

Konstnären, kombinatören och arbetslöshetsförsäkringen

En rättsvetenskaplig analys av konstnärens livschanser

ASTRID HELMSTAD

Handelshögskolan vid Göteborgs universitet

HRO800 Examensarbetet på Juristprogrammet Ht 2017 (30 hp)

Handledare Merima Bruncevic

Examinator Max Lyles

Abstract

Type of work: HRO800 Master thesis, 30 higher education credits

Number of pages:

Title: The artist, the hybrid entrepreneur and the Swedish unemployment insurance system. A jurisprudential analysis of artists' life chances.

Author: Astrid Helmstad

Supervisor: Merima Bruncevic

Date: December, 22, 2017

Summary: The Swedish unemployment insurance system has developed in an industrial context. The constructions of the rules are still based on the standard of a full-time, permanently employed man. The system is based on the dichotomy of entrepreneurs and employees and the legal term "entrepreneur" is a clear divider of who is entitled to reimbursement or not. Hybrid entrepreneurs is a group that has difficulties in matching the requirements for reimbursement. Furthermore the rules are poorly adapted to contractors. The progression away from the industrial society to a service-information-knowledge based and network society has led to significant changes in the labor market and the patterns of supply. Today the labor law has become more and more dissolved, causing a so-called fake and involuntary entrepreneurship. These changes in the labor market at large have long been a reality for people in the artist's labor market (literature, art and design, music, theatre, dance and film). The artist's labor market is dynamic, flexible, insecure and unpredictable. An artist's working situation is often characterized by large income variations and it is not uncommon for artists to have an upwards of six employers and/or clients a year. Entrepreneurs, but also hybrid entrepreneurs, are more common amongst artists than in the population at large. By using Weber's concept *life chances*, Grusky and Weeden's concept *microclass*, and Bourdieu's description of *the field of cultural production*, this paper studies artists' lack of control over economic resources. This paper shows that the rules contribute to the limitation of artists' life chances. This thought is supported through an analysis of four court cases. The court cases are about (a) hybrid entrepreneurs and the rules on secondary employment, (b) contractors and the assessment of independency when hiring self-employment companies, and (c) the requirement on being at the disposal of the labor market and the professional practice of the unemployment insurance fund that says that artists shall be considered employed from the first day of rehearsal to the last day of performance. The limited life chances of artists are a threat to a diversified cultural life and to the role of art as a bearer of democratic values.

Key words: Swedish unemployment insurance system, artist, hybrid entrepreneur, life chances, microclass, the field of cultural production

Abstrakt

Typ av arbete: HRO800 Examensarbete, 30 hp
Antal sidor:
Titel: Konstnären, kombinatören och arbetslöshetsförsäkringen. En rättsvetenskaplig analys av konstnärens livschanser
Författare: Astrid Helmstad
Handledare: Merima Bruncevic
Datum: 2017-12-22

Sammanfattning: Den svenska arbetslöshetsförsäkringen är framvuxen i en industriell kontext. Regelkonstruktionerna bygger fortfarande på normen om en heltidsarbetande tillsvidareanställd man. Arbetslöshetsförsäkringen utgår från dikotomin mellan företagare och arbetstagare och begreppet företagare är en tydlig vattendelare i fråga om vem som har rätt till ersättning eller inte. Kombinatorer är en grupp som har särskilt svårt att matcha de krav som ställs upp i arbetslöshetsförsäkringen och reglerna är även dåligt anpassade för uppdragstagare. Utvecklingen bort från industrisamhället till ett service-, informations- kunskaps- och nätverkssamhälle innebär att arbetsmarknaden och försörjningsmönstren förändrats markant. Vi ser idag en allt mer uppluckrad arbetsrätt och så kallat falskt och ofrivilligt företagande. Den förändring som skett i stort, har länge varit vardag och verklighet för personer verksamma på konstnärsarbetsmarknaden (ord, bild och form, musik, teater, dans och film). Konstnärsarbetsmarknaden är rörlig, flexibel, osäker och oförutsägbar. En konstnärs arbetslivssituation präglas ofta av stor inkomstvariation och det är inte ovanligt att konstnärer har uppemot sex arbetsgivare och/eller uppdragsgivare per år. Andelen näringsidkare och kombinatorer är högre bland konstnärer jämfört med befolkningen i stort. Med hjälp av Webers begrepp *livschanser*, Grusky och Weedens begrepp *mikroklass* och Bourdieus beskrivning av *fältet för kulturproduktion* studeras i den här uppsatsen konstnärernas bristande kontrollsituation över egendom. I uppsatsen synliggörs regler i den svenska arbetslöshetsförsäkringen som bidrar till att begränsa konstnären livschanser. Detta synliggörande konkretiseras genom analys av fyra olika rättsfall. De rättsfall som studeras belyser (a) kombinatorer och bisysslereglerna, (b) uppdragstagare och bedömningen av självständighet när egenanställningsföretag anlitas samt (c) kravet på att stå till arbetsmarknadens förfogande och a-kassans branschpraxis som säger att konstnärer ska anses vara anställda från första repetitionsdag till sista föreställningsdag. Konstnärens begränsade livschanser är ett hot mot ett diversifierade kulturliv och mot konstens roll som en bärare av demokratiska värden.

Nyckelord: arbetslöshetsförsäkringen, konstnär, kombinator, livschanser, mikroklass, fältet för kulturproduktion

Innehåll

Lista med förkortningar.....	i
1. Inledning.....	1
Konstnärens status i ett komparativt perspektiv	3
Avgränsningar.....	4
Syfte och frågeställningar.....	5
Metod.....	5
Hermeneutik som en övergripande metod	6
Mitt rättsvetenskapliga perspektiv	6
Jag som ett tolkande subjekt.....	8
Tongivande kontakter och stigberoende	9
Tillvägagångssätt.....	10
Om de teoretiska koncepten	11
Om rättsfallen och urvalet av dessa.....	14
Terminologi	17
2. De teoretiska koncepten	18
Mikroklassens livschanser.....	18
Fältet för kulturproduktion enligt Pierre Bourdieu	21
3. Arbetsliv, arbetsmarknad och arbetslöshet	25
Ett postindustriellt senmodernt arbetsliv.....	27
Konstnärernas arbetslivssituation	27
Min definition av konstnärsarbetsmarknaden – en hybridmarknad	28
Konstnärsnämndens rapportresultat.....	28
4. Konstnären som ett rättssubjekt	31
Bakgrund till den svenska arbetslöshetsförsäkringen.....	31
Den svenska modellen.....	32
Regler i den svenska arbetslöshetsförsäkringen	34
Vem är företagare enligt lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring?	35
Vad klassas som bisyssla enligt lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 39 §?	37
Vad gäller för den som är deltidsföretagare? Den så kallade 17/10-regeln	38
Branschspecifika regler för konstnärligt arbete	39
Problemformulering av konstnären som ett arbetslöshetssubjekt.....	41
5. Rättsfallsanalys.....	44
Trumpetaren. Förvaltningsrätten i Linköping dom 2015-07-08 mål nr 169-15	44
Bildkonstnären/författaren. Förvaltningsrätten i Umeå dom 2017-01-27 mål nr 1650-16.....	48
Scenografen/rekvisitören. Kammarrätten i Stockholm dom 2015-02-06 mål nr 3054-14	51
Pippilångstrump-skådespelaren. Kammarrätten i Stockholm dom 2012-04-12 mål nr 7036-11	54
6. Sammanfattande och avslutande ord	56
Referenser	57

Lista med förkortningar

Lagar och rättsliga organ

ALF	Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring
FALF	Förordning (1997:835) om arbetslöshetsförsäkring
HFD	Dom från Högsta förvaltningsdomstolen

Egennamn på organisationer

FN	Förenta Nationerna
IAF	Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen
KLYS	Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd.
TCO	Tjänstemännens centralorganisation
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (svensk översättning Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur)

Övriga förkortningar

F-skatt	Skattsedel för näringsverksamhet
A-skatt	Skattsedel för personer som är anställda

1. Inledning

Föreställ dig ett liv utan kultur och konstnärliga uttryck. Tänk dig att du vandrar runt i en stad utan kulturinstitutioner eller offentlig konst; en stad utan bibliotek, teatrar, operahus, biografier, musikscener, statyer, skulpturer, konstnärliga installationer eller varför inte föreställ dig ett vardagsrum rensat från allt som har med kultur och konstnärliga uttryck att göra. Väggar är kala, högtalarna är tysta, utbudet på TV är begränsat, Netflix är borta, din bokhylla är tom. Oavsett om du är en så kallad ”kulturtant” eller mainstreamkonsument skulle de flesta nog hålla med om konsten och kulturen är en viktig krydda i livet. Men konsten är inte bara underhållande och ger livskvalitet utan är också en viktig komponent i säkerställandet av ett öppet och demokratiskt samhälle. Så här säger den nuvarande regeringen om kulturens roll i samhället, uttryckt i de kulturpolitiska målen:

Målen för kulturpolitiken är att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet och att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling.

För att uppnå de kulturpolitiska målen ska kulturpolitiken:

- *främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor,*
- *främja kvalitet och konstnärlig förnyelse,*
- *främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas,*
- *främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan,*
- *särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.¹*

En förutsättning för att kulturen och konsten ska kunna vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft är att det finns goda förutsättningar att verka som kulturskapare och konstnär. I artikel 23.1 i Förenta Nationernas allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna står det att

Var och en har rätt till arbete, fritt val av sysselsättning, rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden samt till skydd mot arbetslöshet.²

Mitt intresse av att studera just arbetslöshetsförsäkringen har sitt ursprung i att jag har sommarjobbat på en a-kassa som medlemskommunikatör. Jag minns en händelse i fikarummet som på sätt och vis knyter an till mitt ämnesval och kanske bidrog detta till att sätta fart på forskningsglöden. En handläggare kommenterade ett ärende som hon handlade och det handlade om ett arbetslöshetsersättningsåterkrav mot en musiker. Handläggaren sa något i stil med ”de där musikerna tjänar så mycket pengar?”. Något upprörd men tyst tänkte jag för mig själv att denna generalisering inte stämmer så väl överrens med verkligheten. Min uppfattning och förförståelse av fältet för kulturproduktion³ är att det finns väldigt få musiker och enskilda konstnärssjälar som tjänar ”en massa pengar” på sin kulturproduktion. Men hur står det då till med konstnärernas tillgång till arbetslöshetsförsäkringen? Detta ville jag ta reda på.

¹ Regeringskansliet, Mål för kultur, Regeringens politik, 2017. [Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/kultur/mal-for-kultur/>]. (Hämtad 2017-10-11).

² Regeringskansliet, FN:s konventioner om mänskliga rättigheter (svensk översättning), 2006. [Tillgänglig: http://www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/060621/9649d2011fd4f5bb858acf1419189c67/konventionster_pdfversion.pdf]. (Hämtad 2017-11-17).

³ *Fältet för kulturproduktion* är ett uttryck som är hämtat från sociologen och kulturanropologen Pierre Bourdieus begreppsvärld. Begreppet förklaras i *Om de teoretiska koncepten* och i *Fältet för kulturproduktion*.

Enligt Konstnärsnämnden som är statlig förvaltningsmyndighet under Kulturdepartementet är arbetslöshet bland konstnärer ett reellt problem och därför är det särskilt relevant och intressant att studera konstnärers tillgång till arbetslöshetsförsäkringen.⁴ Den svenska arbetslöshetsförsäkringen är en omställningsförsäkring som syftar till att minska riskerna och den ekonomiska utsattheten i händelse av arbetslöshet. Försäkringen tryggar inte bara den enskilde individens försörjning, men har också positiva effekter för samhället i stort. Med bakgrund av detta har jag därför valt att studera den professionellt utövande konstnärens tillgång till arbetslöshetsförsäkringen. I rättsvetenskaplig forskning är konstnären som ett rättssubjekt främst behandlad inom immaterialrätten och då som ett äganderättssubjekt.⁵ Överlag finns det mycket litet skrivet om arbetslöshetsförsäkringen⁶ och konstnären som ett arbetslöshetsförsäkringssubjekt tycks vara en blind fläck inom den rättsvetenskapliga litteraturen.

SOU 1990:39 *Konstnärens villkor*,⁷ SOU 1997:183 *Arbete åt konstnärer*⁸ och SOU 203:21 *Konstnärerna och trygghetssystemen*⁹ är statliga offentliga utredningsexempel som indikerar att det är angeläget, intressant och relevant att särskilt titta på konstnären som ett rättssubjekt skilt från andra. Den 17 november 2016 beslutade regeringen att tillsätta en ny offentlig utredning som fått namnet *Den konstnärspolitiska utredningen*.¹⁰ Utredningsuppdraget som i skrivandets stund fortfarande pågår och som ska redovisas i februari 2018 vittnar om ämnets aktualitet. Uppdraget går bland annat ut på att

- *kartlägga och beskriva konstnärernas förutsättningar att verka professionellt,*
- *med utgångspunkt i relevanta samhällsförändringar analysera de befintliga statliga ersättnings- och stödssystemen för konstnärer och vid behov föreslå förändringar i systemen som kan underlätta konstnärernas förutsättningar att vara yrkesverksamma, och*
- *föreslå eventuella förändringar för att förbättra möjligheterna att verka som professionell konstnär i hela landet.*¹¹

Arbetslöshetsförsäkringen var till en början endast öppen för löntagare, men har kommit att öppnas även för företagare men då med vissa begränsningar. Begreppet företagare är en tydlig vattendelare i fråga om vem som har rätt till arbetslöshetsersättning eller inte. Konstnärer är i högre utsträckning näringsidkare jämfört med personer i andra branscher och många konstnärer har en kombinerad förvärvsinkomst – inkomst från näringsverksamhet kombinerat med inkomst från anställning.¹² Även inom kategorin löntagare har det länge funnits problem med att anpassa arbetslöshetsförsäkringen till exempelvis musiker och skådespelares speciella arbets- och anställningsförhållanden.¹³ Med bakgrund av detta har jag valt att studera konstnärssubjektets relation till den svenska arbetslöshetsförsäkringen med särskilt fokus på

⁴ Flisbäck, Marita, *Konstnärernas inkomster, arbetsmarknad och försörjningsmönster: med bilagan Konstnärernas sjukskrivningar, arbetsskador och pensioner*, Konstnärsnämnden, 2011. s. 7. [Härefter: Konstnärsnämnden, 2011].

⁵ Jämför dock litteratur som utmanar den traditionella synen på immaterialrätten. Se exempelvis Bruncevic, Merima & Käll, Jannice, *Modern immaterialrätt*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2016. [Härefter: Bruncevic & Käll, 2016].

⁶ Erics, Bernt & Roth, Nils, *Arbetslöshetsförsäkringen i Sverige 1935-1980*, Arbetslöshetskassornas samorganisation (SO), Stockholm, 1981. s. 13. [Härefter: Erics & Roth, 1981].

⁷ SOU 1990:39 *Konstnärens villkor*. betänkande.

⁸ SOU 1997:183 *Arbete åt konstnärer*: betänkande.

⁹ SOU 2003:21 *Konstnärerna och trygghetssystemen*.

¹⁰ Regeringen, Dir 2016:93, *Konstnärernas villkor*, Kulturdepartementets kommittédirektiv, beslut vid regeringssammanträde. [Cit. kortform: Dir 2016:93 *Konstnärernas villkor*].

Regeringen, *Den konstnärspolitiska utredningen*, utredningens uppdrag. [Tillgänglig: <http://konstnarpolitiskautredningen.se/utredningens-uppdrag/>].

¹¹ Dir 2016:93 *Konstnärernas villkor*. s. 1.

¹² Larsson, Ann, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor – en rapport om konstnärer inom alla konstområden verksamma i Sverige 2014 utifrån kön, ålder, inkomst, näringsverksamhet, bosättning, utländsk bakgrund, utbildning och social bakgrund*, Konstnärsnämnden, Stockholm, 2016. s. 12. [Härefter: Konstnärsnämnden, 2016].

¹³ Erics & Roth, 1981. s.39.

företagarbegreppet och konstnären som en så kallad ”kombinator”.¹⁴ Jag kommer även att titta på aspekter av arbetslöshetsförsäkringen som har att göra med konstnärligt uppdragstagande och konstnärer som ”vanliga” arbetstagare. Genom att beskriva konstnärsarbetsmarknadens särdrag och konstnärens arbetslivssituation i stort och sätta detta i relation till arbetslöshetsförsäkringen vill jag synliggöra att konstnären har mycket svårt att leva upp till några av de villkor som ställs upp i reglerna om den svenska arbetslöshetsförsäkringen.

Konstnärens status i ett komparativt perspektiv

År 1980 publicerade Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur (engelska United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, förkortas UNESCO) en rekommendation om att erkänna konstnärers yrkesstatus.¹⁵ I rekommendationen gör UNESCO bland annat uttalanden om en för konstnärer effektiv tillgång till socialförsäkringssystemen, konstnärers rätt att dra fördel av rättsliga, ekonomiska och sociala fördelar som gäller för arbetstagare. UNESCO bekräftar vidare i rekommendationen behovet av att förbättra den sociala tryggheten och arbets- och skattevillkoren för konstnärer oavsett om de är anställda eller egenföretagare och skriver att det krävs aktiva åtgärder från myndigheternas sida för att förbättra konstnärernas situation i många medlemsländer. Tretiofem år senare presenterades en uppföljning, en rapport som analyserar hur rekommendationen har implementerats i olika länder.¹⁶

Rapporten visar att konstnärer som har en anställning i princip har tillgång på lika villkor till sociala förmåner jämfört med övriga yrkeskategorier.¹⁷ I rapporten lyfts dock en viktig sak fram rörande det konstnärliga arbetets natur. Även när exempelvis musiker, sångare och dansare är utan jobb och då de saknar anställning behöver dessa konstnärer öva på och praktisera sin konstnärliga yrkesfärdighet för att fortsättningsvis vara anställningsbara. Konditionen måste helt enkelt hållas igång. Dessa perioder av oavlönat arbete är ofta inte tillgodoräkningsbara i uppfyllandet av de villkor som gäller för sociala förmåner. I den svenska arbetslöshetsförsäkringen finns det en branschspecifik regel på föreskriftsnivå enligt vilka repetitions- och förberedelseperioder får tillgodoräknas i uppfyllandet av arbetsvillkoret.¹⁸ Föreskrifterna är utarbetade av Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF) och jag beskriver denna regel närmare i kapitlet *Den svenska arbetslöshetsförsäkringen*. IAF är en myndighet som på regeringens och riksdagens uppdrag har ansvar att utöva tillsyn över a-kassorna och arbetsförmedlingarna i frågor som rör just arbetslöshetsersättning.¹⁹

I fråga om egenföretagare, självständiga uppdragstagare eller frilansande (min översättning från engelska ”independent, contractual or freelance”)²⁰ konstnärers tillgång till sociala förmåner i olika länder beskriver rapporten fyra olika varianter på hur man valt att hantera dessa personer i lagstiftningen.²¹ I några länder

¹⁴ För förklaring av begreppet *kombinator* se avsnittet i inledningskapitlet som kallas *Terminologi*.

¹⁵ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), Resolutions. Records of the General Conference Twenty-first Session Belgrade, 23 September to 28 October 1980. Annex 1: The recommendation concerning the status of the artist. (s. 147-156). [Tillgänglig: <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001140/114029e.pdf#page=144>]. (Hämtad 2017-12-08).

¹⁶ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), Full Analytic Report (2015) on the implementation of the UNESCO 1980 Recommendation concerning the Status of the Artist, 2015. [Tillgänglig: http://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/analytic-report_g-neil_sept2015.pdf]. (hämtad 2017-12-13). [Härefter: UNESCO, Analytic Report: Status of the Artist, 2015].

¹⁷ UNESCO, Analytic Report: Status of the Artist, 2015. s. 34.

¹⁸ Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens, Föreskrifter (IAFFS 2016:3) om arbetslöshetsförsäkringen. 2 kap 7 §. [Härefter: IAFFS 2016:3].

¹⁹ Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF), Vårt uppdrag, 2010. [Tillgänglig: <http://www.iaf.se/>]. (Hämtad: 2017-11-08).

²⁰ Texten ger inte någon definition på begreppen och jag har därför med bakgrund av reglerna i den svenska arbetslöshetsförsäkringen gjort en egen tolkning och översättning.

²¹ UNESCO, Analytic Report: Status of the Artist, 2015. s. 34-40.

saknar dessa konstnärer helt och hållet skydd. I andra länder har man valt att omklassificera dem som anställda så att de på så sätt får tillgång till sociala förmåner (t.ex. Frankrike och Belgien). I ytterligare några länder har det utarbetats statligt finansierade särregleringar för just denna yrkeskategori (t.ex. Tyskland). I några länder gäller i huvudsak icke statliga system som garanter för denna specifika kategori och Sverige nämns som ett exempel på en sådan stat. Längre fram i min text under rubriken *Regler i den svenska arbetslöshetsförsäkringen* redogör jag för regler som i viss mån skyddar även företagare och kombinatörer, men skyddet är begränsat. De icke-statliga system som syftas på i rapporten kan tänkas vara privata företagsförsäkringar. Musikerförbundet, Författarförbundet, Konstnärssalliansen och Teaterförbundet är exempel på fackförbund och intresseorganisationer som har företagsförsäkringar för exempelvis avbrott i företagsverksamheten och dessa försäkringar kan i viss mån sägas tjäna som ett komplement till de statliga trygghetssystemen.²²

Efter denna introduktion och bakgrund till konstnärens status i ett internationellt perspektiv ska jag nu gå vidare med att beskriva den här uppsatsens avgränsningar, syfte och frågeställningar, metod och terminologi.

Avgränsningar

Konstnärsnämndens rapportresultat som jag kommer att redogöra för längre fram visar bland annat att konstnärernas familjebildning ser annorlunda ut jämfört med befolkningen i stort och en förklaring till detta sägs vara att konstnärernas arbetslivssituation gör det svårt att kombinera arbetsliv med familjeliv. Med bakgrund av dessa uppgifter hade det exempelvis varit mycket intressant att studera konstnärernas relation till föräldraförsäkringen. Det svenska socialförsäkringssystemet vilar som bekant på inkomstbortfallsprincipen och eftersom jag som en del av den här uppsatsen belyser konstnärens inkomster och försörjningsmönster har jag egentligen haft underlag att studera flera olika aspekter av de svenska trygghetssystemen, men med tanke på uppsatsen begränsade omfång har jag behövt avgränsa mig. Jag skriver enbart om den sociala trygghetsaspekten arbetslöshetsförsäkringen.

I oktober var jag på Göteborgs konserthus och lyssnade på Guiseppi Verdis requiem som framfördes av Göteborgs Symfonikerna, Konserthuskören tillsammans med fyra sångsolister. En av kvällens solister var den brittiska tenoren Barry Banks och apropå honom hade det varit intressant att titta på konstnärernas tillgång till arbetslöshetsförmåner ur ett EU-rättsligt perspektiv. Det finns nämligen ett mycket intressant EU-rättsfall i vilket Barry Banks är klagande part och detta rättsfall handlar om tillämpningen av EU:s system för samordning av de olika medlemsländernas trygghetssystem när anställda, egenföretagare eller deras familjer flyttar inom EU.²³ Frågan om EU:s inre marknad och samordningen av de olika medlemsländernas arbetslöshetsförmåner är dock något som jag valt att avgränsa bort från den här uppsatsens omfång.

Frågan om exploatering av arbetskraft är något som hänger samman med konstnärens försörjning och arbetslivssituation, men detta är inte heller något som jag kommer fördjupa mig i. Istället ligger fokus på konstnärsmarknaden och hur konstnärens bristande kontrollsituation över egendom manifesteras i konkurrensen på marknaden, men också i mötet med arbetslöshetsförsäkringen.

²² Författarförbundet, Trygghet och försäkringar. [Tillgänglig: <http://www.forfattarforbundet.se/radgivning/trygghet/>]. (Hämtad 2017-10-05).

Musikerförbundet, Företagsservice för medlemmar med enskild firma. [Tillgänglig: <https://www.musikerforbundet.se/for-medlemmar/foretagsservice/>]. (Hämtad 2017-10-05).

Konstnärssalliansen, Försäkring. [Tillgänglig: <http://wp.konstnarsalliansen.se/om-oss/forsakring/>]. (Hämtad 2017-10-05).

Teaterförbundet, Försäkringar och pensioner. [Tillgänglig: <http://teaterforbundet.se/faktbanken/anstallningar-uppdrag/medlemskap-for-egenforetagare/forsakringar-och-pensioner/>]. (Hämtad 2017-10-05).

²³ Europeiska Unionens domstol, dom den 30 mars 2000, Barry Banks m.fl. mot Théâtre Royal de la Monnaie, Cases C-178/97, ECLI:EU:C:2000:169.

Nu några ord om avgränsning i relation till rättsfallsanalysen. Det hade varit mycket intressant att studera hur konstnären formulerar sig och hur domstolen abstraherat och eventuellt omformulerat konstnärens framförda synpunkter, men även detta är något som faller utanför uppsatsens omfång.

Syfte och frågeställningar

I uppsatsen studerar jag konstnären som ett arbetslöshetssubjekt skilt från andra. Syftet med uppsatsen är synliggöra att arbetslöshetsförsäkringen bidrar till att begränsa konstnären livschanser²⁴ men också omvänt att se hur konstnärernas bristande kontrollsituation över egendom manifesteras i mötet med arbetslöshetsförsäkringen. En av uppsatsens fokuspunkter är att titta på konstnären som en kombinator,²⁵ men uppsatsen tar också upp aspekter som har att göra med konstnären som enbart arbetstagare och konstnären som en uppdragstagare. Genom att titta på konstnärens särskilda arbetslivssituation, kontextualisera och beskriva det landskap i vilket konstnären verkar vill jag besvara följande frågeställningar:

- *Hur förhåller sig konstnärens arbetslivs- och arbetsmarknadssituation till den svenska arbetslöshetsförsäkringen?*
- *På vilket sätt bidrar arbetslöshetsförsäkringen till att begränsa konstnärens livschanser?*

Svaret på frågorna konkretiseras med hjälp av några olika rättsfallsexempel som presenteras i uppsatsens avslutande rättsfallsanalys. De hjälpfrågor som används för att analysera rättsfallen knyter an till de teoretiska koncepten som jag mera utförligt beskriver i avsnittet *De teoretiska koncepten*. Analysfrågorna lyder enligt följande:

1. *Hur gestaltas rättssubjektet "konstnären"? I vilken mån beskrivs konstnären utifrån den mikroklass som den tillhör och i vilken mån beskrivs konstnären utifrån aggregerade etiketter?*
2. *Vad säger texten explicit och implicit om fältet för kulturproduktion?*
3. *Vad säger texten explicit och implicit om konstnärens livschanser?*

Metod

I detta avsnitt klargör jag för mina vetenskapliga utgångspunkter som jag haft i forskningsprocessen och i författandet av den här uppsatsen. Vad är rätten enligt min mening? Var menar jag att rätten finns? Vad är enligt min mening rättsvetenskapligt relevant kunskap? Hur kan jag skapa eller skaffa mig kunskap om rätten och hur har jag gått tillväga i den här uppsatsen? Sammafattningsvis syftar detta metodavsnitt till att visa transparens ifråga om den situerade kunskapsproduktionen.

Metodavsnittet består av sju delar och dispositionen ser ut på följande sätt: först några ord om (1) hermeneutik som är den övergripande forskningsmetoden, därefter några ord om (2) mitt rättsvetenskapliga perspektiv, följt på (3) några ord om mig själv som ett tolkande subjekt. Därefter kommer en (4) redogörelse för de kontakter jag tagit med yrkesverksamma personer som sysslar med frågor som rör arbetsmarknad, arbetslivsfrågor, arbetslöshetsförsäkringen, sociologi, kulturpolitik etc. och hur dessa kontakter har påverkat mitt forskningsarbete. Nästa del belyser (5) arbetsgången och tillvägagångssättet i forskningsprocessen följt på ett avsnitt om (6) det teoretiska ramverket eller med andra ord de teoretiska koncept som jag använder mig av. Som en avslutande del i detta metodavsnitt kommer en (7) beskrivning av rättsfallsanalysen.

²⁴ Begreppet *livschanser* är hämtat från sociologen Max Weber. Begreppet centralt för den här uppsatsen och utvecklas i avsnittet kallat *Om de teoretiska koncepten* och *Microklassens livschanser*.

²⁵ Begreppet *kombinator* förklaras i avsnittet som kallas *Terminologi*.

Hermeneutik som en övergripande metod

Hermeneutiken är det övergripande metodologiska förhållningssätt som genomsyrar den här uppsatsen. Eftersom jag valt att använda hermeneutiken som metod för att fylla de teoretiska koncepten med innehåll betraktar jag därför hermeneutiken som en del av metoden snarare än som en del av de teoretiska koncepten. Med andra ord skulle man kunna säga att hermeneutiken blir en slags metodologi. Det hermeneutiska förhållningssättet innebär att den kunskap som producerats och som presenteras genereras genom tolkningar på olika nivåer. Den svenske filosofen och professor i medicinsk etik vid Lunds universitet och tillika konstnären Göran Hermerén sammanfattar den hermeneutiska tolkningsprocessen i följande schema:

*X tolkar Y som Z för U i syftet V.*²⁶

Jag uppsatsförfattaren Astrid Helmstad är tolkningens avsändare eller med andra ord det subjekt (x) som genererat tolkningen. Objektet/-en (y) eller med andra ord föremålet för studierna i den här uppsatsen är som tidigare nämnt arbetslöshetsförsäkringen, konstnären och arbetsmarknaden. Tolkningen (z) är att konstnären på olika sätt har svårt att matcha de krav som ställs upp i arbetslöshetsförsäkringen. Adressaten (u) är du som läsare av den här uppsatsen. Syftet (v) med uppsatsen är synliggöra att arbetslöshetsförsäkringen bidrar till att begränsa konstnären livschanser²⁷.

Den hermeneutiska ansatsen innebär också mer specifikt att jag drivs av idén om att delen eller det partikulära endast kan förstås när den/det sätts i relation till helheten och vice versa att helheten endast kan förstås när den sätts i relation till den mindre beståndsdelen.²⁸ Med utgångspunkt i denna hermeneutiska ansats har ett viktigt led i forskningsprocessen varit att kontextualisera såväl rättssubjekt som rättsregler.²⁹ De små delarna är konstnären och reglerna i arbetslöshetsförsäkringen och det stora hela är arbetsmarknadspolitiken och arbetslivssituationen för konstnärer.

Mitt rättsvetenskapliga perspektiv

Jag har valt att undersöka arbetslöshetsförsäkringen bland annat med hjälp av samhällsvetenskapliga teorier samt statistisk empiri och därför skulle uppsatsen kunna placeras in i den rättsvetenskapliga rättsociologiska forskningsfåran.³⁰ Att jag skriver ”skulle kunna” är ett medvetet ordval och detta har sin grund i att jag under skrivandets gång har brottats med frågan om jag anser att rätten har en ”insida” och en ”utsida”, eller om jag anser att ”allt” eller i vart fall mer än bara ”insidan” är rättsligt och därmed rättsvetenskapligt relevant. Vad menar jag då med ”insida” och ”utsida” och vad anser jag vara rättsvetenskapligt relevant? Detta ska jag nu försöka förklara.

Håkan Gustafsson skriver i boken *Dissens: om det rättsliga vetandet* att man traditionellt sett inom rättsvetenskapen på ett tydligt och avgränsande sätt delat in kunskapskällorna och den språkliga begreppsanvändningen i en inre och yttre cirkel.³¹ I latinska termer talar vi bland annat om ”de lege lata” och ”de lege ferenda”, rätten så som den *är* och rätten så som den *borde* vara, som två strikt åtskilda sfärer. Rätten är enligt Gustafsson konstruerad utifrån olika dikotomier där den ena sidan representerar det starka, det är relevanta, det centrala, och det andra det svaga, det icke-relevanta, det perifera. Inom

²⁶ Hermerén, Göran, *Tolkningstyper och tolkningskriterier*. I Kungliga vitterhets-, historie- och antikvitets akademi, *Tolkning och tolkningsteorier: Föredrag och diskussionsinlägg vid Vitterhetsakademins symposium 17-19 november 1981* (Konferenser 7). Stockholm: Almqvist & Wiksell International. s. 270. [Härefter: Hermerén, Göran, 1982].

²⁷ Begreppet *livschanser* är hämtat från sociologen Max Weber. Begreppet centralt för den här uppsatsen och utvecklas i avsnittet *Om de teoretiska koncepten* och *De teoretiska koncepten*.

²⁸ Alvesson, Mats & Skoldberg, Kaj, *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, Tredje upplagan, Lund, 2017. s. 145-147. [Härefter: Alvesson & Skoldberg, 2017.]

²⁹ Alvesson & Skoldberg, 2017. s. 145-147.

³⁰ Hydén, Håkan, *Rättsociologi som rättsvetenskap*, Studentlitteratur, Lund, 2002. [Härefter: Hydén, Håkan, 2002].

³¹ Gustafsson, Håkan, *Dissens: om det rättsliga vetandet*, [Ny utg.], Jure, Stockholm, 2014. s. 37.

rättsvetenskaplig forskning har kunskapskällorna traditionellt sett varit begränsade till de enligt rättskällehierarkin allmänt accepterade rättskällorna; lagar, förordningar, förarbeten, praxis och rättsdogmatisk doktrin och allt annat som inte på ett påtagligt sätt har med paragrafer och rekvisit att göra är enligt detta synsätt inte rättsligt relevant. Denna min beskrivning av det traditionella synsättet är grovt förenklad, men jag hoppas att jag med hjälp av denna framställning konkretiserat vad jag menar med rättens insida och utsida, det interna och det externa.

Min förståelse av det rättsociologiska förhållningssättet är att rättsociologen utgår från att det finns en insida och en utsida, men att det går att anta olika perspektiv – ett internt respektive ett externt perspektiv på rätten. Rättsociologen väljer att anta det externa perspektivet. Kunskapsintresset kan sägas vara emancipatoriskt och är inriktat på studier av den växelverkan som sker mellan samhället och juridiken.³² Studierna sträcker sig därför bortom den ontologiska frågeställningen ‘vad är gällande rätt?’. Istället ställs frågor som exempelvis ‘hur påverkar rätten olika grupper i samhället?’ eller ‘hur påverkar de samhälleliga normerna rätten?’. Rättsociologen tittar inte endast på de allmänt accepterade rättskällorna, utan belyser juridiken ur ett horisontellt perspektiv och tar på så sätt samhällskontexten i beaktan.³³

I våras kom jag i kontakt med en text, skriven av en posthumanistisk rättsfilosof som heter Andreas Philippopoulos-Mihalopoulos, som gjorde stort intryck på mig. I texten, som heter *Spatial Justice: Body, Landscape, Atmosphere*,³⁴ introduceras konceptet *landscape* och eftersom jag upplever att det är i gränslandet mellan ett *landscape*-perspektiv och ett rättsociologiskt kontextualiserande perspektiv som den här uppsatsen rör sig skulle jag vilja säga några ord Philippopoulos-Mihalopoulos teori.

Landscape innebär en betraktelse av rätten som något utan insida och utsida. Rätten är inte endast det som finns i lagboken eller det som försiggår i rättsalen utan rätten är något immanent, något som omsluter allt.³⁵ Som namnet antyder innebär *landscape* en spatial förståelse av rätten. Rätten är ett landskap eller ett sceneri och att studera rätten utan att studera det rum och/eller den rymd i vilken rätten verkar, är enligt Philippopoulos-Mihalopoulos en epistemologisk förenkling, ja kanske till och med en våldshandling på disciplinen!³⁶ I en tidigare text har jag anmärkt följande:

Är det någon skillnad mellan kontextuellt tänkande och landscapetänkande? Jag tänker att det är en skillnad, men vad består den då i? Att placera subjekt eller kroppar i en rumslig kontext förstår jag som en hermeneutisk tolkningsoperation där subjektet eller kroppen förhålls till omgivningen och förstås utifrån de särskilda omständigheterna som konstituerar den unika situationen. Åtskillnad mellan juridik och rum upprätthålls fortfarande. Enligt Philippopoulos-Mihalopoulos spatiala förståelse av juridiken är rätten rummet, samtidigt som rummet är rätten och det innebär alltså att det inte görs någon åtskillnad mellan de båda. Philippopoulos-Mihalopoulos skiljer inte på fysiska och icke-fysiska kroppar, hans kroppsbegrepp är ickehierarkiskt och sätter inte människan i centrum. Philippopoulos-Mihalopoulos text är fullmatad av tautologier och han säger bland annat att kroppar är rum samtidigt som kroppar skapar rum.³⁷

Med tanke på att jag i den här uppsatsen sätter konstnären (ett slags människa!) i fokus, har jag inte ett lika radikalt och upplösande förhållningssätt som Philippopoulos-Mihalopoulos och därför lutar kunskapssynen mer åt att vara mer traditionellt rättsociologiskt kontextualiserande. I kapitlet *Rättsfallsanalys*

³² Hydén, Håkan, 2002. s 24.

Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013. s. 207.

³³ Hydén, Håkan, 2002. s 17.

³⁴ Philippopoulos-Mihalopoulos, Andreas, *Spatial justice: body, landscape, atmosphere*, Abingdon, Oxon [UK], 2015. [Härefter: Philippopoulos-Mihalopoulos, 2015].

³⁵ Philippopoulos-Mihalopoulos, 2015. s. 55, 59.

³⁶ Philippopoulos-Mihalopoulos, 2015. s. 52.

³⁷ Helmstad, Astrid, *Effektivitetskravsbedingade missförhållanden på arbetsplatsen, visselblåsaren och lagen: En kritisk granskning av Lag 2016: 749*, 2017. s. 12. [Härefter: Helmstad, Astrid, Visselblåsaren, 2017.]

redogör jag för analysresultatet av ett antal rättsfall som jag valt att studera och i detta kapitel talar jag uttryckligen om ett internt och externt rättsligt perspektiv. Jag särskiljer på så sätt mellan det som ur ett domstolsperspektiv är rättsligt relevant och det som inte är relevant. Denna begreppsanvändning innebär att jag på sätt och vis blir delaktig i reproduktionen av ett särskiljandets logik, vilket inte är min avsikt. Mitt slutgiltiga kunskapsintresse är varken upprätthållandet av kärna och periferi och stannar inte heller vid synliggörandet av att en sådan rågång, utan handlar istället om att visa att det externa alltid flyter in i det interna.

Philippopoulos-Mihalopoulos metafor om det rättsliga landskapet inbegriper atmosfären och i samma ovan citerade text skrev jag följande om atmosfären:

Den astronomiska förklaringen till begreppet atmosfär är att det är ett "gasbölje som omger en bimlakropp" och för vår jordiska tillvaro spelar atmosfären en avgörande roll för gravitationen. Vilken betydelse har Philippopoulos-Mihalopoulos gett begreppet atmosfär i lawscapesammanhanget? Vad är det för dragningskraft eller tryck som skapas när landscape blir atmosfär? Enligt Philippopoulos-Mihalopoulos innebär landscape som atmosfär; kontroll av kroppar och synliggörande respektive osynliggörande av kroppar.³⁸

...

I min läsning av Philippopoulos-Mihalopoulos text förstår jag det som att kroppar är individuella entiteter samtidigt som dessa entiteter är oupplösligt förbundna med en större sammanatt enhet. Kroppar har makt/ kraft att både som entiteter respektive kollektiv påverka den större sammansatta enheten i olika riktningar. Alla kroppar är dock inte begåvade med samma viskositet eller maktkoncentration och de har därför inte samma tyngd eller kraft att handla.³⁹

Den här uppsatsen syftar bland annat till att bringa i dagen konstnärskroppens begränsade livschanser⁴⁰ och detta innebär en beskrivning av en del av landscape. Även om jag inte uttryckligen använder mig av Philippopoulos-Mihalopoulos teori och begrepp tänker jag att mitt sätt att konstruera den här uppsatsen och det sätt varpå jag förhåller mig till olika typer av material har drag av ett *landscape*-perspektiv.

Efter denna bakgrundsbeskrivning av det rättsociologiska kontextualiserande kunskapsintresset och landscapekonceptet ska jag nu på ett mer konkret sätt beskriva mig själv som ett tolkande subjekt, forskningsprocessen, den metod och det material som jag använt mig av.

Jag som ett tolkande subjektet

Med bakgrund i det hermeneutiska förhållningssättet är det på sin plats att säga några forskningsreflexiva ord och om mig själv som ett tolkande subjekt. Som en före detta musikstudent har jag fortfarande kvar en fot i den kontext som konstnärgruppen befinner sig i och på samma gång står jag med den andra foten i den juridiska sfären. Med snart en juristexamen står jag nu möjligen något stadigare på det juridiska benet, men sympatin för det konstnärliga skräet finns alltså där och detta är något som drivit forskningsprocessen framåt. Att studera juridiska aspekter kring de professionellt utövande konstnärernas särskilda arbetsvillkor är något som känslomässigt engagerar mig. I samband med detta vill jag därför passa på att nämna att det finns andra yrkeskategorier vars arbetsmarknad och arbetsvillkor påminner om konstnärgruppen och som på liknande sätt har svårigheter att få tillgång till trygghetssystemen, exempelvis journalister och konsulter med egen firma.⁴¹ Uppsatsen ringar därför in en av flera utsatta yrkesgrupper.

³⁸ Helmstad, Astrid, *Visselblåsaren*, 2017. s.13.

³⁹ Helmstad, Astrid, *Visselblåsaren*, 2017. s. 14.

⁴⁰ Begreppet *linschanser* är hämtat från sociologen Max Weber. Begreppet centralt för den här uppsatsen och utvecklats i avsnittet *Om de teoretiska koncepten och Mikroklassens linschanser*.

⁴¹ Bengtsson, Mattias & Berglund, Tomas (red.), *Arbetslivet*, Tredje upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2017 s. 254. [Härefter, Bengtsson & Berglund, 2017].

Tongivande kontakter och stigberoende

Ett rättsligt dokument som jag mötte i ett tidigt skede av forskningsprocessen var den statliga offentliga utredningen *Konstnären och trygghetsystemen*. Sökningar på nätet kring detta dokument ledde mig vidare till *Den konstnärspolitiska utredningen* som i skrivandets stund fortfarande pågår.⁴² Jag skrev ett mejl till journalisten och nationalekonomen Annica Creutzer som fått ansvar att sammanställa en delutredning rörande just socialförsäkringssystemet och konstnärers villkor.⁴³ Hon var då precis i startgroparna och hade inte några resultat att dela, men kontakten med henne gjorde att jag kände geist och inspiration att fortsätta på det tema som jag slagit in på.

De kontakter som jag tagit med yrkesverksamma personer som sysslar med frågor som rör arbetsmarknad, arbetsliv, arbetslöshetsförsäkringen, sociologi, kulturpolitik etc. har varit mycket inspirerande och har hjälpt mig navigera i ämnet samt finna intressanta problemområden. Med bakgrund av detta anser jag det viktigt att berätta om några av de kontakter som varit tongivande för den här uppsatsen.

En av dessa tongivande kontakter jag haft är med Stefan Ahlenius, som själv är konstnär men också analytiker och utredare på *Konstnärsnämnden*. Konstnärsnämnden är en statlig myndighet under Kulturdepartementet som har till uppgift att främja och stödja konstnärslivet i Sverige samt bevaka och sprida kunskap om konstnärernas sociala och ekonomiska villkor.⁴⁴ Ahlenius introducerade mig till myndighetens statistiska rapporter vilka nu utgör en viktig komponent i den här uppsatsen. Det ska också tilläggas att det var Ahlenius som fick mig bli intresserad att studera just kombinatorskapet och att rikta fokus på marknadssituationen för konstnärer. Konstnärsnämnden ledde mig vidare till sociologen Marita Flisbäck som författat en av dessa Konstnärsnämndens rapporter.⁴⁵ I rapporten refererar Flisbäck bland annat till Pierre Bourdieu och även om jag sedan tidigare var bekant med Bourdieu var detta en bidragande orsak till att jag fick upp ögonen för hans verk *Konstens regler*⁴⁶ Flisbäck som är filosofie doktor och docent i sociologi har intresserat sig för professionella konstnärers arbetslivssituation och har forskat mycket kring detta. Hennes doktorsavhandling heter *Att lära sig konstens regler. En sociologisk studie av osäkra framtidsinvesteringar*.⁴⁷ Avhandlingen har ett jämställdhets- och klassperspektiv och klassperspektivet är något som jag valt att spinna vidare på här. Jag mejlade med Flisbäck och fick tips om ett kapitel som hon skrivit i boken *Arbetslivet* som handlar om konstnärarbetsmarknaden och arbetslivet som en konstnär.⁴⁸ Boken *Arbetslivet* har för mig varit en viktig baskälla till information om arbetslivsfrågor och har hjälpt mig orientera mig inom ämnet. Boken inspirerade mig att titta närmare på Karl Marx och Max Webers teorier, men även den nu levande amerikanska marxistiska sociologen Erik Olin Wrights teori. Både Marx och Olin Wright är teoretiker som jag passerat genom (eller kanske är det dessa teoretiker som passerat genom mig) men som jag valt att inte direkt använda mig av. Att nosa på Marx *Kapitalet* kändes inte bara spännande men också ofrånkomligt med tanke på ämnesvalet. Olin Wright ledde mig vidare till David B.

⁴² Regeringen, Den konstnärspolitiska utredningen, utredningens uppdrag. [Tillgänglig: <http://konstnarpolitiskautredningen.se/utredningens-uppdrag/>]. (Hämtad 2017-11-03).

⁴³ Regeringen, Den konstnärspolitiska utredningen, Socialförsäkringssystemet och konstnärernas villkor. [Tillgänglig: <http://konstnarpolitiskautredningen.se/pa-gang/socialforsakringssystemet-och-konstnarers-villkor/>]. (Hämtad 2017-11-03).

⁴⁴ Konstnärsnämnden, Konstnärsnämndens uppgifter, uppdaterad 2016-03-03. [Tillgänglig: https://www.konstnararnamnden.se/om_konstnararnamnden]. (Hämtad: 2017-11-03).

⁴⁵ Flisbäck, Marita, Rapport om konstnärernas ekonomi, arbete och familjeliv ur ett jämställdhetsperspektiv, Konstnärsnämnden, 2010. [Härefter: Konstnärsnämnden, 2010].

⁴⁶ Bourdieu, Pierre, *Konstens regler: det litterära fältets uppkomst och struktur*, B. Östlings bokförl. Symposion, Stehag, 2000. s. 18. [Ursprunglig titel: *Les règles de l'art : Genèse et structure du champ littéraire* Les règles de l'art. (1992)]. [Härefter: Bourdieu, Pierre, 1992].

⁴⁷ Flisbäck, Marita, *Att lära sig konstens regler: en sociologisk studie av osäkra framtidsinvesteringar*, Department of Sociology, Göteborg University, Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2006, Göteborg, 2006.

⁴⁸ Bengtsson, Mattias & Berglund, Tomas (red.), *Arbetslivet*, Tredje upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2017. Det kapitel av Marita Flisbäck som jag syftar på heter *Konstnärligt arbete – entreprenörer eller prekariat?* och finns på s. 501-516 i *Arbetslivet*.)

Grusky och Kim A. Weedens mikroklassbegrepp som jag valt att använda mig av i den här uppsatsen och detta är något som jag utvecklar senare under det avsnitt som jag kallar *Teorierna*.

Jag hade ett telefonsamtal med en person som heter Ulrika Malmenklev och hon jobbar för närvarande som försäkringsspecialist på EU-frågor och kulturarbetarfrågor på Unionens a-kassa. Teaterförbundets a-kassa fusionerades med Unionen 2012 och så på så sätt har Unionen tagit över en del av kompetensen rörande arbetslivsfrågor för yrkesverksamma konstnärer som Teaterförbundet hade och det var därför jag valde att kontakta just Unionens a-kassa.⁴⁹ Jag har aldrig tidigare fördjupat mig i företagsfrågor och samtalet med Malmenklev hjälpte mig därför få större inblickar i just dessa frågor.

Under någon av de första veckorna i forskningsprocessen lyssnade jag på ett avsnitt av *Journalistpodden* som tangerar liknande problemställningar som jag valt att fånga upp i den här uppsatsen. Det specifika avsnittet som fått titeln *Kulturskapare – pionjärer på en växande frilansarbetsmarknad. Hänger den sociala tryggheten med?* är en ljudupptagning från en debatt som hölls i Almedalen.⁵⁰ Juristen och förbundssekreterare för Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS) Ulrica Källén var en av de deltagande personerna i debatten och efter att ha mejlat till henne fick jag möjlighet att samtala med henne över telefon vilket var mycket inspirerande. Hon tipsade mig vidare om att ta kontakt med en person som heter Mats Essemyr. Essemyr är doktor i ekonomisk historia och jobbar på Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) som utredare och är väl insatt i frågor som rör arbetslöshetsförsäkringen. Jag fick ett mycket givande telefonsamtal även med honom. Med Essemyr diskuterade jag olika aspekter av arbetslöshetsförsäkringen, bland annat de bakomliggande motiven till varför företagare har begränsad tillgång till arbetslöshetsförsäkringen men har också diskuterat mer övergripande frågor kring den svenska modellen⁵¹.

Utöver dessa kontakter har jag även David Grepo på Teaterförbundet att tacka för ett klargörande samtal om ett av de rättsfall som jag valt att analysera och som jag kallar Pippilångstrump-skådespelaren.⁵²

Tillvägagångssätt

Som tidigare nämnt har jag en hermeneutisk ansats och i det följande ska jag försöka beskriva hur uppsatsen mer konkret vuxit fram och hur de olika delarna kommunicerar med varandra eller med andra ord hur de hermeneutiska spiralerna går. Hela uppsatsen komposition är ett resultat av tolkning på flera olika nivåer.

Det inledande arbetet handlade mycket om att orientera mig i den senmoderna arbetslivssituationen och konstnärslivssituationen. Jag läste in mig på den historiska bakgrunden till arbetslöshetsförsäkringen och de regler i arbetslöshetsförsäkringen som knyter an till företagande och kombinatorskap. Detta arbete gjordes parallellt med att flera av de tongivande kontakterna togs (se beskrivningen ovan). I detta inledande arbete kan man säga att jag tittade både på kontextrelaterade aspekter (det stora hela) och de små delarna (lagen och rättssubjektet).

Därefter gick arbetet över i byggandet av ett teoretiskt ramverk. Teorierna valdes ut med bakgrund av den kunskap som jag samlat på mig i det inledande forskningsarbetet och mer exakt hur jag motiverar dessa

⁴⁹ Unionens Arbetslöshetskassa, Fusion, Unionens A-kassa och Teaterverksammas a-kassa. [Tillgänglig: <https://www.unionensakassa.se/aktuellt/fusion-unionens-a-kassa-och-teaterverksammas-a-kassa/>]. (Hämtad: 2017-10-24).

⁵⁰ Journalistförbundet, Journalistpodden avsnitt 133 (podcast). [Tillgänglig: http://hwcdn.libsyn.com/p/9/0/e/90e78ad0eef9fe4e/kulturskapare_170704.mp3?c_id=15885778&expiration=1509552131&hwt=269e6afb5641603bca3368c78bfca3e0]. (Hämtad 2017-11-01). [Härefter: Härefter: Journalistpodden avsnitt 133].

⁵¹ Den så kallade ”svenska modellen” skriver jag om i avsnittet *Den svenska modellen* i kapitlet *Konstnären som ett rättssubjekt*.

⁵² Kammarrätten i Stockholm dom 2012-04-12 mål nr 7036-11.

teoretiska byggstenar framgår ur det nästkommande avsnittet *Om de teoretiska koncepten*. Min personliga uppfattning är att valet av teorier till viss del handlar om igenkänning. Vilken bild har jag målat upp av problematiken i mitt eget huvud och hur väl passar de teorier jag studerar in på detta? På samma gång öppnar teorierna upp ett nytt sätt för mig som forskare att se på saker och ting och på så sätt handlar teoribyggandet minst lika mycket om att tillägna sig nya horisonter. De teoretiska verktygen i den här uppsatsen är framförallt kontextrelaterade; de har med marknad, ekonomi och ”fält”⁵³ att göra, men de teoretiska koncepten innebär också en konkretisering av konstnären som ett subjekt (jag tänker här särskilt på Bourdieus beskrivning) och på så sätt hjälper teorierna mig också att beskriva något som är partikulärt.

När jag hade funnit några teoretiska begrepp som jag ansett lämpliga som verktyg för att analysera arbetslöshetsförsäkringen gick jag vidare med att läsa på mer om arbetslöshetsfenomenet. Denna kunskapsinhämtning finns bland annat att läsa om i det inledande avsnittet i kapitlet *Arbetsliv, arbetsmarknad och arbetslöshet*. Efter dessa studier upplevde jag att jag fick en bättre förståelse för bakgrunden till den svenska arbetslöshetsförsäkringen och den svenska arbetsmarknadspolitikerna. För en icke-ekonomiskt skolad person som mig har en av utmaningarna varit att förstå de ekonomiska och marknadsrelaterade frågorna. Den litteratur som jag använder som referens i det tidigare nämnda textavsnittet om arbetslöshetsfenomenet, är en grundläggande kursbok i samhällsekonomi. Jag är väl medveten om att min kompetens på området är begränsad och att litteraturen saknar akademisk höjd.

Nästa steg i processen handlade om att fylla de teoretiska begreppen med innehåll. Det handlade om att koppla samman kapitlet *De teoretiska koncepten* med *Arbetsliv, arbetsmarknad och arbetslöshet* och *Reglerna i den svenska arbetslöshetsförsäkringen*. Detta mynnade ut i problemformuleringen som är den avslutande delen i det fjärde kapitlet *Konstnären som ett rättssubjekt*. Därefter gick jag över till att leta fram rättsfall och hur detta arbete har gått till framgår ur avsnittet som heter *Urvalet av rättsfall*. I analysen av rättsfallen ”knackar” jag på texten med frågor som knyter an till de teoretiska begreppen.⁵⁴ Dessa frågor besvaras genom hermeneutiska spiraler mellan särskilt utvalda textavsnitt från a-kassans beslut samt domstolsdomarna och de teoretiska begreppen som fyllts med innehåll. Analysfrågorna presenteras närmare i metodavsnittet *Om rättsfallen och urvalet av dessa*.

Om de teoretiska koncepten

Detta avsnitt syftar till att kommentera den litteratur och de teoretiska koncept som jag valt ut för den här uppsatsen. Jag motiverar varför jag valt att använda mig av just detta material och lyfter fram eventuell kritik som kan riktas mot detta material.

Livschanser enligt Weber och Mikroklasser enligt Grusky & Weeden

Jag har valt att använda mig av David B. Grusky och Kim A. Weeden postmoderna klassbegrepp *mikroklass* och detta med särskilt fokus på klassaspekten *livschanser* som är hämtat från Max Webers idévärld. Tidigt i forskningsprocessen tänkte jag att jag ville använda mig av någon form av klassteori men vilken teori det skulle vara var inte givet från start, utan är något som vuxit fram. Innan jag går vidare med att kommenterar varför jag valt att använda mig av koncepten livschanser och mikroklass vill jag säga några ord om alternativa förklaringsmodeller som jag var inne och nosade på, men som jag valde bort.

Karl Marx teori kring den kapitalistiska marknaden är visserligen en klassiker och närmast en kanon inom sociologin och det ekonomiska tänkandet, men efter att ha läst valda delar av *Kapitalet* fann jag trots allt att hans förklaringsmodell inte var ändamålsenlig för just den här uppsatsen. Mitt fokus ligger mer på marknadsförhållandena och hur dessa förhållanden begränsar tillgången till arbetslöshetsförsäkringen och

⁵³ Begreppet *fält* är hämtat från Pierre Bourdieus teori och detta är något som jag utvecklar längre fram i *Om de teoretiska koncepten* och *Fältet för kulturproduktion*.

⁵⁴ Att ”knacka” på texten är ett uttryck som hämtat från boken *Tolkning och reflektion*. se Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj, 2017. s. 178.

därför är Max Webers teori kring livschanser mycket bättre. Detta är något som jag återkommer till längre fram i min framställning.

I början av uppsatsskrivandet funderade jag på att använda mig av den brittiska professorn i utvecklingsstudier Guy Standings klassbegrepp *prekariatet* som en teoretisk tankekarta, men jag upplevde att Standings klassbegrepp inte heller var helt ändamålsenligt. Istället för att endast tala om prekära arbetsförhållanden menar Standing att de prekära arbetsförhållandena samfällt bidrar till att skapa en separat samhällsklass. Det prekära kan sammanfattas i frånvaron av följande sju tryggheter:

1. *arbetsmarknadstrygghet ("labor market security")*,
2. *anställningstrygghet ("employment security")*,
3. *yrkesnisch ("job security")*,
4. *en hälsosam och säker arbetsmiljö ("work security")*,
5. *möjlighet till karriär och fortbildning ("skill reproduction security")*,
6. *inkomsttrygghet ("income security")*, och
7. *representation genom en kollektiv röst på arbetsmarknaden ("representation security")*.⁵⁵

Några aspekter som jag tycker talar mot att använda sig av prekariatbegreppet i just den här uppsatsen är att konstnärskategorin inte sällan är högutbildade,⁵⁶ konstnärsprofessionen präglas av en tydlig yrkesnisch och det är en naturlig del av konstnärsvärdet att ständigt jobba på att utveckla sina färdigheter. Inkomsttryggheten är en aspekt som jag hade kunna plocka ut från Standings prekariatkoncept, men själva idén med hans teori är att det är de sammanlagda otrygghetsfaktorerna som skapar klassen. Istället för att tala om konstnärerna som en del av en prekariatklass vill jag hellre tala om vissa prekära omständigheter som konstnärerna befinner sig i och i och med detta faller poängen med att tillämpa Standings teori.

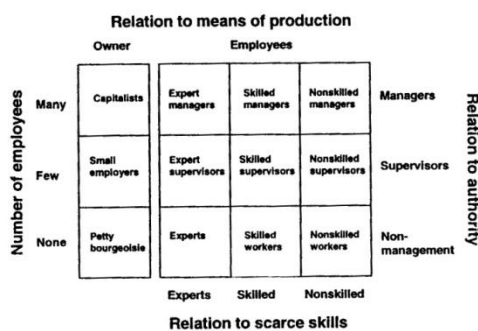

Figure 1.2 Elaborated class typology.

Figur 1. Erik Olin Wrights klassschema.⁵⁷

Jag var även inne och nosade på den amerikanska marxistiska sociologen Erik Olin Wrights klassschema. Olin Wrights klassschema består av sex olika klasspositioner som på olika sätt står i relation till följande faktorer: a) auktoritet, b) ”speciella kompetenser och expertkunskaper”⁵⁸ samt c) produktionsmedel.⁵⁹ Klassschemat innebär en slags nyansering av medelklassbegreppet och genom modellen synliggör Olin

⁵⁵ Standing, Guy, *The precariat: the new dangerous class*, Bloomsbury Academic, London, 2011. s. 10. (Mina översättningar från engelska).

⁵⁶ Konstnärsnämnden, 2016. s. 9.

⁵⁷ Wright, Erik Olin, *Class counts: comparative studies in class analysis*, Cambridge University Press, Cambridge, 1997. s. 22. [Härefter: Wright, Erik Olin, 1997].

⁵⁸ Bengtsson & Berglund. s. 334.

⁵⁹ Wright, Erik Olin, 1997. s. 21.

Wright något som han kallar motsägelsefulla klasspositioner inom schemat av klassrelationer (min översättning från engelska "contradictory location within class relations").⁶⁰ Wright understryker att hans modell är en gestaltning av strukturen och olika positioneringar i det kapitalistiska samhället och han rör sig därför bort från den traditionella förståelsen av de marxistiska koncepten kapitalägaren och proletariatet.⁶¹ Det motsägelsefulla med positionerna i Olin Wrights beskrivning av klasstrukturen är att en klassposition kan ha drag av både kapitalägar- och arbetarklass. Inte heller Olin Wrights klassmodell kändes fullt ut ändamålsenlig för den här uppsatsen. I läsningen av Olin Wrights bok *Understanding Class* kom jag dock i kontakt med Grusky och Weedens teori som jag använder mig av i den här uppsatsen.

Marx och Webers teorier kring klass har flera gemensamma nämnare, men enligt Olin Wrights analys och jämförelse av de båda teoretikerna är det genom att studera det weberska begreppet livschanser och det marxistiska begreppet exploatering som den stora skillnaden kan förstås.⁶² Enligt Olin Wrights analys lägger Marx mer fokus på exploateringsaspekten och Weber mer fokus på hur marknaden formar individens livschanser. En anledning till varför jag valt att använda mig av Grusky och Weedens teori är att jag i mitt huvud formulerat problematiken utifrån marknadens funktion snarare än utifrån exploateringen av arbetskraft som är det klassiska marxistiska greppet. Min tes var att det är arbetslöshetsförsäkringen som är dåligt anpassad efter konstnärernas marknadssituation och därför upplevde jag att begreppet livschanser stämde bra överrens med hur jag skapat problemformuleringen. Därmed inte sagt att det inte förekommer exploatering av arbetskraft inom det konstnärliga produktionsfältet och detta skulle i och för sig vara en mycket intressant sak att undersöka. En annan anledning till att Grusky och Weedens teori kändes relevant är att mikroklassbegreppet ger stöd åt mitt av val att särskilt titta på konstnären som ett separat rättssubjekt. Mikroklassbegreppet innebär nämligen att man istället för att titta på större aggregerade klasser så studerar man grupper utifrån yrke och profession, vilket enligt min mening är ett mycket ändamålsenligt förhållningssätt när det kommer till studier av tillgången till arbetslöshetsförsäkringen. Det kan tilläggas att jag började läsa Grusky och Weeden efter det att jag läst och skrivit om Pierre Bourdieu. Grusky och Weeden kommenterar Bourdieu i sina texter och därför kan valet också ha sin grund i stigberoende. Kanske var det så att jag kände igen aspekter av Bourdieu i Grusky och Weeden och att teorin därför verkade tilltalande.

Fältet för kulturproduktion enligt Pierre Bourdieu

Den franske sociologen och kulturanthropologen Pierre Bourdieu studerar spänningsfältet mellan den kulturella produktionen och ekonomin. Han sätter strålkastarljuset på samma typ av dynamik som jag intresserar mig för och därför är hans verk och teorier högst relevanta för den här uppsatsen. Bourdieus olika typer av kapital visar att det också finns olika typer av ekonomier; en ekonomi för kulturellt kapital, en för socialt, en för ekonomiskt och en för symboliskt kapital. Denna teori ger därför stöd åt min argumentation om att värdeskapande arbete inte endast går och bör mätas i termer av ekonomiskt mervärde.⁶³

Teorier och förklaringsmodeller har en performativ kraft och kritik som kan riktas mot Bourdieu är att hans förklaringsmodell kan sägas bidra till skapandet av stilerande och stereotyperande bilder av fältet för kulturproduktion. Teorin som är från 1960-talet är abstraherad utifrån empiri som är hämtad från en fransk kontext och därför kan modellens relevans för en svensk kontext ifrågasättas. Spänningen mellan den kommersiella kulturproduktionen och produktionen av "konst för konstens skull" är fortfarande aktuell idag och därför anser jag att Bourdieus förklaringsmodell har relevans, men jag är medveten om att förutsättningarna för att vara verksam som konstnär i Sverige idag ser annorlunda ut jämfört med den

⁶⁰ Wright, Erik Olin, 1997. s. 15-16.

⁶¹ Wright, Erik Olin, 1997. s. 15, 20.

⁶² Wright, Erik Olin, 1997. s. 27-29.

⁶³ Se diskussionen i *Problemformulering av konstnären som ett arbetslöshetssubjekt*.

kontext som Bourdieu studerat. Genom att göra hänvisningar till aktuell empiri från en svensk kontext hoppas jag kunna överbrygga relevansbristerna i Bourdieus modell.

Om rättsfallen och urvalet av dessa

I studierna av rättsfall har jag en ideografisk forskningsmetod vilket innebär att jag inte är ute efter att finna generaliserbarhet genom kvantitativa studier utan istället djupstudera några enstaka specifika fall.⁶⁴ Rättsfallen har valts ut med bakgrund i avsnitten *De teoretiska koncepten* och *Arbetsliv, arbetsmarknaden och arbetslöshet* samt *Bakgrund till den svenska arbetslöshetsförsäkringen*. Rättsfallens funktion i uppsatsen är att ge exempel på hur konstnärens arbetslivssituation kolliderar med den rättsliga regleringen som finns i arbetslöshetsförsäkringen. Jag ska tillägga att jag gjorde en provsökning på rättsfall tidigare i uppsatsskrivandet. Sökorden jag använde mig av då var exempelvis ”Musiker lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring företag”. Detta rättsfallsletande släppte jag dock efter ungefär en arbetsdag eftersom jag vid den tidpunkten upplevde att jag inte visste vad jag var ute efter och var osäker på vad jag skulle använda rättsfallen till. Nu tillbaka till beskrivningen av den senare rättsfallssökningsomgången som ligger till grund för de rättsfall som analyserats. Inledningsvis var jag enbart ute efter rättsfall som behandlade konstnären som en kombinator och då med särskilt fokus på enskilda företagare. Sökområdet kom senare att utvidgas till att även omfatta konstnären som en uppdragstagare och anställd. Anledningen till utvidgningen var att jag inte fick så många sökträffar och att det fortsatte snurra många andra intressanta frågor i mitt huvud som jag hört och läst om och som jag inte riktigt kunde släppa. I det följande kommer först en beskrivning av urvalsmetoden följt på en beskrivning av metoden för tolkning och analys av rättsfallen.

Metod för urval av rättsfall

När jag valde ut rättsfall använde jag mig av sökmotorn i rättsdatabasen Karnov.⁶⁵ Sökningarna genomfördes 2017-10-26 och 2017-10-27. Jag valde att söka på rättsfall som handlade om

- *bisyslreglerna i ALF 39 §,*
- *deltidsreglerna i FALF 7 §,*
- *17/10-reglerna i FALF 5e §, och*
- *att stå till arbetsmarknadens förfogande enligt ALF 9 §.*

Sökningarna på de ovan nämnda fyra punkterna gjordes enligt ett liknande mönster och som ett exempel i listan nedan visar jag de sökordskombinationer som jag använde mig av när jag sökte efter rättsfall som behandlar bisyslreglerna.

Författare lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring bisyssla

Bildkonstnär lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring bisyssla

Formgivare lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring bisyssla

Musiker lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring bisyssla

Skådespelare lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring bisyssla

Teater lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring bisyssla

Dansare lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring bisyssla

⁶⁴ Alvesson & Sköldberg, 2017. s. 83.

⁶⁵ Karnov Group Sweden AB. Karnov är en rättsdatabas som innehåller svenska lagar med lagkommentarer och länkar till rättsfall och förarbeten. Ett antal viktiga tidskrifter inom juridik finns i fulltext. Lagar, förarbeten och domar från EU finns också i Karnov.

Långtifrån alla sökordskombinationer gav träff, men av de träffar som kom upp skummade jag igenom och gjorde ett första och sedan ett andra urval. I fråga om bisysslereglerna gallrade jag bort rättsfall som exempelvis handlade om utvidgande av bisyssleversksamhet, reglerna om vilande företag vart femte år och rättsfall som handlade om aktiebolag och handelsbolag. Bland bisysslefallen fann jag slutligen två intressanta rättsfall som behandlade liknande problematik. Båda rättsfall handlade om kriteriet om att bisysslan ska ha utförts jämsides med heltidsarbete under 12-månader. Jag har valt att titta särskilt på ett av dessa rättsfall och kallar det **Trumpetaren** (Förvaltningsrätten i Linköping dom 2015-07-08 mål nr 169-15).⁶⁶ Rättsfallet är intressant eftersom de belyser kombinatorernas möte med arbetslöshetsförsäkringen.

Jag gjorde en sökning på de olika konstprofessionerna som ovan nämnts i kombination med ”förordning (1997:835) om arbetslöshetsförsäkring 5e§” och fick en träff. Rättsfallet kom även upp under sökningen på bisysslereglerna. Det aktuella rättsfallet handlade om en person som inte lämnat uppgifter om att hon var engagerad i företag och därmed fått sitt positiva beslut om rätt till arbetslöshetsersättning upphävt. Rättsfallet som behandlas närmare i analysdelen är ett strålande exempel på en kombinator med många strängar på sin lyra. Jag har valt att kalla det **Bildkonstnären/författaren** (Förvaltningsrätten i Umeå dom 2017-01-27 Mål nr 1650-16).

När jag sökte på förordning (1997:835) om arbetslöshetsförsäkring 7 § fick jag inte upp så många träffar och bortsett från rättsfall om handelsbolag och aktiebolag som jag valde bort, var det endast två träffar kvar. När jag sökte på ”Formgivare förordning (1997:835) om arbetslöshetsförsäkring 7 §” fick jag upp ett intressant rättsfall som jag valde att titta närmare på.⁶⁷ Det handlade om en grafisk formgivare som fakturerat genom egenanställningsföretaget Frilans finans. Jag tyckte att rättsfallet var intressant just med tanke på förekomsten av ofrivilligt företagande. En del yrkesverksamma tvingas fakturera för att inte gå miste om jobbmöjligheter och detta är ett exempel på den uppluckrade arbetsrätten. En ytterligare aspekt som gör rättsfallet intressant är att arbetslöshetsförsäkringens dikotomi företagare och arbetstagare och hur uppdragstagare av olika slag får subsumeras under dessa kategorier. Jag gjorde en sökning på ”lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring Frilans Finans” för att kolla om det fanns fler rättsfall på samma

⁶⁶ Det rättsfall som jag valde bort heter *Förvaltningsrätten i Stockholm dom 2016-11-14 mål nr 15196-16* och detta beslut att inte ta med det i uppsatsen tog jag efter det att jag diskuterat rättsfallet med en person på en a-kassa. Rättsfallet handlar om en man som var gitarrist och som genom sin enskilda firma genomfört spelningar på äldreboenden. Gitarristen hade även utfört uppdrag för Arbetsförmedlingen och det var dessa uppdrags upphörande som föranledde konstnärens ansökan om arbetslöshetsersättning. Även i detta rättsfall aktualiserades reglerna om företag och bisyssla och förvaltningsrätten gjorde på ett liknande sätt som i fallet med Trumpetaren bedömningen att näringsverksamheten inte var att betrakta som bisyssla eftersom den inte utförts under tolv sammanhängande månader. Av arbetsintyget framgick det nämligen endast att han arbetat med artistisk verksamhet under augusti, oktober till december och februari till april samt att den senaste åtgärden vidtogs den 7 juni 2016. På blanketten för arbetsintyg framgår det att man ska redovisa all tid som man lagt ner i företaget oavsett om man fakturerat dessa timmar eller inte. När man tittar på arbetsintyget verkar det som att gitarristen endast hade redovisat de timmar som han haft musikaliska framföranden. Utifrån detta intyg som domstolen la till grund för sin bedömning hade gitarristen inte uppfyllt kraven i bisysslereglerna, han var fortsatt personligt verksam i näringsverksamheten och därför inte att betrakta som arbetslös i arbetslöshetsförsäkringens mening. I samband med överklagandet till förvaltningsrätten ville gitarristen komplettera intyget med registerutdrag från skatteverket samt intyg från musikutbildningar och på så sätt visa att han utfört arbete under fler månader. På sidan två i förvaltningsrättens dom står det dessutom att gitarristen anfört följande: ”Att dagligen öva några timmar på hans instrument är därför en integrerad och naturlig del av hans liv sedan 20 år tillbaka”. Det är mycket troligt att mannen utfört mer arbete i verksamheten än vad som framgår ur arbetsintyget, men gitarristen hade inte inför domstolen lagt fram tillräcklig bevisning för detta. Utdraget från skatteverket och intygen från skolorna sa inte något om den tid han *faktiskt* lagt ner i sin verksamhet. Det faktum att rättsfallet kretsar kring frågan om bevisning och detta i kombination med att rättsfallet för övrigt inte tillförde något ”nytt” gällande konstnärens begränsade livschanser, gjorde att jag fattade beslutet att inte ta med det i den här uppsatsen.

⁶⁷ Förvaltningsrätten i Stockholm dom 2012-12-16 mål nr 1079-15 & 15252-15.

tema och jag fick då bland annat upp några olika rättsfall från Kammarrätten i Stockholm och Göteborg.⁶⁸ Efter en genomläsning av dessa rättsfall valde jag ut ett rättsfall som jag ansåg särskilt intressant och belysande. Detta rättsfall har jag valt att kalla **Scenografen/rekvisitören** (Kammarrätten i Stockholm dom 2015-02-06 mål nr 3054-14) och behandlas längre fram i uppsatsens analysdel.

Vidare när jag sökte på att ”stå till arbetsmarknadens förfogade” fick jag upp flera intressanta träffar och tre av dessa rättsfall behandlade en liknande problematik. Personerna ifråga hade korta anställningskontrakt som visserligen hade samband med varandra på så sätt att det ena kontraktet avsåg en repetitionsperiod och det andra en föreställningsperiod, men dessa två perioder var förlagda med tidsmässigt mellanrum. Under dessa arbetslöshetsperioder då de varken utförde arbete eller fick betalning från sin arbetsgivare ville personerna ha arbetslöshetsersättning, men nekades eftersom de inte ansågs stå till arbetsmarknadens förfogande. Det rättsfall som jag valt att titta lite närmare på gick hela vägen till Kammarrätten och jag har valt att kalla det **Pippilångstrump-skådespelaren** (Kammarrätten i Stockholm dom 2012-04-12 Mål nr 7036-11). Detta rättsfall är intressant eftersom det säger något om partsmodellen som är en av grundpelarna i den svenska arbetsmarknadspolitiska samhällsmodellen.

Tolkningsmetod för analys av rättsfall

En rättsfallsanalys som endast görs ur ett internt rättsligt perspektiv och med en intern kunskapssyn kan resultera i ganska torftiga analysresultat och detta gäller i synnerhet regler som exempelvis handlar om att en sysselsättning ska ha utförts under en viss tidsperiod och i en viss omfattning. I uppsatsen har jag ett rättssociologiskt förhållningssätt och/eller *landscape*-tänkande vilket öppnar upp för att finna kunskap om rätten i kontexten och det omgivande landskapet. Rättsfallsanalysen handlar inte om att finna fel och brister i rättstillämpningen utan snarare om att belysa reglerna och rättssubjektet i ett vidare samhällsperspektiv. Metoden för analysen av rättsfallen är hermeneutisk och utgår från ett antal frågeställningar som är kopplade till de teoretiska koncepten som utgör stommen i den här uppsatsen. I de teoretiska koncepten läser jag in innehållet i kapitlet i *Arbetsliv, arbetsmarknad och arbetslöshet* samt *Bakgrund till den svenska arbetslöshetsförsäkringen*. I punktlistan nedan presenteras de analysfrågor som samtliga rättsfall tolkats utifrån.

1. *Hur gestaltas rättssubjektet ”konstnären”? I vilken mån beskrivs konstnären utifrån den mikroklass som den tillhör och i vilken mån beskrivs konstnären utifrån det aggregerade etiketter?*
2. *Vad säger texten explicit och implicit om fältet för kulturproduktion?*
3. *Vad säger texten explicit och implicit om konstnärens livschanser?*

I rättsfallsanalysen använder jag mig av olika tolkningstyper och uttryckt i Göran Hermeréns begreppsvärld är det främst fråga om teoretisk inklädning, symptomtolkning, psykologisk extrapolering och avsiktstolkning.⁶⁹ Teoretisk inklädning är det stora övergripande analysmomentet och detta gör jag med hjälp av de tre ovan nämnda frågeställningarna som formulerats utifrån teoretiska koncepten. Inklädningen handlar om att tillämpa de teoretiska begreppen på rättsfallen, men också om att fylla de teoretiska begreppen med innehåll. Utfallen i rättsfallen är ett symptom på konstnärens utsatta arbetslivssituation och på så sätt handlar hela uppsatsens komposition och genomförande om symptomtolkning. Psykologisk extrapolering handlar om att läsa mellan raderna och detta är något som genomsyrar hela analysen. Med avsiktstolkning menar jag i huvudsak två olika saker; dels handlar det om att försöka förstå innebörden av konstnärens yttranden i ärende så som de framkommer i domen och dels handlar det om att knyta an till lagstiftarens avsikt med reglerna. Den första varianten av avsiktstolkningen

⁶⁸ Kammarrätten i Stockholm dom 2011-12-12 mål nr 3157-11.

Kammarrätten i Göteborg dom 2015-09-30 mål nr 911-15.

Kammarrätten i Stockholm dom 2015-02-06 mål nr 3054-14.

⁶⁹ Hermerén, Göran, 1982. s. 273-275.

gör jag bland annat i relation till yttranden som från ett internt rättsligt perspektiv inte är rättsligt relevanta, men som säger något om hur konstnären upplever sin arbetslivssituation eller sina livschanser, hur konstnären betraktar sig själv som en kulturproducent och sina rättigheter i förhållande till arbetslöshetsförsäkringen.

Terminologi

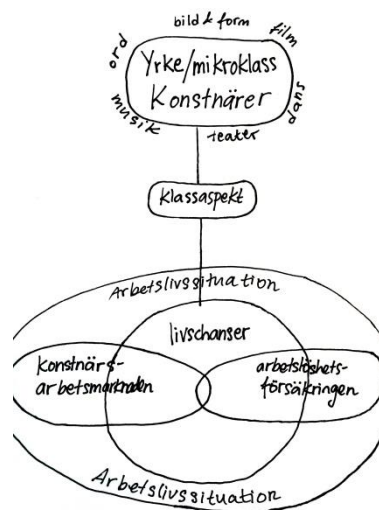
Men begreppet *konstnär* avser jag professionellt verksamma personer inom konstarterna ord, bild och form, musik, teater, dans och film. Begreppet konstnär används alltså i vid bemärkelse. När jag avser det som i vardagsmun kallas konstnär (någon som tecknar, målar eller liknande) använder jag begreppet bildkonstnär.

När jag använder mig av begreppet *kulturproduktion* syftar jag mer specifikt på konstnärers kulturproduktion genom direkt konstnärligt arbete. I de svenska översättningarna av Pierre Bourdieus verk *Konstens regler* används ordet kulturproduktion och eftersom jag tillämpar delar av hans teori har jag ansett det lämpligt att behålla hans begreppsapparat. Med *direkt konstnärlig verksamhet* avses konstnärlig produktion, inklusive exempelvis research eller repetitioner.⁷⁰ Jag är medveten om att kulturproduktion kan uppfattas som något mycket brett, men i den här uppsatsen avser jag alltså produktion av direkt konstnärligt arbete. Om man delar upp ordet *kulturproducent* i två delar kan man sammanfatta begreppet så som det används i den här uppsatsen på följande sätt: delen ”kultur” är smalare än kultur i vardagligt tal och den smala definitionen består i att det endast handlar om direkt konstnärligt arbete. Delen ”producent” är bredare än det som kallas producent i vardagligt tal. Begreppet kulturproducent ska alltså i den här uppsatsen inte förväxlas med något som enbart åsyftar personer som har rollen som producent i egentlig mening t.ex. musikproducenten Max Martin och filmproducenten Tim Burton.

Med *konstnärsmarknaden* avser jag den arbetsmarknad på vilken professionellt utövande konstnärer inom konstarterna ord, bild och form, musik, teater, dans och film verkar. Jag gör inte åtskillnad mellan det kontraktsmässiga bakgrundsförhållandet och konstnärsmarknaden blir här ett paraplybegrepp för en marknad som omfattar såväl företagare, egenföretagare, uppdragstagare som anställda. Begreppet *arbetsmarknadssituation* så som det används i den här uppsatsen knyter an till Max Webers begrepp *livschanser*. Begreppet livschanser är något som jag utvecklar i avsnittet som heter *Mikroklassens livschanser*. Kort sammanfattat innebär livschanser enligt Weber en människas kontroll över egendom och hur denna kontroll manifesteras i en konkurrenssituation och i mötet på en marknad.

Ibland använder jag begreppet *arbetsliv* eller *arbetslivssituation* och dessa begrepp kan uppfattas som mycket bredare än arbetsmarknad eller arbetsmarknadssituation. Arbetslivet kan enligt vedertagna definitioner också omfatta icke förvärvsmässigt arbete, men i den här uppsatsen använder jag begreppet med fokus på just förvärvsmässigt arbete. En människas arbetslivssituation innefattar alltså bland annat arbetsmarknadssituationen (min breda definition) eller med andra ord arbetslivssituationen påverkas bland annat av arbetsmarknadssituationen. Begreppet arbetslivssituation knyter an till Grusky och Weeden begrepp *klassaspekter* men är inte helt synonymt. De klassaspekter som Grusky och Weeden tar upp är livschanser, livsstil, kultur och demografisk sammansättning. Begreppet klassaspekter redogör jag för i avsnittet som heter *Mikroklassens livschanser*. Fokus för den här uppsatsen är klassaspekten livschanser och på så sätt är arbetslivsbegreppet också fokuserat kring arbetsmarknadssituationen. Med arbetslivssituation utöver livschanser/marknad läser jag in arbetets natur; t.ex. vad innebär det att jobba med musik i frågan om fysiska betingelser, arbetsinsats och liknande. Dessa inläsningar är delvis erfarenhetsmässiga.

⁷⁰ Konstnärskommittén, 2011. s. 7.

Figur 2. Konstnärernas livschanser.

Begreppen *arbetstagare*, *företagare*, *självständig uppdragstagare* och *osjälvständig uppdragstagare* definieras utifrån lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring och inkomstskattelag (1999:1229). Begreppen utvecklas i avsnittet Regler i den svenska arbetslöshetsförsäkringen.

Med begreppet *kombinator* avses en person som är i gränlandet mellan att vara arbetstagare, uppdragstagare och egenföretagare. Det är personer som har en kombinerad förvärvsinkomst från anställning (A-skatt) och näringsverksamhet (F-skatt).

2. De teoretiska koncepten

Detta avsnitt syftar till att introducera det teoretiska ramverket för analysen av arbetslöshetsförsäkringen och konstnären som ett rättssubjekt. Först kommer ett avsnitt som behandlar koncepten livschanser och mikroklass med stöd i Max Webers och David B. Grusky och Kim A. Weedens teorier. Denna teoridel syftar till att knyta an till konstnärernas arbetsmarknad och arbetsliv, försörjningsmönster och tillgång till arbetslöshetsförsäkringen som jag kommer diskutera senare i uppsatsen. Avslutningsvis kommer ett avsnitt som behandlar Pierre Bourdieus idévärld kring ”det sociala rummet av positioner” och med särskilt fokus på fältet för kulturproduktion, en teori som har tydlig koppling till konstnären som en marknadsaktör.

Mikroklassens livschanser

Klass är ett vedertaget samhällsvetenskapligt begrepp som används för att analysera samhällsstrukturer och identifiera olika grupperingar i samhället.⁷¹ Marx och Weber respektive definitioner av klassbegreppet har varit tongivande inom samhällsvetenskapen, men har vidareutvecklats och uppdaterats av flera efterföljande teoretiker. Både Marx och Webers klasskoncept syftar till att gestalta det relationella spelet mellan subjekt och subjekt, subjekt och resurser och hur dessa relationer formar subjektens materiella intressen.⁷² Enligt Olin Wrights tolkning av de båda teoretikerna ligger tyngdpunkten i Marx klasskoncept på exploateringen av arbetskraften.⁷³ I kontrast till detta är det enligt Olin Wright inte exploateringen av arbetskraften som är i fokus i Webers teori utan istället handlar Webers teori om att beskriva hur marknaden, genom rationalisering av de sociala relationerna, formar individernas *livschanser*.⁷⁴ En grupp

⁷¹ Bengtsson & Berglund, 2017. s. 321-334.

⁷² Wright, Erik Olin, 1997. s. 27- 29.

⁷³ Wright, Erik Olin, *Understanding class*, London, 2015. s. 21. [Härefter: Wright, Erik Olin, 2015].

⁷⁴ Wright, Erik Olin, 2015. s. 21-27.

livschanser kan mätas genom att analysera deras tillgång till och användning av materiella resurser och det är utifrån dessa förhållanden som Weber utkristalliserar sitt klasskoncept. Livschanser är med andra ord en fråga om kontroll över egendom och hur denna kontroll manifesteras i en konkurrenssituation och i mötet på en marknad.⁷⁵ Enligt Webers definition kan vi tala om klass då en

1. *specifik, kausal komponent i livschanserna är gemensam för ett flertal människor, försåvitt*
2. *denna komponent uteslutande utgörs av ekonomiska ägande- och förvärvsintressen, och detta*
3. *under varu- och arbetsmarknadens betingelser.*⁷⁶

Enligt Weber är det alltså en grupps marknadssituation, deras ekonomiska och andra marknadsorienterade intressen som konstituerar dem som en klass.⁷⁷ Den kausala komponenten som undersöks i den är uppsatsen som är gemensam för konstnärerna är tillgången till arbetslöshetsförsäkringen. Arbetslöshetsförsäkringen fungerar som ett slags egendomsskydd som tryggar inkomsten i händelse av arbetslöshet och arbetslöshetsförsäkringen kan därför sägas ha att göra med konstnärernas ägande- och förvärvsintressen. Arbetslöshetsförsäkringen är ett trygghetssystem som verkar under arbetsmarknadens betingelser.

Weber delar in klassbegreppet i tre olika kategorier; ägarklass, yrkesklass och social klass.⁷⁸ Chanserna för en specifik grupp att avyttra varor och tjänster på en marknad är definitionen på en yrkesklass. Med ”klassituation” avser Weber sannolikheten för

1. *materiell försörjning,*
2. *yttre social ställning och*
3. *inre liv som är en följd av omfattningen och arten av den kontroll (eller brist på kontroll) som en individ har över materiella ting eller prestationsförmåga och av dessas användbarhet för att få inkomster inom en given ekonomisk ordning.*

Uttryckt i Webers termer handlar konstnärernas klassituation bland annat om konstnärernas materiella försörjning och sociala ställning genom tillgången till arbetslöshetsförsäkringen. Den osäkra arbetsmarknadssituationen, den stora inkomstvariationen och den bristande tillgängligheten till arbetslöshetsförsäkringen som jag kommer redogöra för längre fram, innebär att konstnärerna har en bristande kontrollsituation över sina inkomster.

På senare år har klassbegreppets relevans och användbarhet allt mer ifrågasatts. Som en del av denna kritik har jag därför valt att lyfta fram sociologerna David B. Grusky och Kim A. Weeden som argumenterar för användandet av ett mer finmaskigt och differentierat klassbegrepp.⁷⁹ Med bakgrund av det ökade intresset för att studera samhället på mikronivå har de båda teoretikerna utvecklat ett koncept som de kallar *mikroklass* (min översättning från engelska ”microclass”).⁸⁰ De traditionella klasskoncepteten har ofta använts för att studera stora omvälvningar i samhället; kollektiva rörelser, revolutioner och sociala

⁷⁵ Weber, Max, *Ekonomi och samhälle: förståendesociologins grunder*. 3, [Politisk sociologi], Argos, Lund, 1987 Ursprunglig titel: *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der verstehenden Soziologie*. (1922)]. s. 35-36. [Härefter: Weber, Max. Band 3, 1922.].

⁷⁶ Weber, Max, Band 3, 1922. s. 35.

⁷⁷ Weber, Max, Band 3, 1922. s. 36.

⁷⁸ Weber, Max, *Ekonomi och samhälle: förståendesociologins grunder*. 1, Sociologiska begrepp och definitioner. Ekonomi, samhällsordning och grupper, Argos, Lund, 1983. s. 210.

⁷⁹ Grusky, David B. & Weeden, A. Kim, *The Case for a New Class Map*, *American Journal of Sociology*, Vol. 111, No. 1, 2005 (s. 141-212). [Härefter: Grusky & Weeden, 2005].

⁸⁰ Grusky & Weeden, 2005. s. 141-142.

förändringar, men Grusky och Weeden menar att den traditionella förståelsen av klass aldrig riktigt lyckats gestalta attityder, beteenden och livschanser på mikro- och individnivå. Trots ett nytt söksikte inom forskningsfåran har förklaringsmodellerna för klass inte hängt med och därför menar Grusky och Weeden att de gamla analysverktygen behöver uppdateras för att vara tjänliga i analysen av en postmodern kontext. Istället för att studera de aggregerade klasserna knyter mikroklassbegreppet an till yrke, sysselsättning eller profession. Mikroklassbegreppet ansluter därmed till Webers klasskategori yrkesklass. Grusky och Weeden menar att yrkesmässig reproduktion och yrkesmässig institutionalisering på arbetsmarknaden är mer artikulerad jämfört med klassmässig reproduktion och klassmässig institutionalisering och därför är mikroklassbegreppet ett bättre verktyg för sociologiska studier.⁸¹ Konstnärers klassmässiga institutionalisering är något som jag kommer redogöra för i kapitlet *Arbetsliv, arbetsmarknad och arbetslöshet*.

Grusky och Weeden presenterar fyra argument som talar för ändamålsenligheten i att använda sig av mikroklassmodellen.⁸² För det första är den yttre bilden av många yrken stereotyperad vilket innebär att de drar till sig personer med liknande ”färdigheter, böjelser och personligheter” (min översättning från engelska ”skills, proclivities, and personalities”)⁸³. Denna mekanism bidrar till reproduktionen av stereotyperna och ett särskilt urval för inträde som leder till att yrkesklassen blir homogeniserad (”self selection”). För det andra präglas många yrken av en stark kåranda som individerna doktrineras in i. Denna kåranda eller gruppmedvetande är något som fångas upp av Bourdieus begrepp habitus och detta går jag närmare in på längre fram i avsnittet *Fältet för kulturproduktion*. För det tredje skriver Grusky och Weeden att social interaktion till övervägande del sker inom det egna skräet (”interactional closure”) även efter avslutad utbildning vilket bidrar till konservering av världsbild och ytterligare homogenisering av gruppen. Det fjärde argumentet som nämns och som är av störst betydelse för den här uppsatsen är att det ofta råder yrkeskonsistens i arbetsförhållandena eller med andra ord ser arbetslivssituationen liknande ut. Alla dessa fyra argument talar för att mikroklassen verkligen är en institutionaliserad gruppering i samhället och slutsatsen enligt Grusky och Weeden är därför att mikroklassen är en bättre grupperingsmodell jämfört med den aggregerade klassmodellen. Mitt val att särskilt studera konstnärerna som ett rättssubjekt skiljt från andra kan därför motiveras utifrån att det finns en yrkesmässig institutionalisering på arbetsmarknaden och att mikroklassreproduktionen är mer artikulerad jämfört med större aggregerade klasserbegrepp som exempelvis företagare, uppdragstagare, anställda och kombinatorer.

Grusky och Weeden klassanalys belyser följande klassaspekter: livschanser, livsstilar, kultur och demografisk sammansättning.⁸⁴ Grusky och Weeden öppnar upp för efterföljande forskare att välja och vraka från detta smörgårdsbord av klassdimensioner. I denna uppsats har jag valt att fokusera på livschanser eftersom jag menar att den aspekten bäst matchar temat för min uppsats. Begreppet livschanser är som redan förstått hämtat från Max Webers klassanalys och Grusky och Weeden beskriver det som något som har att göra med en människas inkomst, utbildning och arbetsförhållanden.

Sammanfattningsvis kan det sägas att konstnärer kan betraktas som en mikroklass. Den specifika aspekt av livschanser som är i fokus för den här uppsatsen är tillgången till inkomsttrygghet i form av arbetslöshetsersättning. Arbetslöshetsförsäkringen är ett system som verkar under marknadens betingelser och därför är konstnärernas arbetslivsförhållanden något som också måste sättas under luppen för att vi ska kunna förstå orsakerna till den bristande tillgängligheten till arbetslöshetsförsäkringen.

⁸¹ Grusky, David B. & Weeden, A. Kim, *Class Analysis and the Heavy Weight of Convention*, Acta Sociologica, Vol. 45, No. 3, 2002 (s. 229-236). s. 232. [Härefer: Grusky & Weeden, 2002].

Grusky & Weeden, 2005. s. 151.

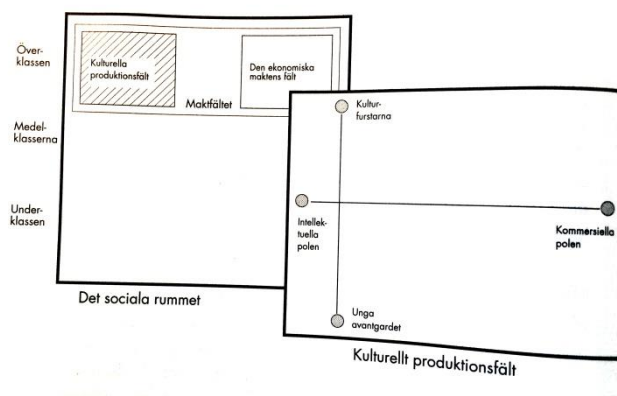
⁸² Grusky & Weeden, 2005. s. 187.

⁸³ Grusky & Weeden, 2005. s. 187.

⁸⁴ Grusky & Weeden, 2005. s. 148.

Fältet för kulturproduktion enligt Pierre Bourdieu

Bourdieu's beskrivning av "det sociala rummet av positioner" är en flerdimensionell förklaringsmodell för hur människor som bärare av olika typer av kapital positionerar sig och rör sig i samhällets olika sociala sammanhang.⁸⁵ Det sociala rummet är skiktat i tre olika klasser; överklassen, medelklasserna och underklassen,⁸⁶ men Bourdieus beskrivning av klasstrukturen är mer intrikat än så. De olika typerna av kapital som Bourdieu laborerar med är inte endast ekonomiskt kapital, utan även kulturellt- och socialt kapital.⁸⁷ Det sociala rummet består av dimensionerna kapitalvolym (vertikal dimension), kapitalstruktur eller sammansättning (horisontell dimension) och hur detta förändras över tid.⁸⁸ I tid och rum växer det ur det sociala rummet fram olika sociala fält och den kapitalvolym och sammansättning av kapital som en individ bär på påverkar individens tillgång till, mobilitet och positionering inom dessa olika sociala fält.⁸⁹ Bourdieu beskriver fältkonceptet som en struktur för relationer och interaktion inom ett visst givet socialt sammanhang.⁹⁰ Varje fält är ett separat litet "socialt universum" med ett eget funktionssätt och en egen logik för vilka egenskaper, kapitalvolym och kapitalstrukturer som är "gångbara".⁹¹ Trots de olika fältens minipraktiker behöver dock dessa alltid förhålla sig till och underordna sig staten eller med andra ord det byråkratiska fältet.⁹²

Figur 3. Det sociala rummet och fältet för kulturproduktion, (Pierre Bourdieu).⁹³

Maktfältet, som Bourdieu valt att placera i toppen av sin kartografi, domineras av överklassen.⁹⁴ Maktfältet består i sin tur av olika delar och bland dessa har vi politiken, juridiken, ekonomin och kulturproduktionen. Även om de olika delarna är en del av samma fält menar Bourdieu att kulturproduktionen till viss del är och behöver vara autonom i förhållande till exempelvis ekonomin och politiken.⁹⁵ En viss grad av autonomi är helt enkelt en grundläggande förutsättning för kulturproduktionens överhuvudtagna existens. Vikten av en autonom och obunden kulturproduktion är något som genljuder i den svenska regeringens kulturpolitiska mål. Den ekonomiska maktens fält och det

⁸⁵ Bourdieu, Pierre, *The field of cultural production: essays on art and literature*, Polity, Cambridge, 1993. [Härefter Bourdieu, Pierre, 1993].

⁸⁶ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 18.

⁸⁷ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 7.

⁸⁸ Bourdieu, Pierre, *Kultursociologiska texter*, 4. uppl., B. Östlings bokförl. Symposion, Stockholm, 1993. s. 264. [Härefter: Bourdieu, Pierre, 1986].

⁸⁹ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 30.

⁹⁰ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 268-269.

⁹¹ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 162. Bourdieu, Pierre, 1986. s. 263.

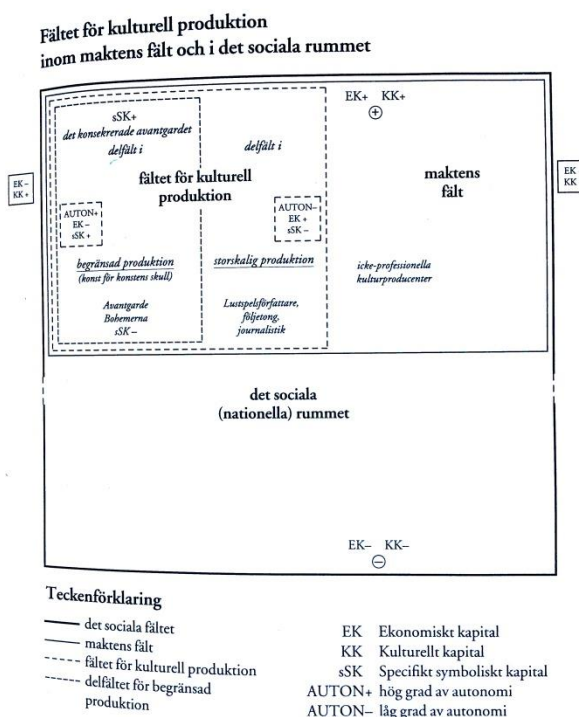
⁹² Carlhed, Carina, *Fält, habitus och kapital som kompletterande redskap i professionsforskning*, Socialvetenskaplig tidskrift, Nr 4, 2011 (s. 283-300). s. 286. [Härefter: Carlhed, Carina, 2011].

⁹³ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 18.

⁹⁴ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 17.

⁹⁵ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 37-38.

kulturella produktionsfältet står längst ifrån varandra och denna polemik mellan det kommersiella och det intellektuella får sägas vara ett av huvudtemana i Bourdieus gestaltning av det kulturella produktionsfältet.⁹⁶ Det kulturella och ekonomiska placeras på var sida av den horisontella axeln i Bourdieus sociala rum. När en förflyttning sker åt höger ökar det ekonomiska kapitalet och det kulturella kapitalet minskar då i samma takt. När en förflyttning sker åt vänster minskar det ekonomiska kapitalet samtidigt som det kulturella kapitalet då ökar.

Figur 4: Fältet för kulturell produktion inom maktens fält och i det sociala rummet, (Pierre Bourdieu).⁹⁷

I varje fält råder en förhärskande ordning – en doxa.⁹⁸ Doxa kan beskrivas som en social praktik eller politik, en normstruktur som definierar det socialt acceptabla eller lämpliga beteendet.⁹⁹ Ett fälts doxa kontrolleras av de dominerande aktörerna. Individerna kan, om de låter sig vägledas och disciplineras av de inom fältet rådande värderingarna, förvärva så kallat ”habitus”, som blir ett slags praktisk förnuft eller en inre handlingskompass som gör det lättare att manövrera inom fältet.¹⁰⁰ Habitus kan också betraktas som en tillgång eller ett slags kapital – ett startkapital och ett kapital som kan ackumuleras, men även ett system av dispositioner.¹⁰¹ Dispositioner eller så som Bourdieu också uttrycker det ”de banor som lett fram till innehavet av positionerna” är både något som är strukturerat och något som strukturerar strukturer.¹⁰² Habitus beskrivs också som en förmåga att särskilja och värdera. Habitus och fält hänger samman, men Bourdieu understryker att det finns en distinktion och rörlighet mellan en aktörs positionering i ett fält och den enskilde aktörens disposition eller habitus.¹⁰³ Paradoxalt nog är det så att två olika

⁹⁶ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 17.

⁹⁷ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 193.

⁹⁸ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 83.

⁹⁹ Carlhed, Carina, 2011. s. 284.

¹⁰⁰ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 5, 9.

¹⁰¹ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 267. Bourdieu, Pierre, 1993. s. 71.

¹⁰² Bourdieu, Pierre, 1986. s. 258, 292-293.

¹⁰³ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 67.

kulturproducenter med diametralt motsatta kompositioner av habitus kan samexistera på en och samma position i ett och samma fält om så bara tillfälligt.

Inom varje fält finns en för fältet specifik ekonomi för symboliskt kapital.¹⁰⁴ Denna ekonomi för symboliska tillgångar fungerar på ett som Bourdieu beskriver det som ”bakvänt sätt” jämfört med den kapitalistiska marknadens mekanismer.¹⁰⁵ Det symboliska kapitalet skulle kunna, om än på ett lätt oförskämt sätt, liknas med ”likes” på Facebook. Fältet är i denna liknelse Facebook och det symboliska kapitalet ett slags erkännande, auktoritet eller prestige inom fältet.¹⁰⁶

Fältet för kulturproduktion präglas på samma sätt som andra fält, av en diskurs eller ett kollektivt medvetande, och denna diskurs blir en måttstock i värderingen av kulturproduktionen.¹⁰⁷ Konstnärerna själva, utbildningssystemet och lärare, gallerier, förläggare, kritiker, familjer m.fl. bidrar till reproduktionen av föreställningen om vad som är den goda konsten. De sociala förhållandena som kulturproducenterna lever och verkar i, producenternas sociala ursprung, utbildningsbakgrund etc. är faktorer som formar diskursskapandet. I den här uppsatsen kommer jag att titta särskilt på konstnärernas arbetslivssituation, försörjningsmönster, inkomster samt hur tillgången till arbetslöshetsförsäkringen ser ut. Hur dessa sociala förhållanden bidrar till att forma diskursen inom fältet för kulturproduktion hade varit mycket intressant studera, men det är något som faller utanför uppsatsens omfång.

Inom ett fält finns det olika polariteter och i det kulturella produktionsfältet finns som tidigare nämnt en spänning mellan det intellektuella och det kommersiella.¹⁰⁸ Inom det som Bourdieu beskriver som det ”konsekrerade avantgardets delfält” produceras ”konst för konstens skull” och i detta fält är det symboliska kapitalet den starkaste markören på framgång.¹⁰⁹ Kulturproducenterna adresserar sin konst i första hand till andra kulturproducenter och produktionen är autonom i förhållande till marknadens efterfrågan.¹¹⁰ Den konsekrerade avantgardet skulle kunna beskrivas som de som en gång bröt ny mark och som nu krönts med en särskild strålkran av symboliskt kapital. Inom avantgardets produktionsfält pågår en ständig kamp mellan det gamla och det nya, det konsekrerade och de unga nyskapande avantgardisterna.¹¹¹

I andra änden av fältet för kulturell produktion har vi det mer kommersiellt inriktade delfältet som präglas av storskalighet och bredriktad adressering.¹¹² Marknaden för kulturell produktion betraktas här som vilken annan marknad som helst. Detta är en kulturproduktion som är tydligt marknadsorienterad, till skillnad från det autonoma konsekrerade avantgardets delfält som är mer eller mindre frikopplat från den ekonomiska marknadens logik.¹¹³ Bourdieu benämner denna marknadsorienterade kulturproduktion ”bourgeois art”.¹¹⁴ Produktionen är heteronorm och har svårare att stå emot yttre påverkan av exempelvis ekonomi och politik.

¹⁰⁴ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 35, 39.

¹⁰⁵ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 215. Bourdieu, Pierre, 1993. S. 39-40.

¹⁰⁶ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 38.

I ärlighetens namn känns det fullkomligt absurt att likna det symboliska kapitalet med likes på Facebook eftersom jag här valt att använda mig av ett kommersiellt koncept för att beskriva en antiekonomisk logik, men jag måste nog erkänna att det funkar – åtminstone som en ”catchy” och förenklad förklaringsmodell.

¹⁰⁷ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 35-37.

¹⁰⁸ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 19, 243.

¹⁰⁹ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 193. Bourdieu, Pierre, 1993. s. 50-51.

¹¹⁰ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 215, 223.

¹¹¹ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 30, 53, 60.

¹¹² Bourdieu, Pierre, 1992. s. 215-216.

¹¹³ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 215.

¹¹⁴ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 40-41.

Investeringar i kulturell produktion innebär i sig ett stort risktagande och det finns olika sätt att hantera detta på.¹¹⁵ Bourdieu beskriver två olika cyklar för kulturproduktion – en kort och en lång.¹¹⁶ Den korta produktionscykeln är anpassad efter den rådande efterfrågan på marknaden och är en produktion av ”bestsellers utan morgondag”.¹¹⁷ Den långsiktiga produktionscykeln är inriktad på skapandet av ”bestsellers” med en helt annan konnotation, det är skapandet av klassiker och målet med detta skapande är istället varaktighet och ett långsiktigt erkännande.¹¹⁸ Bourdieu uttrycker en övertygelse om att ett ackumulerat symboliskt kapital i det långa loppet ändå alltid skapar ekonomisk vinst även om det innebär ett större risktagande.¹¹⁹

Är det så att ”den som saknar publik saknar begåvning”?¹²⁰ Är storleken på publiken, den omedelbara ekonomiska kommersen en legitimitetsmarkör, ett mått på kvalitet? Nja, enligt Bourdieu är det inte så enkelt, men samtidigt erkänner han att publikens mottagande och den ekonomiska faktorn har betydelse. Han skriver:

Å andra sidan är det bara de som förmår ta hänsyn till och förlika sig med de »ekonomiska tvängen« i denna förnekade ekonomi som fullt ut kan få avkastning på sina symboliska investeringar i form av symboliska och rentav »ekonomiska« vinster.¹²¹

Även det sociala och kulturella kapitalet har betydelse för överlevnaden som en kulturproducent.¹²² En kombinerad kapitalarsenal bestående av mycket socialt-, ekonomiskt och kulturellt kapital tycks skapa en stark disposition.

Bourdieu gör en kommentar på Marx arbetsteori och menar att ett konstverks värde inte endast bestäms utifrån produktionskostnaderna d.v.s. summan av råmaterial och arbetstid.¹²³ Graden av konsekration hos konstnären, ”upptäckare” i form av förläggare, konsthandlare och andra aktörer som exploaterar och för ut konsten på marknaden, publiken, köparna och media bidrar till värdeskapandet och till att göra ”konst av verket”. Bourdieu beskriver fälten för kulturproduktion som ”universes of belief”,¹²⁴ och jag tolkar det som att det är ett fält som genom det symboliska kapitalet mobiliserar olika övertygelser. Å ena sidan handlar det om reproduktion av doxa och andra sidan om utmanandet av doxa.¹²⁵

Som tidigare nämnt präglas alltså produktionsfältet för kultur av konflikt och spänningar i fyra olika riktningar; spänningen mellan det konsekrerade avantgardet och det utmanande avantgardet och spänningen mellan den kommersiella och det intellektuella. Graden av autonomi hos det kulturella produktionsfältet i stort beror enligt Bourdieu på i vilken mån de dominerande aktörerna är friställda från ekonomiska och politiska yttre krav.¹²⁶ Hierarkin och maktrelationerna inom fältet för kulturproduktion kan variera i tid och rum och det är därför inte givet vilken typ av kulturproduktion som är dominerande. Bourdieu menar att det alltid finns en relation, ett spel och en korrespondens mellan de aktörer som dominerar maktfältet i stort, de dominerande klasserna i samhället och fältet för kulturproduktion och

¹¹⁵ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 97.

¹¹⁶ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 217-227.

¹¹⁷ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 224.

¹¹⁸ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 224.

¹¹⁹ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 75, 97.

¹²⁰ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 224.

¹²¹ Bourdieu, Pierre, 1992. s. 227.

¹²² Bourdieu, Pierre, 1993. s. 67-68.

¹²³ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 76-78

¹²⁴ Bourdieu, Pierre, 1993. S. 82.

¹²⁵ Ungefär halvvägs i uppsatsskrivandet var jag på bio och såg den oljemålningsskulpterade filmen Loving Vincent. som handlar om Vincent van Goghs död. Vincent van Gogh var en mycket produktiv konstnär, men han fick endast sålt en tavla under hela sin livstid. Här kan vi verkligen tala om en konstnär med långsam och produktionscykel!

¹²⁶ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 40-41.

Bourdieu använder sig av ordet homologier för att beskriva detta släktskap.¹²⁷ De interna maktkamperna som utspelar sig i fältet för kulturproduktion korresponderar med de maktkamper som tar sig i uttryck i samhället i stort, men homologin handlar också om relationen mellan producenten och konsumenten/publiken. Bourdieu lyfter fram tre olika principer som på olika plan skapar ”legitimitet” för kulturproduktionen.¹²⁸ Dessa principer kan sägas bestå i olika relationella positioneringar eller adresseringar. Den första principen som Bourdieu tar upp kallar han ”specifik legitimitet” och det innebär konst av konstnärer adresserat till andra konstnärer. Den andra principen för legitimitet består i en produktion som är anpassad efter den dominerande klassens preferenser. Den tredje och sista legitimitetsprincipen är produktion som riktar sig till den stora breda massan eller ”vanliga konsumenter”. Produktion inom olika konstarter är mer eller mindre beroende av den omedelbart stora publiken; vi har teatern som ett exempel på en produktionsform som kräver sin omedelbara publik och ordkonstnären som är beroende av styckförsäljning.¹²⁹ Bildkonstnären däremot kan i en och samma enhet ackumulera mer ekonomiskt kapital. Därmed inte sagt att bildkonstnären i det stora hela skulle få större intäkter.

Efter denna genomgång av de teoretiska koncepten kommer ett avsnitt som jag valt att kalla *Arbetsliv, arbetsmarknad och arbetslöshet*. Avsnittet inleds med en beskrivning av olika förklaringar till arbetslöshet, därefter kommer en beskrivning av några aspekter som präglar det postindustriella och senmoderna arbetslivet följt på ett avsnitt som särskilt behandlar konstnärsgruppens arbetslivssituation.

3. Arbetsliv, arbetsmarknad och arbetslöshet

Våra dagars kapitalistiska ekonomi är ett ofantligt kosmos, som individen föds in i, och som framträder för honom, åtminstone som en individ, som ett oföränderligt hölje, i vilket han måste leva. Så till vida som individen ingår i marknadsrelationerna tvingas han följa de kapitalistiska normerna för handlandet. Den företagare, som i det långa loppet handlar mot dessa normer, elimineras lika ofelbart från den ekonomiska scenen, som den arbetare, som inte vill eller kan anpassa sig efter dem, ställs på gatan utan arbete.¹³⁰

I och med liberalismens genomslag gick det västerländska samhället gradvis över från att ha varit ett merkantilt samhälle till att bli ett samhälle med näringsfrihet och kapitalistisk marknadsekonomi. Den kapitalistiskt framdrivna industrialismen innebar en ökad standardisering av försörjningsmönstren i samhället och lönearbetet kom att bli den dominerande källan till människors försörjning.¹³¹ Efterfrågan på arbetskraft och behovet av arbetsinsatser har naturligtvis växlat i tid och rum även under förindustriell tid, men man skulle kunna säga att det är först i och med industrialismens som massarbetslösheten blir ett uttalat samhällsproblem.

I boken *Vår Ekonomi* beskriver ekonomen Klas Eklund tre olika förklaringar till arbetslöshet.¹³² Den första förklaringen handlar om att det råder utbudsöverskott på arbetskraft på grund av stegrande prisbildning (höga löner), den andra förklaringen är att det råder brist på efterfrågan och den tredje förklaringen handlar om matchningsproblematik. I det följande kommer en kort sammanfattning av dessa olika förklaringsmodeller som Eklund beskriver i sin bok.

¹²⁷ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 44-45, 57, 84.

¹²⁸ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 50-51.

¹²⁹ Bourdieu, Pierre, 1993. s. 48.

¹³⁰ Weber, Max, *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*, Grahns, Lund, 1994. [Ursprunglig titel: Die protestantische Ethik und der Geist der Kapitalismus. (1905)]. s. 25-26.

¹³¹ Magnusson, Lars, *Den svenska arbetslösheten i ett längre perspektiv*, Ekonomisk debatt., årg. 28, nr 1 s. 33-42, 22 ref., 2000. s. 33.

¹³² Eklund, Klas, *Vår ekonomi: en introduktion till samhällsekonomi*, 13., [rev. och utvidgade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013. s. 72-25. [Härefter: Eklund, Klas, 2013].

Enligt Adam Smith som är en av förgrundsgestalterna i den klassiska nationalekonomiska skolan var specialisering och arbetsdelningen en av de viktigaste faktorerna bakom ökad produktivitet i samhället.¹³³ Enligt honom måste dock det fria yrkesvalet och arbetsdelningen alltid begränsas av marknaden. En liten marknad ger utrymme för endast några få aktörer och en större marknad kan ge utrymme åt fler. De klassiska ekonomerna menade att den fria konkurrensen är det system som driver fram de bästa produkterna och som i sin tur ger samhället störst nytta.¹³⁴ Staten skulle enligt detta synsätt bedriva laissez-fair-politik eller med andra ord inte lägga sig i marknadens funktionssätt och låta marknaden styra sig själv.

De klassiska ekonomernas förklaring till arbetslöshet är att det råder utbudsöverskott på arbetsmarknaden på grund av att löntagarna drivit fram krav på högre löner.¹³⁵ Enligt detta synsätt är arbetslösheten ”frivillig” och självförvållad. De höga lönerna som löntagarna själva förhandlat fram bidrar nämligen till att minska efterfrågan på arbetskraft. Lösningen på problemet kommer enligt den klassiska skolan, av sig själv utan yttre inblandning, genom den klassiska utbuds-och-efterfrågemekanismen. Den klassiska ekonomiska skolan menar nämligen att marknaden alltid strävar efter jämvikt och reglerar sig själv. Utbudsöverskottet på arbetskraft minskar genom att priserna på arbete pressas ner och allt detta genom den ”osynliga handens” försorg.

I kölvattnet av den ekonomiska depressionen och i och med John Maynard Keynes verk *The General Theory of employment, Interest and Money* som gavs ut under 1930-talet kom den klassiska ekonomiska skolans idéer att utmanas och ifrågasättas.¹³⁶ Istället för att invänta att marknaden själv uppnådde jämvikt menade Keynes att staten skulle bedriva en aktiv konjunkturpolitisk stabiliseringspolitik genom expansion varvat med kontraktion.

Medicinen mot hög arbetslöshet är enligt den keynesianska skolan en expansiv finanspolitik som kan bestå i att antingen öka de offentliga utgifterna eller att staten sänker skatterna.¹³⁷ Detta menar man leder till att den aggregerade efterfrågan ökar och på så sätt kan fler människor komma i arbete. I händelse av hög inflation ska staten i kontrast till denna expansiva politik kyla ner marknaden genom att bedriva åtstramande politik. Detta kan bestå i en höjning av räntan alternativt genom att dra ner på de offentliga utgifterna kombinerat med höjda skatter. I Sverige har en konjunkturpolitisk stabiliseringspolitik genomdrivits av bl.a. de socialdemokratiska politikerna Gunnar Myrdal och Ernst Wigfors.

I och med förekomsten av stagflation (hög arbetslöshet samtidigt som hög inflation) under 1970-talet kom den keynesianska konjunkturpolitiska medicinkuren att allt mer ifrågasättas.¹³⁸ Återstoden av 1900-talet kom den keynesianska förhållningsättet att giftas samman med nyliberalistiska tankeströmningar som också fick genomslag i arbetsmarknadspolitiken.

Den tredje förklaringen till arbetslöshet som Eklund tar upp är matchningsproblematik mellan utbudet av arbetskraft och marknadens efterfrågan på arbetskraft.¹³⁹ Kompetensen hos de som bjuder ut sin arbetskraft matchar inte alltid de arbetsplatser som står till förfogande på arbetsmarknaden och detta menar Eklund kan bero på en stel lönestruktur. Botemedlet mot arbetslöshet på grund av matchningsproblematik är enligt Eklund en aktiv arbetsmarknadspolitik och en flexibel lönestruktur.

¹³³ Smith, Adam. *Wealth of Nations*, Hoboken, N.J.: Generic NL Freebook Publisher, eBook Collection (EBSCOhost), EBSCOhost. (Hämtad 2017-10-21). s. 3, 9.

¹³⁴ Eklund, Klas, 2013. s. 111.

¹³⁵ Eklund, Klas, 2013. s. 72.

¹³⁶ Eklund, Klas, 2013. s.179-190.

¹³⁷ Eklund, Klas, 2013. s. 179-190.

¹³⁸ Eklund, Klas, 2013. s.179-190.

¹³⁹ Eklund, Klas, 2013. s. 75.

Ett postindustriellt senmodernt arbetsliv

Utvecklingen bort från industrisamhället till ett service-, informations- kunskaps- och nätverkssamhälle innebär att arbetsmarknaden och förutsättningarna för förvärvsarbete har förändrats markant.¹⁴⁰ Det har sagts att den heltidsarbetande tillsvidareanställda mannen inte längre är normen.

Den postindustriella arbetsmarknaden präglas av en ökad flexibilitet, fler tidsbegränsade anställningar och ökad anställning genom bemanningsföretag.¹⁴¹ Den globaliserade värld vi lever i och den allt mer individualiserade samhällsstrukturen innebär att det idag ställs nya krav på den enskilde individen att vara en självständig konkurrenskraftig aktör, ja sin egen lyckas smed.¹⁴²

Kombinatorskap – anställning som kombineras med egenföretagande – har blivit allt vanligare i dagens arbetsliv och kombinatorerna beskrivs som en dynamisk grupp på arbetsmarknaden.¹⁴³ Orsakerna bakom kombinatorskap sägs vara skiftande.¹⁴⁴ Frédéric Delmar (professor i entreprenörskap), Tim Folta (associate professor i strategic management) och Karl Wennerberg (doktor i företagsekonomi) lyfter i sin artikel *Dynamiken bland företagare, anställda och kombinatorer* fram tre olika perspektiv som ger olika tänkbara svar på så kallade ”pullfaktorer” till kombinatorskap.¹⁴⁵ En förklaring som getts ur ett nationalekonomiskt perspektiv är att kombinatorskapet skapar flexibilitet och högre attraktivitet på arbetsmarknaden. Från ett sociologiskt perspektiv har uppluckringen av arbetsrätten och framväxandet av gränslösa arbeten (min översättning från engelska ”boundaryless careers”) lyfts fram som möjliga förklaringar. Inom managementteorin har kombinatorskapet tolkats som en riskminimerande strategi i övergången från anställning till företagande på heltid, men även betraktats som ett sätt att minska risken för stigmatiserande effekter i händelse av misslyckad företagsverksamhet. TCO har pekat ut kombinatorerna som en grupp som har mycket svårt att få tillgång till arbetslöshetsförsäkringen och detta är något som jag kommer att lyfta fram i rättsfallsanalysen.¹⁴⁶

Den förändring som vi på senare år sett på arbetsmarknaden i stort, har länge varit vardag och verklighet för personer verksamma på konstnärsmarknaden.¹⁴⁷ Sociologerna Marita Flisbäck och Anna Lund beskriver därför konst- och kultursektorn som ett ”pionjärområde för ett arbetsliv i omvandling”.¹⁴⁸

Konstnärernas arbetslivssituation

Efter denna genomgång av den postindustriella och senmoderna arbetslivssituationen kommer jag nu gå över till att beskriva några aspekter av konstnärens klassmässiga institutionalisering eller med andra ord vad som kännetecknar konstnärernas försörjning, inkomstförhållanden och arbetslivssituation. Men först en kort rekapitulation och några ord om hur jag använder begreppet konstnärsmarknaden.

¹⁴⁰ SOU 2003:21 Konstnärerna och trygghetssystemen. s. 23.

Heggemann, Hans, Konstnärernas inkomster, Konstnärsnämnden & Statistiska Centralbyrån, 2009. [Härefter: Konstnärsnämnden, 2009].

Konstnärsnämnden, 2010.

Konstnärsnämnden, 2011.

Flisbäck, Marita., Lund, Anna, *Konst- och kultursektorn – ett pionjärområde för ett arbetsliv i omvandling?* Arbetsliv i omvandling. Nr 04/2010. (s.1-13). s. 1. [Härefter: Flisbäck & Lund, 2010].

¹⁴¹ Bengtsson & Berglund, 2017. s. 203-209.

¹⁴² Flisbäck & Lund, 2010. s.1.

¹⁴³ Delmar, Frédéric, Folta, Tim & Wennberg, Karl, *Dynamiken bland företagare, anställda och kombinatorer*, Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU), Uppsala, 2008. [Tillgänglig:

<http://www.ifau.se/upload/pdf/se/2008/r08-22.pdf> . s. 43, 50]. [Härefter: Delmar, Folta & Wennerberg, 2009].

¹⁴⁴ Delmar, Folta & Wennerberg, 2009. s. 46.

¹⁴⁵ Delmar, Folta & Wennerberg, 2009. s. 44-46.

¹⁴⁶ Tjänstemännens Centralorganisation, Ny arbetsmarknad kräver ny politik. TCOs Arbetsmarknadspolitiska program, 2017. [Tillgänglig: https://www.tco.se/globalassets/rapporter/2017/ny-arbetesmarknad-kraver-ny-politik_w_1.0.pdf]. s. 11. (Hämtad: 2017-11-06).

¹⁴⁷ Bengtsson & Berglund, 2017. s. 509.

¹⁴⁸ Flisbäck & Lund, 2010. s.1.

Min definition av konstnärsmarknaden – en hybridmarknad

Så kallat egenarbete, det vill säga arbete som utförs av egenföretagare, tillhör i strikt mening inte arbetsmarknaden, alltså den marknad på vilken människor ställer sin arbetskraft till förfogande.¹⁴⁹ Egenföretagare bjuder istället ut resultatet av sitt arbete till förfogande på en varu- eller tjänstemarknad. I praktiken är det möjligt och förmodligen inte helt ovanligt att personer som ur ett praktiskt perspektiv utför lika eller likartat arbete, ur ett juridiskt- och/eller marknadsteoretiskt perspektiv verkar på två helt olika marknader. Utan att ha kunskap om de exakta kontraktsförhållandena i det specifika fallet skulle jag vilja ta TV-programmet *Allsång på skansen* som ett illustrativt exempel (observera att min beskrivning är ett hypotetiskt exempel). Låt oss anta att Produktionsbolag TV2 Nöje har en grupp musiker och sångare anställda genom anställningskontrakt. Tommy Körberg är en kvällens speciella gäster och han gör ett bejublat framträdande som han fakturerar genom sitt bolag Mollsju AB. Körsångaren som är anställd av produktionsbolaget har levererat en liknande produkt som Tommy Körberg, men de är verksamma på två olika marknader men på sätt och vis ändå verksamma på samma marknad – musikermarknaden. När jag talar om konstnärsmarknaden i detta avsnitt och resten av uppsatsen har jag valt att inte särskilja mellan de bakomliggande kontraktsförhållandena. Konstnärsmarknaden kan såsom begreppet används i den här framställningen beskrivas som en hybridmarknad som omfattar såväl företagare, egenföretagare, uppdragstagare som anställda.

Konstnärsmarknaden kan sägas vara en undergren av paraplybegreppet kulturarbetsmarknaden. Att tala om konstnärsmarknaden som om det vore *en* marknad i singular, är i sig slarvig begreppsföring. Konstnärsmarknaden kan i sin tur delas in i flera olika underkategorier som exempelvis musikerarbetsmarknaden, skådespelararbetsmarknaden etc. När jag talar om konstnärsmarknaden avser jag de marknader på vilken professionellt utövande konstnärer inom konstarterna ord, bild och form, musik, teater, dans och film verkar. Mer specifikt talar jag om marknader för direkt konstnärligt arbete.¹⁵⁰

Konstnärsnämndens rapportresultat

År 2016 presenterade Konstnärsnämnden en statistisk rapport som heter *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*.¹⁵¹ Rapporten visar uppgifter om konstnärer inom alla konstområden verksamma i Sverige 2014 utifrån kön, ålder, inkomst, näringsverksamhet, bosättning, utländsk bakgrund, utbildning och social bakgrund. Konstnärsnämnden har tidigare i en serie bestående av tre rapporter redovisat uppgifter om konstnärernas inkomstsituation i Sverige och den nya rapporten från 2016 använder underlag från två av dessa tidigare rapporter för att visa på den utveckling som har skett mellan åren 2004-2014.¹⁵² I rapporterna görs jämförelser med befolkningen i stort. Några av de aspekter som tas upp i just detta avsnitt har inte omedelbar relevans för konstnären som ett arbetslöshetssubjekt, men jag har ändå valt att nämna dem eftersom de ger en helhetsbild av konstnärens arbetslivssituation.

Konstnärerna beskrivs som en heterogen yrkesgrupp där inkomstförhållandena och arbetsvillkoren varierar mellan de olika undergrupperna ord, bild och form, musik, teater, dans och film.¹⁵³ Sammanfattande särdrag för konstnärsmarknaden är att den är rörlig, flexibel, osäker och oförutsägbar.¹⁵⁴ En konstnärns genomsnittliga veckoarbetstid överstiger en normal heltidsvecka och uppges

¹⁴⁹ Bengtsson & Berglund, 2017. s. 53.

¹⁵⁰ Med direkt konstnärlig verksamhet avses konstnärlig produktion, inklusive exempelvis research eller repetitioner. Se definition i Konstnärsnämnden, 2011. s. 7.

¹⁵¹ Konstnärsnämnden, 2016.

¹⁵² Konstnärsnämnden, 2009, Konstnärsnämnden, 2010, Konstnärsnämnden, 2011, Konstnärsnämnden, 2016. Rapporterna från 2009 och 2010 har används som jämförelseunderlag i rapporten från 2016.

¹⁵³ Konstnärsnämnden, 2011. s. 87.

¹⁵⁴ Konstnärsnämnden, 2011. s. 85.

uppgå till 46 timmar.¹⁵⁵ Huvudproblematiken för de anställda och utövande konstnärerna är enligt Konstnärsnämnden arbetsbrist och för upphovspersonerna och egenföretagarna handlar kärnproblematiken om att få en ersättning som motsvarar arbetsinsatsen.¹⁵⁶ I Konstnärsnämndens rapport från 2011 framgår det att det är vanligt bland yrkesverksamma konstnärer att ha flera arbetsgivare och/eller uppdragsgivare.¹⁵⁷ En sjättedel hade haft mer än tio uppdragsgivare och en tredjedel av konstnärerna uppges ha haft minst sex arbets- eller uppdragsgivare under året 2008. Situationen med många uppdragstagare är något som aktualiseras i rättsfallsanalysen av Scenografen/rekvisitören.¹⁵⁸

När man studerat konstnärsgruppens sociala bakgrund har det visat sig vara vanligt bland konstnärerna att åtminstone ha en förälder som har eftergymnasial utbildning.¹⁵⁹ Bland konstnärerna var siffran 46 procent jämfört med befolkningen i stort där motsvarande siffra var 24 %. Rapporten från 2016 visar att andelen utrikesfödda konstnärer eller konstnärer som har två föräldrar som är födda utomlands var 16 %, men siffran varierar inbördes mellan de olika konstarterna. I befolkningen i stort var andelen 22 %. Dessa uppgifter skulle kunna kopplas till Bourdieus idé om att de sociala förhållandena påverkar diskursen inom fältet för kulturproduktion, men också till habituskonceptet och från ett kultursociologiskt perspektiv hade detta varit mycket intressant att studera.

Svårigheten att kombinera familjeliv med en konstnärskarriär är något som lyfts fram i rapporten från 2010.¹⁶⁰ Konstnärernas otrygga inkomst och arbetsmarknadssituationen sägs vara en möjlig förklaring till att det är färre i konstnärsgruppen som har barn jämfört med befolkningen i stort.¹⁶¹ Antalet barnlösa konstnärskvinnor är större än andelen barnlösa kvinnor i befolkningen i stort. Andelen barnlösa manliga konstnärerna är dock färre jämfört med andelen barnlösa män i befolkningen i stort. Dessa rapportresultat belyser en samhällelig jämställdhetsproblematik och är uppgifter som vittnar om relevansen i att även studera konstnärernas relation till socialförsäkringssystemet och föräldraförsäkringen. Detta är dock som tidigare nämnt ett ämne som faller utanför den här uppsatsens omfattning.

Andelen konstnärer som har en eftergymnasial utbildning om tre år eller längre är 50 % jämfört med siffran 23 % som gäller för befolkningen i stort.¹⁶² Årsinkomsten för konstnärer med kvalificerad högskoleutbildning är 65 % av den årsinkomst som gäller för personer med likvärdig utbildningsnivå befolkningen i stort. Inkomstskillnaderna mellan män och kvinnor i konstnärsgruppen är något lägre jämfört med befolkningen i stort.¹⁶³ Konstnärernas inkomstutveckling har varit svagt positiv under åren 2004-2014, men jämfört med befolkningen i stort är den sämre.¹⁶⁴ År 2004 var medianinkomsten för konstnärerna nämligen 85 % av den som gällde för befolkningen i stort jämfört 2014 då siffran sjunkit till 75 %. Som tidigare nämnt är konstnärskategorin heterogen och inkomstförhållandena skiftar mellan olika konstarter. Den kategori av konstnärer som har svagast ekonomiska situation är bildkonstnärer i kontrast till professionellt verksamma inom teater, ord och musik som uppges ha den jämförelsevis starkaste ekonomiska positionen.¹⁶⁵ Rapporten från 2016 visar att utövande konstnärer som i huvudsak har anställning har högre inkomst jämfört med upphovspersoner.¹⁶⁶ Andelen upphovspersoner är störst bland kategorierna ord samt bild och form. Konstnärernas nettoinkomst har minskat med 12 % under perioden

¹⁵⁵ Konstnärsnämnden, 2011. s. 39.

¹⁵⁶ Konstnärsnämnden, 2011. s. 25.

¹⁵⁷ Konstnärsnämnden, 2011. s. 7.

¹⁵⁸ Kammarrätten i Stockholm dom 2015-02-06 mål nr 3054-14

¹⁵⁹ Konstnärsnämnden, 2016. s. 10.

¹⁶⁰ Konstnärsnämnden, 2010. s. 7.

¹⁶¹ Konstnärsnämnden, 2010. s. 63.

¹⁶² Konstnärsnämnden, 2016. s.9.

¹⁶³ Konstnärsnämnden, 2016. s. 9.

¹⁶⁴ Konstnärsnämnden, 2016. s. 11.

¹⁶⁵ Konstnärsnämnden, 2016. s. 11.

¹⁶⁶ Konstnärsnämnden, 2016. s. 12.

2004-2014 och 2014 var den 81 % av den nettoinkomst som gällde för befolkningen i stort.¹⁶⁷ Inkomströrligheten – hur inkomster varierar från år till år – är bland konstnärer mycket större än vad som gäller för befolkningen i stort.¹⁶⁸ Konstnärsnämndens rapport från 2011 visar att var fjärde konstnär fått ekonomiskt stöd från anhöriga för att kunna bedriva sin konstnärliga verksamhet och undersökningen visar att det var fler kvinnor än män som fick ekonomiskt anhörigstöd.¹⁶⁹ Dessa uppgifter om konstnärernas svaga ekonomiska ställning har en tydlig koppling till konstnärernas livschanser och är förhållanden som ger återverkning i mikroklassens relation till arbetslöshetsförsäkringen.

Konstnärsnämndens rapport från 2016 visar att andelen näringsidkande konstnärer har ökat.¹⁷⁰ En möjlig förklaring till ökningen sägs vara att uppdragsgivare kräver betalning mot faktura istället för att anställa.¹⁷¹ Ofrivilligt företagande det vill säga företagande som drivs fram av marknaden snarare än genom den enskildes val är problematiskt och detta är något som lyfts fram SOU: n *Konstnärerna och trygghetsystemen*.¹⁷² Rapporten Konstnärernas inkomster från 2011 visade att ca 40 % av konstnärerna hade enskild firma år 2004. I den övriga delen av befolkningen var andelen då 10 %. Andelen enskilda företagare inom konstnärgruppen var då vanligast förekommande bland underkategorierna bild och form följt av film och ord (samma förhållande gällde 2014).¹⁷³ År 2014 var andelen näringsidkare med enskild firma, handelsbolag och fåmansaktiebolag 60 %.¹⁷⁴ Andelen konstnärs kvinnor som år 2014 hade inkomst av enskild näringsverksamhet eller handelsbolag var 32,6 % jämfört med 4, 2 % av kvinnorna i befolkningen i stort. Motsvarande siffror för konstnärsmän var 36,1 % jämfört med 6,9 % för männen i befolkningen i stort.¹⁷⁵ Rapporten från 2016 visar också att personer med enbart inkomster från näringsverksamhet har lägre inkomster jämfört med personer med löneinkomst och kombinatörer.¹⁷⁶

Kombinatörer är som tidigare nämnt ett uttryck för yrkesverksamma personer som är i gränslandet mellan att vara arbetstagare, uppdragstagare och egenföretagare.¹⁷⁷ Det är personer som har en kombinerad förvärvsinkomst från anställning (A-skatt) och näringsverksamhet (F-skatt). I den statliga offentliga utredningen *Konstnärerna och trygghetsystemen* lyfts kombinatörsbegreppet fram som ett begrepp applicerbart på delar av konstnärgruppen.¹⁷⁸ Enligt Konstnärsnämndens rapport från 2016 är kombinatörgruppen växande bland konstnärerna.¹⁷⁹ Andelen konstnärskombinatörer är 23 % jämfört med 3 % som gäller för befolkningen i stort. Dessa siffror vittnar om relevansen att studera kombinatörskap i relation till just konstnärer. Konstnärsnämnden skriver i sin rapport från 2011 att det generellt sett skett en minskning av andelen tillsvidareanställningar på konstnärsmarknaden.¹⁸⁰ Bland personer verksamma inom konstnärsyrket är det inte ovanligt att ha ett så kallat ”brödjobb” d.v.s. en deltidsanställning som kan garantera individen en basinkomst och därmed en ekonomisk grundtrygghet. Behovet av att kompletteringsarbete kan vara under en konstnärs etableringsfas då inkomsterna från det direkt konstnärliga arbetet kan vara osäkra och fluktuerande, men kan även tjäna som en mer eller mindre permanent lösningsmodell för en persons fortsatta överlevnad som konstnär. Kombinatörer är som tidigare nämnt en kategori som har mycket svårt att leva upp till kraven i arbetslöshetsförsäkringen och

¹⁶⁷ Konstnärsnämnden, 2016. s. 13.

¹⁶⁸ Konstnärsnämnden, 2016. s. 13.

¹⁶⁹ Konstnärsnämnden, 2011s. 79.

¹⁷⁰ Konstnärsnämnden, 2016. s. 12.

¹⁷¹ Konstnärsnämnden, 2011s. 31.

¹⁷² SOU 2003:21 *Konstnärerna och trygghetsystemen*. s. 33.

¹⁷³ Konstnärsnämnden, 2011s. 27. Konstnärsnämnden, 2016. s. 62.

¹⁷⁴ Konstnärsnämnden, 2016. s. 12.

¹⁷⁵ Konstnärsnämnden, 2016. s. 60.

¹⁷⁶ Konstnärsnämnden, 2016. s. 12.

¹⁷⁷ SOU 2003:21 *Konstnärerna och trygghetsystemen*. s. 33.

¹⁷⁸ SOU 2003:21 *Konstnärerna och trygghetsystemen*. s. 33-34.

¹⁷⁹ Konstnärsnämnden, 2016. s. 12

¹⁸⁰ Konstnärsnämnden, 2011s. 31.

detta är något som jag bland annat riktar särskilt fokus på i rättsfallsanalysen av Trumpetaren¹⁸¹ och Bildkonstnären/författaren¹⁸².

Konstnärsnämndens rapport från 2016 visar att det under den jämförda tioårsperioden skett en drastisk minskning av andelen konstnärer som tar emot arbetsmarknadsstöd och förklaringen till detta sägs vara ändrade regler i arbetslöshetsförsäkringen.¹⁸³ Med arbetsmarknadsstöd avses både arbetslöshetsförsäkring och deltagande i arbetsmarknadspolitiskt program.¹⁸⁴ Andelen konstnärer med arbetsmarknadsstöd uppges ha gått från att ha varit 30 % till 12 %, detta jämfört med minskningen i befolkningen i stort som uppges ha gått från 13 % till 8 %. Skillnaden mellan andelen personer som har arbetsmarknadsstöd i befolkningen i stort och bland konstnärgruppen är inte betydande (8% jämfört med 11%).¹⁸⁵ Inom konstnärgruppen var det 12,6 % konstnärskvinnorna som uppbar arbetsmarknadsstöd jämfört med 9,6 % av konstnärsmännen.¹⁸⁶ Andelen personer med arbetsmarknadsstöd var störst inom teaterområdet (25%), följt på dans och film (13%). Bland övriga konstområden var siffran 8%.

4. Konstnären som ett rättssubjekt

Detta avsnitt inleds med en bakgrundsbeskrivning av den svenska arbetslöshetsförsäkringen och den svenska samhällsmodellen med särskilt fokus på arbetsmarknadspolitiken. Därefter kommer en grundläggande genomgång av den svenska arbetslöshetsförsäkringen och följt på detta en presentation av några utvalda paragrafer från lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring samt förordning (1997:835) om arbetslöshetsförsäkring som har bäring på konstnären som en företagare och kombinator. Slutligen kommer ett avsnitt i vilket jag tar upp några branschspecifika bestämmelser.

Bakgrund till den svenska arbetslöshetsförsäkringen

Historiskt sett har de svenska fackförbunden och arbetslöshetskassorna varit tätt sammankopplade. År 1893 startade Typografförbundet den första svenska arbetslöshetskassan.¹⁸⁷ Från det att den första a-kassan startats kom det att dröja drygt trettio år innan en offentligt understödd arbetslöshetsförsäkring röstades igenom i riksdagen, detta efter flertalet motioner och utredningar i olika omgångar. År 1935 infördes den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen genom vilken de av staten erkända arbetslöshetskassorna fick statligt ekonomiskt understöd.¹⁸⁸ Arbetslöshetskassorna bildades av och för löntagare verksamma inom olika yrkesområden. Självständigt företagande var vid denna tidpunkt en uteslutningsgrund, men 1956 gavs det dispens för bildandet av en arbetslöshetskassa för företagare.¹⁸⁹ Dispensen kom i huvudsak att inrikta sig på enmansföretagare och egenföretagare som arbetade i den egna verksamheten på liknande villkor som anställda. 1974 infördes Lag (SFS 1973:370) om arbetslöshetsförsäkring och i och med denna lag kom företagare att i princip jämföras med löntagare.¹⁹⁰ Fram till 1998 var det som företagare endast möjligt att få ersättning om näringsverksamheten upphört annat än tillfälligt. I och med den nya lagen lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring gjordes det möjligt även för företagare som endast tillfälligt gjort uppehåll i sin personliga verksamhet att få ersättning.¹⁹¹

¹⁸¹ Förvaltningsrätten i Linköping dom 2015-07-08 mål nr 169-15.

¹⁸² Förvaltningsrätten i Umeå dom 2017-01-27 mål nr 1650-16.

¹⁸³ Konstnärsnämnden, 2011s. 13.

¹⁸⁴ Konstnärsnämnden, 2016. s. 71.

¹⁸⁵ Konstnärsnämnden, 2016. s. 71.

¹⁸⁶ Konstnärsnämnden, 2016. s. 71.

¹⁸⁷ Erici & Roth, 1981. s.18.

¹⁸⁸ Erici & Roth, 1981. s.28.

¹⁸⁹ Erici & Roth, 1981. s. 38.

¹⁹⁰ Erici & Roth, 1981. s. 39.

¹⁹¹ Prop 1996/97:107 En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring. s. 1.

Den svenska modellen

Modellen för det svenska samhället brukar benämnas ”den svenska modellen” och eftersom arbetsmarknadspolitiken och a-kassorna är en viktig del av stommen i detta bygge vill ja därför säga några korta ord samhällsmodellen och dess beståndsdelar. Den svenska modellen har av TCO beskrivits vilja på fyra ben som är

- 1) *starka fackföreningar*
- 2) *en flexibel arbetsrätt*
- 3) *en aktiv arbetsmarknads- och familjepolitik, samt*
- 4) *en generell välfärd*¹⁹²

De två första punkterna brukar också benämnas partsmodellen vilket innebär att arbetsmarknadens parter träffar kollektivavtal om arbetsvillkor och löner utan statlig styrning.¹⁹³ Den starka ställningen och självständigheten hos arbetsmarknadens parter innebär att den svenska arbetsrätten är semidispositiv (se bland annat Lag (1982:80) om anställningsskydd 32 § och Arbetstidslag (1982:673) 3 §).

Efter denna sammanfattning av den svenska modellen kommer jag nu att titta lite närmare på några aspekter av den svenska arbetsmarknadspolitiken samt arbetslöshetsförsäkringens funktion och finansiering.

Rehn-Meidner-modellen

Rehn-Meidner-modellen utarbetades av LO-ekonomerna Gösta Rehn och Rudolf Meidner under 1950-talet och är en arbetsmarknadspolitisk plan som varit tongivande inom den svenska arbetsmarknadspolitiken.¹⁹⁴ Planen som innebär en ansvarsfördelning mellan staten och arbetsmarknadsparterna syftar till att säkerställa full sysselsättning. Regeringen ska enligt modellen svara för en restriktiv efterfrågepolitik i syfte att hålla inflationen låg. Den restriktiva efterfrågepolitiken syftar till att leda till omstrukturering av markanden på så sätt att företag som inte är bärkraftiga slås ut. Arbetsmarknadens parter ansvarar i sin tur för att genom förhandling säkerställa lika löner för lika arbete eller med andra ord en solidarisk lönepolitik. Den solidariska lönepolitiken syftar till att slå ut lågproduktiva företag, men även till en jämnare inkomstfördelning.

Arbetslinjen

”Arbetslinjen är i svensk politik som mammas köttbullar”.¹⁹⁵ Ja så beskrivs det socialpolitiska begreppet i en av Socialförsäkringsutredningens publikationer från 2005. Begreppet som kan sägas utgöra en viktig del i de svenska trygghetssystemen var tidigt med i forandet av arbetslöshetsförsäkringen,¹⁹⁶ men vad innebär det egentligen? Enligt nationalencyklopedins uppslagsverk är arbetslinjen

¹⁹² Tjänstemännens Central Organisation, Den svenska modellen. [Tillgänglig: https://www.tco.se/globalassets/den_svenska_modellen_sv.pdf] . (Hämtad: 2017-11-17).

¹⁹³ Tjänstemännens Central Organisation (TCO), ”Like a Swede”. [Tillgänglig: <http://www.likeaswede.se/>]. (Hämtad: 2017-11-17).

¹⁹⁴ Fregert, Klas & Jonung, Lars, *Makroekonomi: teori, politik och institutioner*, 4. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2014. s. 196-198. [Härefter: Fregert & Lars, 2004].

¹⁹⁵ Socialförsäkringsutredningen, Vad är arbetslinjen? Samtal om socialförsäkring, Nr.4, Socialförsäkringsutredningen, 2005. s. 6. [Tillgänglig: http://www.utbildning.gu.se/digitalAssets/1360/1360971_skrift_nr_4.pdf]. [Härefter: Socialförsäkringsutredningen, 2005].

¹⁹⁶ Erici & Roth, 1981. s. 26.

Bengtsson & Berglund, 2017. s. 275.

en huvudprincip i svensk arbetsmarknads- och socialpolitik som innebär att man i första hand ska erbjuda arbete eller utbildning i stället för understöd eller bidrag till dem som blivit arbetslösa.¹⁹⁷

Arbetslinjen är en del av den svenska aktiva arbetsmarknadspolitik. ¹⁹⁸ Den aktiva arbetsmarknadspolitik och arbetslinjen som ett socialpolitiskt koncept har flera olika sidor och därför vill jag nyansera nationalencyklopedins definition. Å ena sidan ger en aktiv arbetsmarknadspolitik uttryck för rätten till arbete och å andra sidan innebär den en slags anbefallning eller krav på att individen ska arbeta och göra rätt för sig. ¹⁹⁹ Den tidigare nämnda socialförsäkringsutredningen från 2005 beskriver arbetslinjen ur ett kontroll- och disciplineringsperspektiv, självhjälps- och uppfostringsperspektiv och ett rättighetsperspektiv vilket ytterligare visar på begreppets mångfacett. ²⁰⁰ Den aktiva arbetsmarknadspolitik kan från statens sida innebära aktiva ingrepp i arbetsmarknadens funktion genom funktionsunderlättande åtgärder, utbudsinriktade åtgärder samt efterfrågeinriktade åtgärder, men också innebära ett krav på aktivitet och disciplinering av arbetskraften samt ett villkorande av rättigheter. ²⁰¹

En omställningsförsäkring

Arbetslöshetsförsäkringen kan sägas tillhöra den passiva arbetsmarknadspolitik. ²⁰² Försäkringen dämpar de ekonomiska konsekvenserna för den enskilde och konjunktursvängningarna i samhället i stort. Den svenska arbetslöshetsförsäkringen är en omställningsförsäkring som syftar till att underlätta övergången mellan jobb. ²⁰³ En försäkring som minskar riskerna vid jobbyten och friktionsarbetslöshet kan i förlängningen bidra till att rörligheten på arbetsmarknaden stimuleras.

När man talar om arbetslöshetsförsäkringen är det viktigt att komma ihåg att den är konstruerad som en försäkring och inte som ett socialt bidrag. På ett liknande sätt som en hemförsäkring försäkrar dig mot skador eller stöld av egendom är arbetslöshetsförsäkringen en försäkring mot arbetstidsbortfall och i vissa fall även inkomstbortfall. ²⁰⁴ Tillgången till arbetslöshetsförsäkringen är villkorad och det är alltså endast i situationer då det föreligger ett försäkringsfall som ersättning kan utgå.

Jämsides med arbetslöshetsförsäkringen ser vi idag att arbetsmarknadens parter träffat så kallade omställningsavtal i syfte att underlätta omställningen vid arbetsmarknadens strukturomvandling och till stöd för arbetslinjen. ²⁰⁵

Finansiering av arbetslöshetsförsäkringen

Det går inte tala om tillgängligheten eller otillgängligheten till arbetslöshetsförsäkringen utan att nämna något om hur den finansieras. Arbetslöshetsförsäkringen finansieras delvis genom de arbetsmarknadsavgifter som arbetsgivare och egenföretagare behöver betala till staten och dels genom arbetslöshetskassornas finansieringsavgift. ²⁰⁶ Arbetsmarknadsavgifter är arbetsgivaravgifter och egenavgifter och reglerna för hur och när dessa avgifter ska betalas regleras bland annat genom 2 kap 1 §,

¹⁹⁷ Nationalencyklopedin, arbetslinjen. [Tillgänglig: <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/arbetslinjen>]. (hämtad 2017-09-30)

¹⁹⁸ Bengtsson & Berglund, 2017. s. 270-275.

¹⁹⁹ Socialförsäkringsutredningen, 2005. s. 13.

²⁰⁰ Socialförsäkringsutredningen, 2005. s. 14-17.

²⁰¹ Bengtsson & Berglund, 2017. s. 272-274.

Socialförsäkringsutredningen, 2005. s. 10.

²⁰² Fregert & Lars, 2004. s. 198.

²⁰³ Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF), Vårt uppdrag, 2010. Tillgänglig: <http://www.iaf.se/>. (Hämtad: 2017-11-08).

²⁰⁴ Jämför grundförsäkringen och inkomstbortfallsförsäkringen (se längre ner i texten).

²⁰⁵ Se exempelvis: Trygghetsrådets omställningsavtal från 1 januari 2017. [Tillgänglig: https://www.trs.se/media/41066/trs_avtal_2017.pdf]. (Hämtad: 2017-11-17).

²⁰⁶ Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Finansieringen av arbetslöshetsförsäkringen, sidan uppdaterad 2017-08-23. [Tillgänglig: <http://www.iaf.se/Fakta/Finansieringen-av-arbetsloshetsforsakringen/>]. (Hämtad 2017-09-26).

2 kap 5 § och 3 kap 3§ Socialavgiftslagen (2000:980).²⁰⁷ Den som utger avgiftspliktig ersättning är i teknisk mening arbetsgivare enligt Socialavgiftslagen. Arbetsgivarbegreppet är således vitt och följer inte nödvändigtvis vad som i avtal eller annan lagstiftning klassificeras som arbetsgivare. Enligt propositionen är den som tar emot ersättning för arbete ”för vilken någon annan är skyldig att betala arbetsgivaravgifter” arbetstagare i Socialavgiftslagens mening.²⁰⁸

Tidigare fanns det två konstnärligt branschspecifika arbetslöshetskassor och dessa var Teaterverksammas arbetslöshetskassa och Musikernas arbetslöshetskassa.²⁰⁹ I januari 2012 fusionerades Teaterverksammas kassa med Unionens a-kassa.²¹⁰ Motsvarande fusionering för Musikernas a-kassa skedde i november 2015 då Musikernas a-kassa fusionerades med Handelsanställdas a-kassa.²¹¹ De båda fusionerna motiverades utifrån ett kraftigt medlemstapp. Det kraftiga medlemstappet har ansetts hänga samman med införandet av reglerna om ”förhöjd finansieringsavgift” som infördes av den dåvarande alliansregeringen.²¹²

Innan lagändringen hade staten stått för en större del av finanseringen av arbetslöshetsförsäkringen och i och med regeländringarna lämpades ett större ansvar över på medlemmarna. Införandet av en ”förhöjd finansieringsavgift” som betalades jämsides med den vanliga finansieringsavgiften innebar att en a-kassa som hade högre arbetslöshet behövde betala högre ”förhöjd finansieringsavgift” jämfört med de a-kassor som hade lägre arbetslöshet.²¹³ I juli 2008 ersattes den förhöjda finansieringsavgiften med något som kallades ”arbetslöshetsavgift” och från januari 2014 avskaffades även denna.²¹⁴ Kvar återstår alltså den vanliga finansieringsavgiften.

Regler i den svenska arbetslöshetsförsäkringen

Arbetslöshetsersättningen består av en grundförsäkring och en inkomstbortfallsförsäkring.²¹⁵ Den senare försäkringsformen kan endast betalas ut till den som varit medlem i en eller flera a-kassor under en sammanhängande period av 12 månader.²¹⁶ Vidare finns det två grundförutsättningar som måste vara uppfyllda för att ersättning över huvud taget ska kunna utgå. Den första grundförutsättningen är att personen är arbetslös, arbetsför och oförhindrad att åta sig arbete omfattande tre timmar varje arbetsdag och minst 17 timmar i veckan, att personen är registrerad hos arbetsförmedlingen och står till arbetsmarknadens förfogande.²¹⁷ Kravet om att stå till arbetsmarknadens förfogande är något jag kommer att titta närmare på i rättsfallsanalysen av rättsfallet Pippilångstrump-skådespelaren²¹⁸. Den andra

²⁰⁷ Socialavgiftslagen (2000:980).

²⁰⁸ Prop 2000/01:8 Ny socialavgiftslag. s. 73.

²⁰⁹ SOU 2003:21 Konstnärerna och trygghetssystemen.

²¹⁰ Unionens Arbetslöshetskassa, Fusion, Unionens A-kassa och Teaterverksammas a-kassa. [Tillgänglig: <https://www.unionensakassa.se/aktuellt/fusion-unionens-a-kassa-och-teaterverksammas-a-kassa/>]. (Hämtad: 2017-10-24).

²¹¹ Handelsanställdas a-kassa, Musikernas a-kassa fusioneras med Handelsa-kassa. [Tillgänglig: <https://handels.se/akassan/arkiv/forslag-om-att-musikernas-a-kassa-fusioneras-med-handels-a-kassa/>]. (Hämtad: 2017-10-24).

²¹² Regeringen, Lagrådsremiss: Avskaffande av arbetslöshetsavgiften, Arbetsmarknadsdepartementet, 2013. [Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/49bb0c/contentassets/b1f9d1f37ecf4043b0274f26366b83bd/avskaffande-av-arbetsloshetsavgiften/>]. (Hämtad 2017-12-14).

²¹³ Prop 2006/07:15 En arbetslöshetsförsäkring för arbete. s. 34-35.

Regeringen, DS 2008:61, Finansiering av arbetslöshetsförsäkringen, Arbetsmarknadsdepartementet. [Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/49bb0a/contentassets/be2665a23d57485681d549815ac3f2c7/finansiering-av-arbetsloshetsforsakringen-ds-200861/>]. (Hämtad 2017-12-14).

²¹⁴ Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, IAF:s regelsamlingar, Avsnitt 4 Finansieringsavgift. [Tillgänglig: <http://www.iaf.se/Lag-ratt/IAFs-regelsamlingar/Foreningsrattsliga-bestammelser/Avsnitt-4/>]. (Hämtad: 2017-10-24).

²¹⁵ Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 4 §, 6-7§§.

²¹⁶ Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 7 §.

²¹⁷ Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 9 §.

²¹⁸ Kammarrätten i Stockholm dom 2012-04-12 mål nr 7036-11.

grundförutsättningen är att den enskilde behöver uppfylla det så kallade arbetsvillkoret.²¹⁹ Arbetsvillkoret innebär att endast de personer som arbetat tillräckligt mycket innan arbetslöshetens inträde har rätt till ersättning. Huvudregeln är att en person under en ramtid av 12 månader måste ha förvärvat arbetat under sex månader med minst 80 h per månad och alternativregeln är att en person under en sammanhängande sexmånadersperiod måste ha arbetat minst 50 timmar i varje av dessa sex månader.

En person som uppfyller villkoren för rätten till ersättning tilldelas en ersättningsperiod på 300 dagar.²²⁰ Under en och samma ersättningsperiod är det möjligt att ”deltidsstämpla” under sammanlagt 60 veckor.²²¹ Deltidsstämpling innebär att du är arbetslös på deltid och får ersättning på deltid. Detta kan vara aktuellt i en situation då en person exempelvis får sin heltidsanställning minskad till 50 % eller då en tidsbegränsad anställning upphör och personen jobbar vidare ”på timmar” eller får en intermitterant anställning. Ersättningens omfattning beräknas utifrån en omräkningstabell och den varierar beroende på individens uträknade normalarbetstid och antal arbetade timmar per vecka.²²² Innan lagändringen som trädde i kraft 17 maj 2017 gällde en regel om 75 dagars deltidsstämpling istället för 60 veckor. Den nya deltidsregeln innebär att även om du exempelvis bara arbetar en dag i veckan, räknas veckan av från deltidskvoten.

Efter denna genomgång av de grundläggande reglerna kommer jag nu redogöra för företagarbegreppet i arbetslöshetsförsäkringens andra regler som har bäring på konstnären som en företagare eller kombinator.

Vem är företagare enligt lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring?

Särskiljandet mellan vem som i juridisk mening är att klassa som arbetstagare eller företagare är av betydelse i flera olika lagstiftningar både på civil- och offentlighetsområdet. Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring omfattar såväl företagare som arbetstagare.²²³ I arbetslöshetsförsäkringens styrs gränsdragningen av skattelagstiftningens definition av inkomstslaget näringsverksamhet.²²⁴ Vad som saknas i arbetslöshetsförsäkringens är dock en lagstadgad definition på uppdragstagarbegreppet och därför har det blivit viktigt att särskilja mellan självständiga och osjälvständiga uppdragstagare.²²⁵ Det som är avgörande är alltså graden av självständighet iförhållande till uppdragsgivaren. En osjälvständig uppdragstagare sorteras in under arbetstagar-konceptet och en självständig sorteras in under företagarkonceptet. Frågan om självständighet och uppdragstagare är något som jag kommer utveckla lite längre fram i detta avsnitt.

En ”företagare” i arbetslöshetsförsäkringens mening är en *fysisk person* och som tidigare nämnt baseras begreppsförklaringen på inkomstskattelagens (1999:1229) definition av inkomst av näringsverksamhet.²²⁶ Till inkomstslaget näringsverksamhet räknas inkomster och utgifter på grund av näringsverksamhet. Avkastning på och utgifter för tillgångar samt vinst och förlust på tillgångar räknas som utgångspunkt till näringsverksamhet.²²⁷ I propositionen *Trygghetsystemet för företagare* säger regeringen att ”en sökande som endast erhåller royalty inte bör riskera att bedömas som företagare i arbetslöshetsförsäkringens”.²²⁸ Detta innebär att om personen för övrigt inte uppfyller kriterierna för näringsverksamhet ska royaltyintäkterna inte innebära att personen betraktas som företagare. Enligt inkomstskattelagens

²¹⁹ Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 12 §.

²²⁰ Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 22 §.

²²¹ Förordning (1997:835) om arbetslöshetsförsäkring 7 §.

²²² Förordning (1997:835) om arbetslöshetsförsäkring 7 §, 9 § och bilagan till 9 §.

²²³ Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 1 §.

²²⁴ Inkomstskattelag (1999:1229) 13 kap 1 §.

²²⁵ SOU 2011:52 Betänkande av Utredningen om uppdragstagare i arbetslöshetsförsäkring.

²²⁶ Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 34-34c§. Inkomstskattelagen (1999:1229) 13 kap 1 §.

²²⁷ Backkevold, Arne. Inkomstskattelag (1999:1229) 13 kap 1 § meningen. Karnov kommentar uppdaterad per 2017-07-01. (Hämtad 2017-10-11).

²²⁸ Prop 2009/10:120 Trygghetsystemen för företagare. s. 79.

definition avses med näringsverksamhet förvärvsverksamhet som bedrivs *yrkesmässigt* och *självständigt*.²²⁹ Yrkesmässigheten består i att verksamheten bedrivs varaktigt och med vinstsyfte.²³⁰ Avsaknad av vinstsyfte utgör dock inte ett absolut hinder för att betrakta verksamheten som näringsverksamhet, åtminstone under förutsättning att verksamheten inte har en allt för begränsad omfattning och detta framgår ur ett rättsfall från högsta instans.²³¹ Det kan tilläggas att den aktuella verksamheten som behandlades i rättsfallet inte hade något uttalat vinstsyfte, men den hade faktiskt gått med vinst. Självtändigheten får bedömmas med hänsyn till innehållet i det specifika avtalet mellan uppdragstagaren och uppdragsgivaren, graden av beroende och i vilken mån uppdragstagaren är inordnad i uppdragsgivarens verksamhet.²³² I Proposition 2008/09:62 *F-skatt åt fler* räknar lagstiftaren upp ett antal omständigheter som talar för att det är fråga om självständigt bedrivna näringsverksamhet. De exempel på omständigheter som nämns i propositionen är att uppdragstagaren

- *har flera uppdragsgivare,*
- *inte står under uppdragsgivarens ledning under uppdragets utförande,*
- *inte ingår i uppdragsgivarens ordinarie arbetsorganisation,*
- *har möjlighet att sätta annan i sitt ställe eller kunnat anlita medhjälpare,*
- *tar ekonomisk risk genom exempelvis en större investering i verksamheten,*
- *håller med material, arbetsredskap eller lokal,*
- *har registrerat firma eller på annat sätt försökt att uppfylla vissa krav som ställs på en näringsidkare i skatte- och avgiftshänseende, etc.*²³³

Lagstiftaren har inte ansett det lämpligt att lagstifta om särskiljandet mellan självständigt och osjälvständigt uppdragstagande och det är därför något som lämnats till rättstillämparen att avgöra i det enskilda fallet.²³⁴ I IAF:s rapport *Översyn av branschspecifik specialreglering* framgår det att det inte är helt enkelt att göra bedömningar av konstnärers uppdragstagande.²³⁵ I IAF:s kartläggning *Uppdragstagare i arbetslöshetsförsäkringen* framkommer det dessutom att flera a-kassor upplever att det är svårt att handlägga ärenden i vilka den enskilde har anlitat ett så kallat egenanställningsföretag.²³⁶ Osäkerheten kring bedömningen av uppdragstagande och egenanställningsföretag innebär att den rättsliga förutsebarheten är begränsad. Frågan om egenanställningsföretag är något som jag kommer belysa i analysen av rättsfallet *Scenografen/tekvisitören*.²³⁷

Vidare framgår det ur 34 § i lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring att den som bedriver förvärvsverksamheten ska göra detta *personligen* och ha ett *väsentligt inflytande* över arbetet.²³⁸ Att verksamheten bedrivs personligen innebär att den enskilde har utfört arbete i verksamheten.²³⁹ En samlad

²²⁹ Inkomstskattelagen (1999:1229) 13 kap 1 §.

²³⁰ Prop 2009/10:120 Trygghetssystemen för företagare. s. 77.

²³¹ RÅ 1998 ref 10.

²³² Prop 2008/09:62 F-skatt åt fler.

²³³ Prop 2008/09:62 F-skatt åt fler. s. 9.

²³⁴ Prop 1996/97:107 En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring. s. 109.

²³⁵ Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Rapport 2017:2 Översyn av branschspecifik specialreglering. Tillgänglig: <http://www.iaf.se/Global/Tillsyn/Granskningsresultat/2017/2017-2-Oversyn-av-branschspecifik-specialreglering.pdf>. s. 19. (Hämtad 2017-12-14). [Härefter: IAF Rapport 2017:2].

²³⁶ Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Kartläggning initierad av IAF, 2016:3 Uppdragstagare i arbetslöshetsförsäkringen. [Tillgänglig: <http://www.iaf.se/Global/Tillsyn/Granskningsresultat/2016/2016-3-Uppdragstagare-i-arbetsloshetsforsakringen.pdf>]. s. 15-16. (Hämtad 2017-12-11).

²³⁷ Kammarrätten i Stockholm dom 2015-02-06 mål nr 3054-14.

²³⁸ Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 34 § 2:a ledet.

²³⁹ Seger, Lars. Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 34 §. Karnov kommentar uppdaterad per 2017-07-01. (Hämtad 2017-10-11).

bedömning ska göras i det enskilda fallet för att bedöma huruvida väsentlighetsrekvisitet är uppfyllt eller inte.²⁴⁰ I denna bedömning tittar man på om den enskilde individens kompetens, åtgärder och ställningstaganden haft stor inverkan på det ekonomiska utfallet i verksamheten. I HFD 2014 ref 61 prövade domstolen om rekvisitet väsentligt inflytande var uppfyllt. Efter en samlad bedömning kom domstolen fram till att en person som var delägare i ett aktiebolag med 49 % (varav maken ägde 51%) och som hade relevant utbildning för verksamheten, som hade utfört visst arbete i bolaget, var suppleant och behörig att företräda och teckna bolagets firma, hade väsentligt inflytande. Enligt högsta förvaltningsdomstolens avgörande i HFD 2015 ref 44 är det dock inte tillräckligt att vara verksam som ordförande och firmatecknare i ett bolag för att räknas som företagare i arbetslöshetsförsäkringens mening.

En företagare anses vara arbetslös i arbetslöshetsförsäkringens mening när det inte *längre vidtas några åtgärder i verksamheten* eller när näringsverksamheten vid en samlad bedömning har *upphört definitivt*.²⁴¹ Tidigare var huvudregeln att en företagares personliga verksamhet i rörelsen måste vid en samlad bedömning anses ha upphört annat än tillfälligt, för att personen skulle räknas som arbetslös. Även tillfälliga uppehåll i verksamheten kunde då under vissa begränsade förutsättningar räknas som arbetslöshet.²⁴² Detta var dock endast möjligt en gång per verksamhet. Enligt de nuvarande reglerna kan den som bedriver förvärvsverksamhet lägga verksamheten tillfälligt vilande var femte år och den enskilde kan då räknas som arbetslös.²⁴³ Motivet bakom att begränsa företagares tillgång till arbetslöshetsförsäkringen är bland annat att undvika konkurrenssnedvridningar.²⁴⁴ Lagstiftaren har velat begränsa utrymmet att använda arbetslöshetsersättningen som ett slags ”utvecklingsbidrag” till företag.²⁴⁵ Även efter det att en person överlåtit sin näringsverksamhet eller andel i exempelvis ett aktiebolag ska personen anses vara företagare om han eller hon fortsatt arbetar kvar i bolaget eller har ett väsentligt inflytande över näringsverksamheten.²⁴⁶ Tidsgränserna om att lägga företag vilande som tätast vart femte år, reglerna om deltidsföretagande (FALF 5e§) och bisyssleregler (ALF 39§) är enligt min mening otillräckliga för att möta dagens arbetsmarknadförhållanden. Dessa regler i arbetslöshetsförsäkringen bidrar samfällt till att stänga ute vissa grupper från arbetslöshetsförsäkringen och denna konvergerande uteslutningseffekt ger sig till känna i flera av de rättsfall som jag diskuter i rättsfallsanalysen. Detta återkommer jag till senare.

Efter denna beskrivning av reglerna om gränsdragningen mellan företagare och arbetstagare ska jag nu gå över till att beskriva regler som har med kombinatorskap att göra. De regler som tas upp är bisyssleregler i Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 39 § och reglerna om deltidsföretagande i förordning (1997:835) om arbetslöshetsförsäkring 5e§. En kombinator är som tidigare antytt en figur som inte riktigt passar in på den traditionella förståelsen av ett arbetslöshetssubjekt och även om bisyssleregler och reglerna om deltidsföretagande på ett konkret sätt hanterar kombinatören är dessa regler inte helt oproblematiska.

Vad klassas som bisyssla enligt lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 39 §?

Det är möjligt för en person, som under en tolv månaders period före arbetslöshetens inträde bedrivit näringsverksamhet jämsides med en heltidssysselsättning, att fortsätta med denna näringsverksamhet och samtidigt få arbetslöshetsersättning.²⁴⁷ Tidigare gällde att näringsverksamheten skulle ha utförts jämsides

²⁴⁰ Prop 2009/10:120 Trygghetssystemen för företagare. s. 77-78.

²⁴¹ Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 35-35a §§.

²⁴² Prop 2009/10:120 Trygghetssystemen för företagare. s. 84.

²⁴³ Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 35 § 3 st.

²⁴⁴ Prop 2009/10:120 Trygghetssystemen för företagare. s. 85.

²⁴⁵ Prop. 1993/94:209 Den fortsatta reformeringen av arbetslöshetsförsäkringen. s. 72, Prop 2006/07:89 Ytterligare reformer inom arbetsmarknadspolitiken, m.m. s. 64.

²⁴⁶ Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 34a§.

²⁴⁷ Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 39 §.

med heltidssysselsättningen i sex månader, men genom Prop 2006/07:89 *Ytterligare reformer inom arbetsmarknadspolitiken, m.m.* kom en regel om tolv månader istället att gälla.²⁴⁸ I propositionen framgår det att TCO och KLYS ställt sig kritiska till regeländringen eftersom de menade att det på grund av hur kulturarbetsmarknaden såg ut (och vill jag tillägga fortfarande ser ut) kan vara svårt för kulturarbetare att uppfylla en sådan kontinuitet. Mer specifikt hävdar TCO och KLYS att ”sammanhängande anställningar på tolv månader är ovanliga”.²⁴⁹ Enligt arbetsmarknadsutskottets uttalande i 2009/10: AU13 ska bisysslan ha utförts varje månad.²⁵⁰ Det bakomliggande syftet till kravet på att bisysslan utförts jämsides med heltidssysselsättning sägs vara att den enskilde ska visa att bisysslan inte ”inkräktar på förmågan och möjligheten att utföra ett heltidsarbete eller stå till arbetsmarknadens förfogande i motsvarande mån”.²⁵¹ Regeländringen har också sitt bakomliggande motiv i förändrade regler för uträkning av normalarbetstiden.²⁵² Något uttryckligt krav på att de tolv månaderna ska vara i följd och att arbetet ska ha utförts omedelbart före arbetslöshetens inträde framgår varken ur arbetsmarknadsutskottets uttalande eller från den tidigare nämnda propositionen och det är därför eventuellt möjligt att tänka sig att man kan titta på arbetade månader längre tillbaka i tiden.

Näringsverksamhet som godkänts och klassats som bisyssla påverkar inte ersättningsrätten. Bisysslan får dock inte utvidgas under arbetslösheten och inte heller hindra personen från att ta ett lämpligt arbete.²⁵³ Vidare finns det en begränsning avseende omfattningen på inkomsten från denna bisyssla.²⁵⁴ Efter det att en person blivit arbetslös får inkomsten från bisysslan inte överstiga sex grundbelopp per vecka. Ett grundbelopp är i dagsläget 365 kr vilket innebär att inkomsten från bisysslan inte får överstiga 2190 kr i veckan.²⁵⁵ Med heltidssysselsättning kan avses både anställning och näringsverksamhet.²⁵⁶ Reglerna om bisyssla är något som hamnar i särskilt fokus i rättsfallet Trumpetaren²⁵⁷ och detta rättsfall är som sagt något som jag kommer redogöra för lite längre fram.

Vad gäller för den som är deltidsföretagare? Den så kallade 17/10-regeln

I rättsfallet Bildkonstnären/författaren²⁵⁸ som jag fördjupar mig i längre fram i rättsfallsanalysen kom domstolen till slutsatsen att den aktuella konstnären inte levde upp till varken bisysslereglerne eller 17/10-reglerna om begränsat företagande och med bakgrund av detta vill jag även säga något om 17/10-reglerna.

Enligt FALF 5e§ får en person, som under minst sex månader inom ramtiden²⁵⁹ (12 månader) haft en deltidсанställning om minst 17 timmar i veckan jämsides med näringsverksamhet som bedrivits i genomsnitt 10 timmar per vecka, fortsätta bedriva näringsverksamheten samtidigt som personen får arbetslöshetsersättning.²⁶⁰ Ersättning ges då för det inkomstbortfall som uppstår när anställningen upphör.

²⁴⁸ Prop 2006/07:89 *Ytterligare reformer inom arbetsmarknadspolitiken, m.m.*

²⁴⁹ Riksdagen, Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2009/10: AU13. Trygghetssystemen för företagare – Arbetslöshetsförsäkringen, Arbetsmarknadsutskottet. [Tillgänglig: <https://data.riksdagen.se/fil/F80C4B71-1974-4DE7-9D69-0E2192D25091>]. s. 16. [Härefter: Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2009/10:AU13].

²⁵⁰ Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2009/10:AU13. s. 16.

²⁵¹ Kamarrätten i Jönköping dom 2016-04-12 mål nr 963-15.

²⁵² Normalarbetstid är den enskildes genomsnittliga arbetstid under ramtiden och detta mått är av betydelse när storleken på ersättningen ska beräknas. Reglerna om normalarbetstid finns bl.a. i lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 23a-23g§§.

²⁵³ Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 39a §.

²⁵⁴ Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 39 § 2 st.

²⁵⁵ Förordning (1997:835) om arbetslöshetsförsäkring 3 §.

²⁵⁶ Seger, Lars. Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 39 §. Karnov kommentar uppdaterad per 2017-07-01. (Hämtad 2017-10-11).

²⁵⁷ Förvaltningsrätten i Linköping dom 2015-07-08 mål nr 169-15.

²⁵⁸ Förvaltningsrätten i Umeå dom 2017-01-27 mål nr 1650-16.

²⁵⁹ Ramtiden regleras i Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 15a-15c §§

²⁶⁰ Prop 2009/10:120. Trygghetssystemen för företagare. s. 91, Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 37b § 3 st., och Förordning (1997:835) om arbetslöshetsförsäkring 5e §.

I praxis har det utvecklats ett undantag från regeln om att deltidsanställningen och näringsverksamheten ska ha bedrivits parallellt under minst sex månader inom ramtiden. I domskälen i HFD 2014 ref 15 skriver Högsta förvaltningsdomstolen följande:

Från huvudregeln bör dock undantag kunna medges för vissa situationer där ett sådant krav skulle vara omöjligt att uppfylla, exempelvis i fråga om näringsverksamhet av säsongskarakter som bedrivs under kortare tid än sex månader per år, men där kravet på varaktighet likväl kan anses uppfyllt.²⁶¹

I HFD 2017 ref 61 behandlas frågan om deltidsföretagande och i vilken mån en person som parallellt med näringsverksamheten har haft två eller flera deltidsanställningar kan få ersättning enligt FALF 5 e §. I högsta förvaltningsdomstolens bedömning gör domstolen följande uttalande:

Enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening ska bestämmelsen inte förstås på så sätt att den utesluter situationer där en sökande haft mer än en enda deltidsanställning parallellt med näringsverksamheten. Som en grundläggande förutsättning för tillämpningen av bestämmelsen måste dock gälla att om den sökande haft två eller flera deltidsanställningar samtidigt under ramtiden, ska endast de tidsperioder beaktas då den sökande, parallellt med näringsverksamheten, haft anställningar på deltid men den sammanlagda anställningsgraden understigit heltid.²⁶²

Med andra ord säger domstolen att det är möjligt att få ersättning när man haft mer än en deltidsanställning jämsides med näringsverksamheten, men endast under förutsättning att dessa deltidsanställningar sammanlagt inte överstiger heltidsmättet.

Branschspecifika regler för konstnärligt arbete

I dagsläget är arbetslöshetsförsäkringen branschneutralt utformad (detta gäller som utgångspunkt), men det finns en del saker som är branschspecifikt reglerade genom exempelvis föreskrifter och praxis. På det konstnärliga området finns det några exempel på detta som jag vill lyfta fram. Som tidigare nämnt räknas royaltointäkter inte som näringsverksamhet och denna regel är av stor betydelse för de personer som ägnar sig åt upphovsrättsliga näringar som exempelvis författarskap och musikerverksamhet. I praxis har det utvecklats en regel om att branschspecifika kollektivavtal på exempelvis teaterområdet ska tillämpas i fråga om kravet på att stå till arbetsmarknadens förfogande.²⁶³ Detta är något som jag kommer redogöra för i rättsfallsanalysen av Pippilångstrump-skådespelaren och därför går jag inte närmare in på detta just nu.²⁶⁴ Utöver dessa nämnda exempel finns det i IAF:s föreskrifter två branschspecifika regler om tillgodoräknande av förberedelsetid och repetitionstid samt omräkning av gage. Enligt inspektionens egen rapport fungerar dessa regler om omräkning och tillgodoräknande av tid bra och därför är detta inte något som jag kommer problematisera, men eftersom reglerna är branschspecifika har jag ändå ansett det viktigt att lyfta fram dem.²⁶⁵

I IAF:s föreskrifter IAFFS 2016:3 finns det en branschspecifik regel för konstnärligt arbete som handlar om tillgodoräknande av förberedelsetid och repetitionstid i uppfyllandet av arbetsvillkoret. Regeln säger att:

När arbetslöshetskassan prövar arbetsvillkoret för vissa grupper av yrkesutövare vars arbete kräver exempelvis förberedelse- eller repetitionstid, får sådan tid tillgodoräknas enligt branschtillämpningsavtal som ska godkännas av Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen. Detta gäller bara om antalet timmar inte redovisas i arbetsgivarintyg

²⁶¹ HFD 2014 ref 15. s. 4.

²⁶² HFD 2017 ref 34. Högsta förvaltningsdomstolens bedömning s. 3.

²⁶³ Kammarrätten i Stockholm dom 2012-04-12 mål nr 7036-11.

²⁶⁴ Kammarrätten i Stockholm dom 2012-04-12 Mål nr 7036-11.

²⁶⁵ IAF rapport 2017:2. s. 19.

eller liknande. Dessa regler ska tillämpas på de aktuella yrkesgrupperna oberoende av vilken arbetslöshetskassa den sökande är medlem i.²⁶⁶

De branschtillämpningsavtal som är godkända är ett avtal på teater- respektive musikerområdet.²⁶⁷

I samma föreskriftssamling finns det en regel om omräkning av gage. Regeln innebär att om exempelvis en musiker som fått betalning för en spelning i en klumpsumma utan att det framgår någon timlön kan få denna klumpsumma omräknad till timmar genom ett schabloniserat timlönebelopp. Att få gaget omräknat till timmar är exempelvis nödvändigt för att kunna räkna ut ersättningsrätten vid deltidsarbetslöshet ("deltidsstämpling"). Det aktuella timlönebeloppet ligger på 173 kr.²⁶⁸ Regeln om omräkning av gage finns bifogad nedan.

Om den sökande har utfört konstnärligt arbete som musiker, sångare, skådespelare eller annat artistiskt arbete, ska arbetad tid och den inkomst han eller hon haft av sådant arbete anges på kassakortet.

För att fastställa ersättningen enligt omräkningstabellen ska inkomsten omvandlas till timmar genom att den divideras med ett schabloniserat timlönebelopp. Det schabloniserade timlönebeloppet fastställs av Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen med utgångspunkt i de avtal som gäller för motsvarande arbete som anställd. Det schabloniserade timlönebeloppet fastställs efter begäran från någon av de arbetslöshetskassor vars verksamhetsområde omfattar konstnärligt arbete.²⁶⁹

Efter denna genomgång av reglerna i den svenska arbetslöshetsförsäkringen kommer en problemformulering av konstnären som ett arbetslöshetssubjekt. Denna problemformulering syftar till att leda över till rättsfallsanalysen.

²⁶⁶ IAFFS 2016:3 2 kap 7 §.

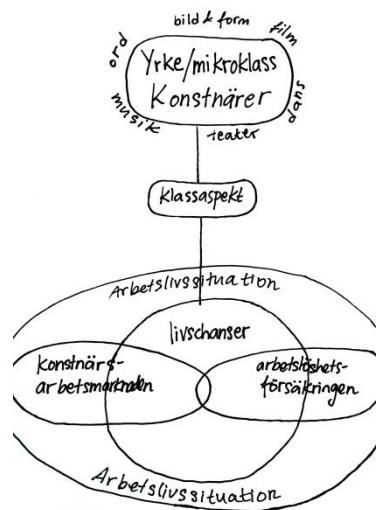
²⁶⁷ IAF Rapport 2017:2. s. 9.

²⁶⁸ Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Beslut av Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Dnr:2017/78. [Tillgänglig: <http://www.iaf.se/Global/OmForsakringen/Hojning-av-timlonebeloppet-for-konstnarligt-arbete.pdf>]. (Hämtad 2017-11-24).

²⁶⁹ Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens föreskrifter (IAFFS 2016:3) om arbetslöshetsförsäkringen 7 kap 6 §.

Problemformulering av konstnären som ett arbetslöshetssubjekt

Som tidigare nämnt i den del av inledningen som jag kallar *Terminologi* har jag en egen elaborerad begreppsapparat (se Figur 5). I denna problemformulering och i rättsfallsanalysen utgår jag från denna begreppsmodell, men även från Bourdieus teoretiska modell av fältet för kulturproduktion (se Figur 6 på nästa sida). Dessa två bilder kan därför vara bra att ha i minnet när man läser resten av uppsatsen.

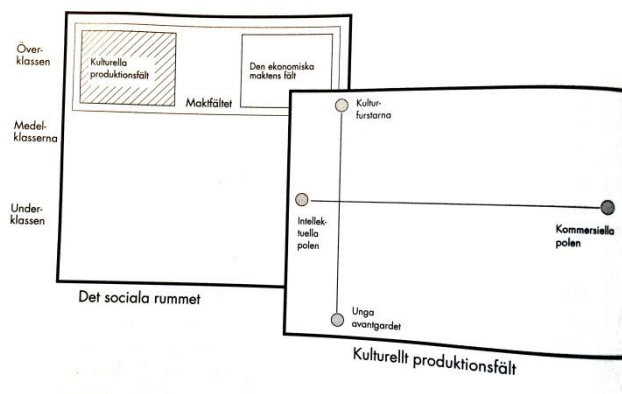
Figur 5. Konstnärernas livschanser

Enligt Marx beskrivning av det kapitalistiska systemet bestäms en varas bytesvärde av den kvantitet arbete som lagts ner på varan och mervärdet skapas genom att priset på arbetet och råvarorna är lägre än priset för det producerade varan.²⁷⁰ Som Konstnärnämnden konstaterar är ett av problemen för konstnären att få ersättning som svarar mot nedlagda timmar och frågan är då om den konstnärliga produktionen är en produktion som fungerar enligt marknadens logik. Värdet av kulturproduktion kan inte endast mätas i termer av att exempelvis teatern täcker sina omkostnader och skapar ett ekonomiskt mervärde. Konsten skapar också andra värden som inte är mätbara i pengar. Kulturproduktionen kan fungera som samhällskritik och på så sätt vara en demokratisk kugge, generera upplevelser som höjer livskvaliteten, stimulera tankar, kulturproduktionen är ett uttrycksätt som kan öppna upp för samtal, den kan tjäna som ett forum för mellanmänsklig igenkänning och mer därtill. Funktioner som alla enligt mig är viktiga i ett demokratiskt och välmående samhälle.

Inkomsttrygghet i form av tillgång till arbetslöshetsförsäkringen behöver konstnär såväl som fabriksarbetare, busschaufför, universitetsforskare, butiksbiträde, försäkringshandläggare, sjuksköterska och ingenjör. Arbetsmarknadssituationen för en viss yrkeskategori och tillgången till arbetslöshetsförsäkringen för densamma är en klassfråga och marknaden och inkomsttryggheten formar

²⁷⁰ Detta gäller även för produktion av tjänster. Hur gränsen mellan vara och tjänst ska dras är inte självklart och därför vill jag dela med mig av några reflektioner kring detta. När vi talar om de upphovsrättsliga näringarna (ord, bild och form, komposition, film etc) är det ganska tydligt att det intellektuella arbetet saluförs i en fysisk produkt – en vara. Det kan vara ett nothäfte, en ljud- eller filminspelning, en tavla, ett fotografi eller en diktsamling. När vi talar om scenkonst blir gränsen mellan vara och utbudande av arbetskraft mindre tydlig. När en musiker saluför ett musikaliskt framträdande kan man se detta framträdande som en vara/produkt men också som ett utbudande av arbetskraft. Jämför uttrycken ”jag ger dig en exklusiv ljudväg producerad av Astrid Helmstad” eller ”jag utför tjänsten underhållning”. Har musikern en enskild firma skulle man kunna säga att detta talar för att se musikframträdandet som en produkt som saluförs på en varumarknad, men blir musikern istället anställd av ett bolag har musikern istället bjudit ut sin arbetskraft på arbetsmarknaden. Frågan är om det är meningsfullt att upprätthålla rågången mellan vara och tjänst i dagens moderna kunskapsekonomi. Upplösandet av dikotomierna fast och lös egendom, vara och tjänst är något som diskuteras av Bruncevic och Käll. Se Bruncevic & Käll, 2016. s. 226-235.

livschanserna för den specifika mikroklassen. Det är viktigt att understryka att professionellt verksamma konstnärer är heterogen grupp och varje konstnärsprofession borde därför egentligen studeras separat. Livschanserna för en konstnär som kombinator jämfört med en person som enbart är anställd eller en konstnär som enbart är företagare varierar. Livschanserna för kombinatorer kan dessutom skilja sig mycket åt beroende på vad det är för arbete som kombineras. Jämför exempelvis en skönlitterär romanförfattare som har en tillsvidareanställning på 75 % vid institutionen för medie- och kommunikationsvetenskap med en bildkonstnär som håller en kvällskurs i kalligrafi genom Medborgarskolan och som vikarierar som bildlärare på en folkhögskola på 50 %.

Figur 6. *Det sociala rummet och fältet för kulturproduktion, (Pierre Bourdieu).*

Bourdieu säger att fältet för kulturproduktion i viss mån alltid behöver vara autonomt i förhållande till ekonomin och politiken. Fältets autonomi bestäms av de dominerande aktörerna inom fältet. Ett fält som domineras av de marknadsorienterade kulturproducenterna kommer präglas av en kommersiell doxa vilket i sin tur leder till att vissa typer av uttryck kvävs. Om endast den typen av kulturproduktion som är anpassad efter den rådande efterfrågan hos den breda publiken och den typen av produktion som ger omedelbar ekonomisk avkastning kan fortleva, menar jag att detta utgör ett hot mot en diversifierad kulturproduktion och fältets autonomi. Är konsten inte autonom kan den inte vara samhällskritisk och om endast kommersiella värden får styra riskerar konsten att förlora sin demokratiska funktion. Omstrukturering av arbetsmarknaden och utslagning av icke-bärkraftiga företag är som tidigare nämnt en inbyggd mekanism i Rehn-Meidnermodellen. Modellen som varit tongivande i formandet av den svenska arbetsmarknadspolitiken tar inte hänsyn till den värdeskapande produktionen av kulturellt kapital, men i motvikt till detta finns det konstnärspolitiska målsättningar som bidrar till att säkerställa ett diversifierat konst- och kulturliv. Att de kulturpolitiska målen finns är viktigt och vad som är än mer viktigt är naturligtvis att de ges faktiskt genomslag.

Bourdieu's beskrivning av att i den mån kulturproducenten förflyttar sig mot den ekonomiska polen så minskar det kulturella kapitalet och vice versa kan säkert stämma i många fall, men förklaringsmodellen är enligt min mening väldigt förenklad. På samma sätt som det finns skickliga världsstjärnor i fotboll som tjänar stora pengar så finns det konstnärer av olika slag som tjänar grova pengar (det bör dock understrykas att denna andel är väldigt liten av den totala andelen verksamma konstnärer) – det finns en så kallad "star economy". Dessa stjärnors produktion behöver inte per automatik vara "billig" och innehållsmässigt tom ur ett intellektuellt perspektiv.

En intressant aspekt med Bourdieus teori om habitus och dispositioner är det faktum att många konstnärer får ekonomiskt stöd från familj. När tillgången till arbetslöshetsförsäkringen är begränsad kan detta leda till att endast de personer som har ett nedärvt ekonomiskt kapital och resursstarka familjer kan

fortleva. Fältet för kulturproduktion blir då utestängande och endast öppet för en begränsad genealogisk konstnärslinje – vi får en klassmässig slutning och en sådan klassreproduktion är enligt min mening problematisk.

Försörjningsmönstren i det postmoderna samhället är mer diversifierat jämfört med hur det såg ut under industrialismens höjdpunkt. Arbetsmarknaden präglas numera av en ökad flexibilitet, det är allt vanligare med tidsbegränsade anställningar och kombinatorerna är en växande grupp. Kombinatorskapet kan delvis förklaras vara ett sätt för individer att möta marknadens ökade krav på flexibilitet men också en effekt av en uppluckrad arbetsrätt. Marknaden driver fram karriärvägar som individen inom vissa branscher mer eller mindre tvingas anpassa sig efter och en uppluckrad arbetsrätt där uppdragsgivare istället för att projektanställa kräver uppdrag mot faktura gör att vi får så kallat falskt företagande. Det falska företaget riskerar att urholka den sociala tryggheten och begränsar tillgången till bland annat arbetslöshetsförsäkringen.

Konstnärgruppen har jämfört med befolkningen i stort lägre inkomst, sämre inkomstutveckling och hög inkomströrlighet. Den inkomstrelaterade ersättningen från a-kassan som är en procentsats av tidigare inkomst återspeglar denna inkomstsituation och den stora inkomströrligheten i kombination med kombinatorskapet innebär att konstnärens livschanser är begränsade. Konstnären får sägas ha en mycket otrygg marknadssituation. Den rörliga, flexibla arbetsmarknaden med korta anställningar skapar friktionsarbetslöshet och denna typ av arbetslöshet får sägas vara vanlig inom delar av konstnärgruppen. Arbetslöshetsförsäkringen har till syfte att tjäna som en omställningsförsäkring och om det är så att konstnärerna har mycket svårt att få tillgång till arbetslöshetsförsäkringen i en situation av friktionsarbetslöshet, är detta enligt min mening problematiskt. Strukturarbetslöshet är en annan sak och hur situationen ser ut bland konstnärgruppen har jag inte några siffror på och jag vågar därför inte uttala mig om detta. Möjligen är det så att det utbildas för många konstnärer. Den stora frågan är dock i vilken utsträckning vi vill att konsten ska vara marknadsberoende. Arbetslöshetsförsäkringen är en slags egendomsförsäkring och på så sätt är inkomstskyddet tydligt kopplat till den kapitalistiska logiken. Att kulturproduktion ska definieras i termer av äganderätt är inte givet och har ifrågasatts. Grupper som är med och finansierar arbetslöshetsersättningen genom egenavgifter och medlemsavgift kan vara mer eller mindre utestängda från ersättningen trots att de verkar på liknande villkor eller till och med sämre villkor jämfört med ”vanliga” arbetstagare. Detta är enligt min mening mycket problematiskt.

Tidigare fanns det konstnärliga a-kassor som hade koppling till de konstnärliga facken, men till följd av den finansieringsmodell som rådde tidigare innebar detta att a-kassor med hög arbetslöshet fick en hög medlemsavgift. Systemet ledde till ett stort medlemstapp som resulterade i att konstnärskassorna fusionerades med andra av a-kassor. Kompetensen om konstnärers särskilda villkor finns delvis kvar, men medlemstappet innebär att konstnärerna är spridda i en rad olika kassor där kunskapen och konstnärernas arbetslivssituation kan vara mycket varierande. Även om arbetslöshetsförsäkringen är en branschneutral försäkring kan denna kompetensvariation inom de olika arbetslöshetskassorna vara problematisk ur ett likabehandlingsperspektiv. Kring detta saknar jag dock uppgifter och kan därför inte uttala mig om detta skulle vara ett reellt problem eller inte.

Kravet på att en arbetssökande ska stå till arbetsmarknadens förfogande kan ställa till det för personer med korta kontrakt med arbetslöshet emellan två korta kontrakt. Arbetslöshetsförsäkringen är som utgångspunkt branschneutral och tar därför inte hänsyn till olika typer av jobb och hur arbetsmarknaden ser ut för dessa. Att arbetslöshetsförsäkringen är konstruerad utifrån dikotomin arbetstagare/företagare är problematiskt med tanke på hur dagens arbetslivssituation ser ut. Vi ser idag en uppluckrad arbetsrätt med ”boundary less careers”, en växande grupp kombinatorer och anlitaandet av egenanställningsföretag. Olika former av uppdragstagare måste subsumeras under de två kategorierna arbetstagare respektive företagare och det är svårt för den enskilde att i förhand avgöra vilken bedömning som a-kassan kommer göra i det

enskilda fallet. Detta skapar osäkerhet. Egenanställningsföretag är en relativt ny företeelse och innebär att du som uppdragstagare istället för att starta egen firma kan bli egenanställd hos detta företag.²⁷¹ Konstruktionen innebär att egenanställningsföretaget står för F-skatten och inbetalandet av sociala avgifter. Hur konstruktionen ska betraktas i arbetslöshetsförsäkringens mening är något som får avgöras i det enskilda fallet och det innebär en bedömning om uppdraget ska betraktas som självständigt eller osjälvständigt. Detta är något som belyses i rättsfallet Scenografen/rekvisitören.²⁷²

Tidsgränserna om att lägga företag vilande som tätast vart femte år i kombination med de kraven som ställs upp i reglerna för att få sin verksamhet klassad som deltidsföretagande (FALF 5e§) eller bisyssla (ALF 39§) är regler som tidigare nämnt regler som samfällt skapar utestängande effekter eller med andra ord är reglerna inte tillräckligt generösa för att möta ett senmodernt arbetsliv. Regeln om att en bisyssla måste ha utövats under en 12-månadersperiod jämsides med en heltidssysselsättning är ett exempel på ett tidskrav som jag upplever som allt för strängt, men även regeln om att företag endast får läggas vilande vart femte år.

Deltidsregeln i ALF och 17/12-regeln i FALF är begränsade till 60 veckor. Tidigare gällde 75 dagar för deltidarbete och deltidstämpling. I grupper där det är vanligt med korta anställningar innebär detta att tillgången till arbetslöshetsförsäkringen blir begränsad eftersom varje arbetad vecka oavsett hur få timmar och hur få dagar, räknas som en deltidvecka. Detta är något som hade varit mycket intressant att studera närmare men av utrymmesmässiga skäl har jag valt att inte gå djupare in på problematiken.

Efter denna problemformulering ska jag nu gå vidare med att presentera uppsatsens rättsfallsanalys och denna analys som består av fyra olika rättsfall görs alltså med avstamp i den nyss presenterade problemformuleringen.

5. Rättsfallsanalys

Som tidigare nämnt är analysen ideografisk och syftar inte till att finna generaliserbarhet. De rättsfall som jag valt ut är inte tänkta att tas upp som typexempel på de olika konstnärgrenarna. För en mer detaljerad beskrivning av urval och analysmetod hänvisar jag till det inledande metodavsnittet. Analysen av rättsfallen görs utifrån följande tre frågeställningar:

1. *Hur gestaltas rättssubjektet "konstnären"? I vilken mån beskrivs konstnären utifrån den mikroklass som den tillhör och i vilken mån beskrivs konstnären utifrån aggregerade etiketter?*
2. *Vad säger texten explicit och implicit om fältet för kulturproduktion?*
3. *Vad säger texten explicit och implicit om konstnärens livschanser?*

Jag lägger olika mycket betoning på olika frågor i olika rättsfall beroende på de unika omständigheterna i det specifika rättsfallet, men jag kommenterar i vart fall något kring varje frågeställning i varje separat rättsfallsanalys. Analysen görs med bakgrund av allt som tidigare sagts och den syftar till att exemplifiera, konkretisera och levandegöra problemformuleringen. Analysen innebär en fördjupande utfyllnad av de teoretiska koncepten.

Trumpetaren. Förvaltningsrätten i Linköping dom 2015-07-08 mål nr 169-15

Rättsfallet handlar om en man som var verksam som grafiker och musiker. Under perioden 1 februari 2013 t.o.m. 1 januari 2014 var han arbetslös och erhöll då arbetslöshetsförsäkring samtidigt som hans

²⁷¹ Frilans Finans, Fakturera utan företag: så fungerar det, 2017. [Tillgänglig: <https://www.frilansfinans.se/sa-har-fungerar-det/>]. (Hämtad: 2017-11-06).

²⁷² Kammarrätten i Stockholm dom 2015-02-06 mål nr 3054-14.

enskilda firma var vilande. I december 2013 återupptog han sin verksamhet i den enskilda firman och påbörjade därefter en anställning hos ett mediabolag i januari 2014. Anställningen varade t.o.m. 8 oktober 2014 och mannen anmälde sig som arbetslös 9 oktober. A-kassan avslog ansökan om arbetslöshetsersättning med motiveringen att den enskilda verksamheten var igång och han ansågs alltså inte vara arbetslös enligt ALF 35-35 a §§. Mannen som hade F-skattsedel, återupptog verksamheten i december 2013 och arbetade senast i den enskilda firman i augusti 2014. Det hade inte gått fem år sedan senast tillfälliga uppehåll. Domstolen slog fast att det inte heller var fråga om en bisyssla enligt ALF 39 § eftersom den enskilda näringsverksamheten endast hade utförts under nio månader.

Med ”dommarglasögonen” på finns det inte mycket att anmärka på i a-kassans beslut och förvaltningsrättens dom. De aktuella reglerna i arbetslöshetsförsäkringen är tydliga och inbjuder knappast till tolkningsvariation. Tillfälligt uppehåll i näringsverksamhet får ske som tätast vart femte år och en syssla för att klassas som bisyssla ska ha utförts jämsides med heltidssysselsättning under minst tolv månader. Ingen av dessa omständigheter låg för handen i fallet med Trumpetaren och mannen hade därför inte rätt till arbetslöshetsersättning. Rättsfallet har här tolkas ur ett internt rättsligt perspektiv och med en intern kunskapssyn vilket ger ganska okomplicerade analysresultat. Det finns mer att utläsa ur rättsfallet och därför kommer nu en redogörelse för min analys utifrån de olika frågeställningarna nedan. Först kommer en analys av a-kassans beslut så som det är bifogat i förvaltningsrättens dom och därefter en analys av förvaltningsrättens dom.

I a-kassans beslut är det endast det mediabolags företagsnamn som grafikern och trumpetaren är anställd hos som antyder att det skulle röra sig om någon typ av konstnärlig verksamhet som han ägnar sig åt, men det nämns inte något om att han är musiker. För övrigt talas det endast om ”den enskilda firman”, ”firman”, ”företaget”, ”företagaren”, ”anställningen” etc och det sker alltså inte någon gestaltning eller subjektbeskrivning utifrån mikroklassen konstnärer utan endast utifrån aggregerade etiketter. Eftersom arbetslöshetsförsäkringen är branschneutral är gestaltning utifrån mikroklass inte något som har direkt betydelse för tillämpningen av rättsreglernas rekvisit och på så sätt är detta inte något uppseendeväckande, men ur den här uppsatsens perspektiv och kunskapssyn är det en intressant notering att någon sådan gestaltning inte görs. Man skulle kunna säga att a-kassan genom sitt sätt att skriva bidrar till att osynliggöra konstnären som ett rättssubjekt skiljt från andra.

I a-kassans beslut finns det ett kort, men mycket intressant och innehållsrikt textavsnitt som berättar om konstnärens livschanser och fältet för kulturproduktion. Textavsnittet är a-kassans sammanfattning av den klagandes anförande och motivering till begäran om omprövning av avslagsbeslutet. Textavsnittet lyder enligt följande:

Du har bedrivit verksamhet i väldigt begränsad omfattning och även haft väldigt små inkomster från verksamheten. Anledningen till att du har en F-skattsedel är för att du ska slippa tacka nej till seriösa uppdrag där det krävs att du kan fakturera kunden. Du har varit ärlig med dina uppgifter och även ärlig nog att inte ta emot svarta pengar för uppdrag, som du uttrycker det. Trots det känns det nu som att du straffas på grund av din F-skattsedel. Du anser inte heller att verksamheten utgör ett hinder för dig att söka och ta ett nytt heltidsarbete.²⁷³

Innan jag går vidare med att analysera de olika delarna i texten ovan vill jag understryka att texten inte är ett direkt citat av konstnärens överklagan utan a-kassans sammanfattning av konstnärens överklagan så som det uttrycks i avslagsbeslutet. Det är konstnärens röst genom domstolen eller med andra ord konstnärens röst genom domstolsaktörerna. Det hade varit intressant att studera hur konstnären formulerar sig och hur domstolen abstraherat och eventuellt omformulerat konstnärens framförda synpunkter, men detta är som sagt något som faller utanför uppsatsens omfång.

²⁷³ Förvaltningsrätten i Linköping dom 2015-07-08 mål nr 169-15. s. Bilaga 1. ”Din begäran om omprövning”.

Om vi tänker oss arbetsrätten och arbetslöshetsförsäkringen som något sprunget ur en industriell kontext så är företagarbegreppet och näringsverksamhet något som kan förknippas med en kapitalägare, en resursstark person som har makt över tillgångar och som drivs av ett intresse att skapa ekonomisk vinst och arbetslöshetsförsäkringen är då något som syftar till att skydda den till synes maktlöse arbetstagaren. Ur konstnärens perspektiv skulle man kunna tolka texten som ett uttryck för att han inte anser sig vara en resursstark person och att han av den anledningen borde förtjäna lagens och försäkringens skydd. Citatet antyder att det är marknadssituationen som drivit fram F-skattsedeln. F-skattsedeln är ett sätt för konstnären att anpassa sig efter marknadens krav och på så sätt kunna vara en attraktiv uppdragstagare. Utan F-skattsedel hade han förmodligen haft färre uppdrag.

Ur domstolens perspektiv, som ska tolka lagen i ljuset av de bakomliggande motiven, är en verksamhet med väldigt små eller inga ekonomiska vinster inte något som arbetslöshetsförsäkringen skyddar. Arbetslöshetsförsäkringen ska ju enligt motiven till lagen inte sätta den fria konkurrensen ur spel. I Rehn-Meidner modellen, som delvis får sägas präglas av en produktivitetstanke, finns det alltså kapitalistiska värden inbyggda. Att arbetslöshetsförsäkringen inte ska fungera som ett utvecklingsbidrag för företag håller jag med om, men frågan är om arbetslöshetsförsäkringen skulle kunna vara utformad på ett sådant sätt att den ser skillnad på olika typer av arbetsbrist eller fångar upp olika typer av arbetslöshet. Med tanke på utvecklingen mot en allt mer flexibel och rörlig arbetsmarknad tror jag att kortare tidskrav i arbetslöshetsförsäkringen hade gjort det lättare för fler personer att matcha kraven. Den andra sidan a myntet är finansieringen av arbetslöshetsförsäkringen och frågan är om försäkringen skulle klara av fler ersättningstagare med samma finansieringsmodell som idag. Denna fråga har jag inte underlag att svara på, men jag är medveten om finansieringsproblematiken. Samtidigt ska det lyftas fram att egenföretagande är en möjlig väg till ökad sysselsättning vilket får sägas vara fullt förenligt med det arbetsmarknadspolitiska målet om full sysselsättning. Så vad säger egentligen texten om konstnärens livschanser? Uttrycket att ”slippa tacka nej till seriösa uppdrag där det krävs att du kan fakturera kunden” kan tolkas vara ett sätt för konstnären att förklara hur konstnärsmarknaden fungerar och i förlängningen utgör detta en beskrivning av konstnärens livschanser. Konstnären menar att en förutsättning för att vara verksam som frilansande är att du har F-skatt.

Vad säger texten om fältet för kulturproduktion? Uttrycket ”väldigt små inkomster” kan, om det läses separat, tala för att det rör sig om en kulturproduktion som inte är kommersiellt inriktad men så tror jag inte nödvändigtvis behöver vara fallet. Längre fram redogör jag för ett citat från förvaltningsrättens dom i vilket konstnären säger att han marknadsför sig mot varje potentiell kund och detta talar snarare i motsatt riktning. Vad som avses med ”seriösa uppdrag” är ett uttryck som kan betyda väldigt många olika saker. Det skulle kunna vara ett uttryck för erbjudanden om kulturproduktion som genererar symboliskt kapital, men det skulle också kunna röra sig om ett erbjudande som genererar ekonomiskt kapital – eller varför inte den gyllene medelvägen – en produktion som genererar både symboliskt och kulturellt kapital. Det har sagts att ”det räcker inte med att vara väldigt bra i våra utövande – i våra konstnärliga yrken – vi ska också vara fruktansvärt bra på att tala om varför vi över huvud taget behövs”.²⁷⁴ Kanske är uttrycket ”seriösa uppdrag” ett sätt för konstnären att säga att fältet för kulturproduktion är ett seriöst och viktigt fält, att han själv är seriös och vill arbeta och göra rätt för sig.

Hur autonomt är fältet för kulturproduktion i förhållande till de politiska och ekonomiska fälten och detta med utgångspunkt i arbetslöshetsförsäkringen utformning? Sverige är en blandekonomi; vi har demokrati, yttrade- och tryckfrihet och de kulturpolitiska målen som säger att kultur är viktigt. Med bakgrund av allt detta får fältet för kulturproduktion därför sägas åtnjuta en relativt hög grad av frihet jämfört med diktaturer som censurerar eller samhällen där välfärden är sämre utvecklad. Fältet är dock inte fullkomligt autonomt och detta har sin enkla förklaring i att vi lever, äter och bor i ett marknadsekonomiskt samhälle,

²⁷⁴ Journalistpodden avsnitt 133, 17 min 04 sek, citat av paneldeltagare Anna Karlsson på Teaterförbundet.

men också mer specifikt har detta oberoendeskäp att göra med att den svenska arbetsmarknadspolitiken har kapitalistiska mekanismer inbyggt i sig. Arbetsmarknaden ska strukturuomvandlas, olönsamma företag ska slås ut och arbetskraften ska omdirigeras till områden där efterfrågan och produktiviteten är större. Logiken tycks lyda enligt följande devis: Fältet för dansbandsproduktion är mer lukrativt än fältet för frijazz och därför bör du ägna dig åt dansbandsmusik. Inget ont om dansband, men är det frijazz du vill ägna dig åt så är dansband något helt annat. I vilken utsträckning bör rättsreglerna säkerställa rätten till ett fritt yrkesval och i vilken mån bör konsten vara friställd från marknadens storlek och den rådande efterfrågan? Frågorna har inte några enkla svar.

Hur hänger fältets autonomitet samman med tillgången till arbetslöshetsförsäkringen och mer specifikt bisysslereglerna? Tillgången till arbetslöshetsförsäkringen är större om du har en heltidsanställning jämfört med om du har en kombinerad förvärvsinkomst vilket är något som kommer till uttryck när bisysslereglerna tillämpas på fallet med trumpetaren. Även om inte reglerna är konstruerade på så sätt att bisysslereglerna explicit har att göra med en kommersiellt inriktad produktion anser jag att reglerna måste läsas mot bakgrund av Rehn- Meidner modellen. Som företagare behöver du för att överleva, anpassa dig efter marknadens efterfrågan så att du kan ha en stabil efterfrågan och du behöver gå med vinst så att du klarar konjunkturer. I den politiska debatten kring arbetsmarknaden hörs ekot av ett mer eller mindre uttalat krav om att du som en god medborgare ska bidra till en ökad produktivitet och tillväxt i samhället i stort. Är du inte en företagare av den kalibern har du inte på marknaden att göra. Arbetslöshetsförsäkringen är branschneutral och den tar inte hänsyn till att vissa branscher och marknader driver fram kombinatorskap. Frågan är om det skulle vara möjligt att konstruera en arbetslöshetsförsäkring som är bättre anpassad efter det postmoderna arbetslivet i stort och konstnärslivet specifikt. Dikotomin företagare och arbetstagare är enligt min mening något som med fördel skulle kunna nyanseras, speciellt idag i den postmoderna kunskapsekonomin. Frågan om självständigt och osjälvständigt uppdragstagande är något som jag kommer utveckla senare i rättsfallet Scenografen/Rekvisitören²⁷⁵ och jag lämnar därför spørsmålet tillsvidare.

Nu över till förvaltningsrättens dom. Hur gestaltas konstnären i denna text? I återgivandet av konstnärens framförda yrkanden skriver domstolen följande:

Han är musiker, spelar trumpet. En musiker är inte alltid på jobbet. Spelningarna är få så därför marknadsför han sig mot varje potentiell kund han möter. Hans verksamhet som trumpetare och grafiker kännetecknas som väldigt oregelbunden. Han har ingen kontinuerlig inkomst vare sig som trumpetare eller grafiker utan detta är för honom en bisyssla

Till skillnad från den färglösa gestaltning som görs i a-kassans beslut innebär detta textavsnitt en tydlig konkretisering av rättssubjektet som en person som tillhör mikroklassen konstnärer. Textenpartiet ger också uttryck för konstnärens livschanser och arbetslivssituation. Den konstnärsmarknad som trumpetaren beskriver tolkar jag som osäker, oförutsägbar samt präglas av stor inkomstvariation och denna beskrivning stämmer väl överrens med konstnärsnämndens rapportresultat. Från ett strikt intern rättsligt perspektiv är konstnärens argumentation inte relevant i vart fall inte till hans egen fördel. Om vi utgår från att arbetsmarknadsutskottets uttalande om att bisysslan ska ha utförts alla tolv månader är oregelbundenheten inte något som talar för att det är fråga om en bisyssla. Konstnärens förståelse av begreppet bisyssla tycks vara mer inriktad på omfattningen av verksamheten (att det rent allmänt är en syssla som utförs vid sidan av en huvudsaklig sysselsättning) än de tidsregler om kontinuitet som ställs upp i arbetslöshetsförsäkringens regelverk. I a-kassans beslut under rubriken *Din begäran om omprövning* återger domstolen konstnärens argument varför beslutet ska omprövas och då sägs bland annat att konstnären anser att näringsverksamheten inte utgör hinder för honom ”att söka och ta ett nytt heltidsarbete”. Att

²⁷⁵ Kammarrätten i Stockholm dom 2015-02-06 mål nr 3054-14.

bisyslans inte ska vara ett hinder framgår ur ALF 39a § och på så sätt har argumentationen ur ett internt- och tillämparperspektiv rättslig relevans. Om det bakomliggande syftet är att man ska ”bevisa” att man klarar av att ha en bisyssla vid sidan av ett heltidsarbete är det frågan om regelns konstruktion är ändamålsenlig för att uppfylla detta motiv. Låt oss utgå från att trumpetarens arbetslivssituation stämmer överrens med den beskrivning som görs i citatet ovan och att den stämmer överrens med Konstnärsnämndens beskrivning av konstnärsmarknaden; att den är oregelbunden, osäker och oförutsägbar och att det är vanligt med tidsbegränsade anställningar. Konstnärens livschanser är enligt marknaden begränsade och eftersom marknaden ser ut som den gör är det svårt att leva upp till kravet på tolv månader. Detta har inte nödvändigtvis något att göra med konstnärens *oförmåga* att klara av att ha en bisyssla jämsides med en heltidssysselsättning under tolv månader, utan snarare en konsekvens av att marknaden inte tillhandahåller en sådan stabilitet som reglerna formulerats utifrån.

Det finns en märklig effekt som reglerna kan ge upphov till och effekten är att den näringsverksamheten som individen bedriver (om än i liten skala), kan bli lidande när en anställning upphör trots att det är det anställande företaget som har dålig lönsamhet. Enligt mig är det mycket problematiskt med en arbetslöshetsförsäkring som fungerar på ett sådant sätt att den slår ut småskalig näringsverksamhet bara för att verksamheten inte bedrivs med regelbundenhet.

Konstnären säger att han marknadsför sig mot varje potentiell kund vilket är något som talar för att kulturproduktionen inte är helt och hållet marknadsfrånvärd, men samtidigt tyder uttrycket att ”spelningarna är få” på att publiken inte är så stor. Är produktionen obetydlig och meningslös bara för att publiken är liten? Nej enligt Bourdieu behöver så inte vara fallet och jag håller med. Inom fältet för kulturproduktion finns en egen typ av ekonomi av kulturellt, men även symboliskt kapital och jag skulle också vilja tillägga att det sociala kapitalet spelar in (jag syftar här exempelvis på socialt nätverk och kontakter). Få spelningar skulle visserligen kunna tyda på att han inte är en skicklig musiker, men det skulle också kunna tyda på att det är en konstnärlig produktion som görs för en begränsad publik eller med andra ord konst för konstens skull. Att marknaden är liten behöver enligt min mening inte vara liktydigt med att det är fråga om en produktion enbart för andra producenter. En annan möjlig förklaring är att konstnären helt enkelt trivs med och vill ägna sig åt olika saker. Det framgår inte ur rättsfallet vilken typ av musik det är konstnären ägnar sig åt, men min vilda gissning är att det är en jazzmusiker eller möjligen en klassisk musiker.

Från ett praktiskt perspektiv finns det inom scenkonsten (t.ex. orkestrar, opera, teater) ett behov av en grupp rörliga konstnärer som inte är fast knutna till någon institution, som kan hoppa in och vikariera vid sjukdom och annat tillfälligt behov. Man skulle kunna tänka sig att Trumpetaren är en sådan rörlig person som står redo att hoppa in när behoven uppstår och från detta perspektiv ser jag att reglerna om företagande i arbetslöshetsförsäkringen kan få negativa effekter för ett hållbart kulturliv.

Sammanfattningsvis kan det sägas att företagarbegreppet i arbetslöshetsförsäkringen inte är helt oproblematiskt. Problematiken ligger bland annat i binäriteten, oförståelsen för kombinatorskapet samt de strikta och för långt utsträckta tidsreglerna – jag syftar här på exempelvis femårsregeln om vilande företag och bisyssla jämsides med heltidsarbete under tolv månader. Detta är problematiskt i synnerhet med tanke på att det är vanligt med kortare anställningar och uppdrag på konstnärsmarknaden.

Bildkonstnären/författaren. Förvaltningsrätten i Umeå dom 2017-01-27 mål nr 1650-16

Rättsfallet handlar om en kvinnlig konstnär som först beviljats ersättning från arbetslöshetsförsäkringen, men som efter det att a-kassan upptäckt att hon varit och fortfarande var verksam som företagare fått beslutet upphävt. Konstnären överklagade beslutet till förvaltningsrätten och menade att hon inte vara att

betrakta som företagare och i domstolen handlade den juridiska knäckfrågan just om hennes status som företagare.

I den publicerade domen framkommer det att den berörda konstnären varit verksam som bildkonstnär, författare, artist, bildlärare, bloggare och att hon hade engagemang i ett bokförlag som var en ekonomisk förening. Vidare hade konstnären fakturerat för en utställning genom egenanställningsföretaget Frilans Finans. Frågan om egenanställningsföretag och självständigt/osjälvständigt uppdragstagande är något jag fördjupar mig i nästa rättsfall (Scenografen/rekvisitören) och därför har jag valt att inte analysera just den aspekten i rättsfallet med Bildkonstnären/författaren. Upphörandet av konstnärens heltidsvikariat som bildlärare var det som föranledde konstnärens ansökan om arbetslöshetsersättning.

Konstnären som författat och gett ut en bok genom bokförlaget ansågs ha varit personligt verksam i detsamma. Hon var dessutom registrerad styrelseledamot med firmateckningsrätt för bokförlaget som bestod av henne själv och två andra medlemmar och ansågs därför ha väsentligt inflytande över förlaget. En av diskussionspunkterna i målet var bokförlagets yrkesmässighet och domstolen ansåg även att detta rekvisit var uppfyllt med hänvisning till den ekonomiska föreningens momsregistrering, aktiva status i skatterregistret samt formuleringen av föreningens stadgar.²⁷⁶ Domstolen ansåg att hon var att betrakta som företagare i arbetslöshetsförsäkringens mening och att bisysslereglerna och reglerna om deltidsföretagande inte var applicerbara eftersom tidskraven inte var uppflydda. Målet överklagades till Kammarrätten, men meddelades inte prövningstillstånd.²⁷⁷ Efter denna sammanfattning av målet ska jag nu gå över till att besvara analysfrågorna.

Konstnären gestaltas i såväl a-kassans beslut som i förvaltningsrättens dom utifrån mikroklassen konstnär och den aktuella konstnären är ett lysande exempel på multikombinatör med många olika konstnärliga engagemang. Kanske är det hennes mycket diversifierade engagemang som gör det svårt för domstolen att osynliggöra att det bokstavligt talat handlar om en allkonstnär.

Två av de textpartier som jag funnit särskilt intressant att analysera har både med fältet för kulturproduktion att göra och konstnärens livschanser. De två citerade textpartierna nedan syftar på förlagsverksamheten och det första citatet är hämtat från a-kassans beslut och det andra citatet är domstolens återgivande av konstnärens framförda synpunkter.

Med hänvisning till ovan redovisat råder det enligt vår mening inte något tvivel om att [förlagets] verksamhet bedrivs varaktigt, yrkesmässigt och har vinstsyfte även om verksamheten hittills inte genererat vinst.²⁷⁸

...

Vidare har hon svårt att förstå a-kassans argument om att användning av betaltjänsten bokinfo styrker att föreningen bedrivs affärsmässigt och med vinstsyfte. Betyder det att om sammanhanget anses som kommersiellt så blir produkten automatiskt kommersiell, även om produkten i sig inte kan generera någon vinst? Det är inte ett aktivt val från föreningens sida att Bokus använts.²⁷⁹

Vad säger texten om fältet för kulturproduktion? Min exensiva tolkning av citaten ovan sammanvägt med omständigheterna i rättsfallet i övrigt är att konstnärens bildlärarjobb är ett så kallat brödjobb. Den konstnärliga verksamhet som hon ägnar sig åt i form av artisteri, bildkonst, författarskap och förlagsverksamhet verkar inte vara något som genererar tillräckligt med inkomster för att hon ska kunna leva på det. Googlar man på konstnären och läser om hur den aktuella konstnären beskriver sig själv och hur hon beskrivs av andra är det uttryckt i Bourdieus termer fråga om en utmanande

²⁷⁶ Förvaltningsrätten i Umeå dom 2017-01-27 mål nr 1650-16. s. 5-6.

²⁷⁷ Kammarrätten i Sundsvall dom 2017-06-09 mål nr 375-17.

²⁷⁸ Förvaltningsrätten i Umeå dom 2017-01-27 mål nr 1650-16. Bilaga 1 s. 2, (A-kassans beslut om rättelse).

²⁷⁹ Förvaltningsrätten i Umeå dom 2017-01-27 mål nr 1650-16. s. 4.

avantgardekonstnär.²⁸⁰ Eftersom jag upplever hennes kulturproduktion som föga kommersiellt inriktad kan den därför placeras i den vänstra änden av Bourdieus horisontella axel.

Yrkesmässigheten kan som tidigare nämnts brytas ner i komponenterna vinstsyfte och varaktighet, men som tidigare nämnt är enligt praxis *vinstsyfte* inte något definitivt krav. Detta innebär att en verksamhet som inte har ett uttalat vinstsyfte, men som *faktiskt har gått med vinst* kan betraktas som yrkesmässig i alla fall. I fallet med Bildkonstnären/författaren gick det enligt både a-kassans och domstolens bedömning utläsa ett uttryckligt vinstsyfte i stadgarna och det var bland annat detta som förvaltningsrätten tog fasta på i deras bedömning av rekvisitet yrkesmässighet.²⁸¹ De argument som konstnären försökte lyfta fram i överklagandet som talade mot att det var yrkesmässigt bedrivna verksamhet var 1) att verksamheten inte faktiskt gått med vinst, och 2) att verksamheten inte hade bedrivits i enlighet med stadgarna (hon menade att stadgarna var ”klipp och klistrade” utan närmare eftertanke). Användningen av betaltjänsten som ett tecken på yrkesmässighet var inte något som förvaltningsrätten uttryckligen tog fasta på i domslutet, utan istället var det just stadgarnas formulering som förvaltningsrätten betonade, men också det faktum att förlaget var momsregistrerat och att det hade en aktiv status i skatterregistret. Det andra citatet ovan är trots detta mycket intressant eftersom det är en kommentar på kravet om vinstsyfte och yrkesmässighet och jag ska alldeles strax utveckla det intressanta i detta.

Från ett internt rättsligt perspektiv eller med andra ord utifrån reglernas konstruktion och de bakomliggande motiven, är den icke-existerande faktiska vinsten inte rättslig relevant. Det är själva *syftet* med verksamheten som spelar roll. I det aktuella fallet har vinstsyftet blivit en bevisfråga och eftersom stadgarna uttryckligen beskriver ett vinstsyfte och konstnären inte lyckats bevisa motsatsen har domstolen tagit fasta på det skriftliga. Domstolens slutsats är utifrån allmänna principer om bevisning helt rimlig. Stadgarna sammanvägt med de skattemässiga aspekterna tyder sammantaget på yrkesmässighet och jag har egentligen inte något att invända mot denna bedömning i sig. Ett tips till dem som inte vill att deras ekonomiska förening ska betraktas som näringsverksamhet är att vara noga med hur stadgarna formuleras.

Det ifrågasättande uttrycket ”att produkten automatiskt blir kommersiell, även om produkten i sig inte kan generera någon vinst” är intressant eftersom det berättar om konstnärens livschanser. Kulturproducenten måste för att överleva spela enligt marknadens regler. Även om kulturproduktionen inte lyckas generera ekonomiskt mervärde blir den att betrakta som ”kommersiell” i arbetslöshetsförsäkringens mening och på så sätt är företagarbegreppet ett mycket vitt begrepp. Syftet med arbetslöshetsförsäkringen är som tidigare nämnt inte att den ska fungera som ett utvecklingsbidrag för icke bärkraftig näringsverksamhet eller som ett branschstöd, utan istället att den ska fungera som en omställningsförsäkring. Förlagets avsaknad av vinst läst mot bakgrund av arbetslinjen och Rehn-Meidnermodellens inbyggda strukturomvandlingsmekanism innebär att den aktuella konstnärens kulturproduktion inte är något som arbetslöshetsförsäkringen ska skydda. Samtidigt vill jag åter påpekat att tillämpningen av reglerna i arbetslöshetsförsäkringen kan ge upphov till den märkliga effekten att konstnärens småskaliga näringsverksamhet påverkas istället för den verksamhet som gett upphov till konstnärens ”egentliga” arbetslöshet.

Användningen av Bokus betalningstjänst innebar att konstnären ställt sina publikationer tillgängliga för köp på det internetbaserade bokförlaget Bokus webbplats och detta agerande från konstnärens sida är något jag kommenterar längre ner.²⁸² I det andra citatet ovan säger konstnären att det inte är ett ”aktivt val” att använda sig av Bokus betalningstjänst och jag tolkar texten som att konstnären motvilligt anpassat

²⁸⁰ Sparbanksstiftelsen, Provocerande Umeåkonstnär är årets konstnärsstipendiat. [Tillgänglig: <http://sparbanksstiftelsenorrland.se/aktuellt/provocerande-umeakonstnar-ar-arets-konstnarstipendiat/>]. (Hämtad 2017-11-09).

²⁸¹ Förvaltningsrätten i Umeå dom 2017-01-27 mål nr 1650-16. s. 4.

²⁸² Förvaltningsrätten i Umeå dom 2017-01-27 mål nr 1650-16. Bilaga 1 s. 2, (A-kassans beslut om rättelse).

sin verksamhet till en kommersiell marknadssituation. Användandet av betalningstjänsten läst tillsammans med citatet längre upp om kommersialism tolkar jag som att konstnären å ena sidan faktiskt vill nå ut till en publik och få betalt för sin kulturproduktion men att konstnären å andra sidan inte gärna vill betraktas som kommersiell (d.v.s. vara en kulturproducent som producerar ”billig”, tillrättalagd, lättsmält och publikfriande konst). Användandet av Bokus betaltjänst är i vart fall ett handlande som tyder på det första. Mervärde är kanske inte ett mål i sig, men konstnären vill åtminstone få betalt för sina levnadsomkostnader, men också nå ut med sin konst för att det finns ett egenvärde i att få uttrycka sig. Citatet säger inte bara något om konstnärens livschanser men också om de små förlagens livschanser på marknaden.²⁸³ En diversifierad kulturproduktion är viktig och de små förlagens överlevnad tror jag är en viktig del i att detta ska vara möjligt. Det sätt som konstnären uttrycker sig på säger också något om den doxa som präglar den del av fältet för kulturproduktion som hon vill positionera sig inom. Jag tolkar det som att hon tillhör ett delfält som i vart fall utåt sett förnekar det ekonomiska kapitalet.

Scenografen/rekvisitören. Kammarrätten i Stockholm dom 2015-02-06 mål nr 3054-14

Rättsfallet handlar om en kvinnlig frilansande scenograf/rekvisitör inom filmbranschen som fått ett återkrav riktat mot sig på grund av felaktigt utbetald ersättning. Kvinnan hade fakturerat genom faktureringsföretaget Frilans Finans och den rättsliga knäckfrågan i målet var om hon skulle subsumeras under företagarbegreppet eller arbetstagarbegreppet. Domstolen gjorde bedömningen att Scenografen/rekvisitören var att betrakta som självständig uppdragstagare och därmed en företagare i arbetslöshetsförsäkringens mening. Kategoriseringen innebar att hon inte var berättigad till arbetslöshetsersättning.

På samma sätt som i de tidigare analyserna av rättsfall är tolkningen av detta rättsfall också fokuserat på den teoretiska inklädningen av begreppen mikroklass, livschanser och fältet för kulturproduktion. Vad som skiljer rättsfallet med Scenografen/rekvisitören åt från fallen med exempelvis Trumpetaren och Bildkonstnären/författaren är att det rör sig om en rättsregel som är öppen för tolkning. Jag syftar här på bedömningen av om det är osjälvständigt eller självständigt uppdragstagande. Det framgår uttryckligen ur propositionen *En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring* att bedömningen är en fråga som lämnats över till rättstillämparen och en bedömning ska göras utifrån de unika omständigheter som gäller i det enskilda fallet.²⁸⁴ Med tanke på det något oklara rättsläget (även om det finns vägledande avgöranden från Kammarrätten) vill jag innan jag går vidare med att diskutera de specifika teoretiska koncepten lyfta fram de omständigheter som Förvaltningsrätten och Kammarrätten i det enskilda fallet la till grund för att betrakta konstnären som en självständig uppdragstagare. Eftersom Kammarrätten bekräftade Förvaltningsrättens dom och hänvisade till deras bedömning refererar jag därför i denna beskrivning endast till Förvaltningsrättens domskäl.²⁸⁵ I analysen av de teoretiska koncepten är referensmaterialet allt som finns bifogat i den publicerade domen, men jag har på samma sätt som tidigare valt ut avgränsade textavsnitt som är av relevans för och som knyter an till de teoretiska koncepten.

I fallet med Scenografen/rekvisitören fanns det flera saker som talade för osjälvständigt uppdragstagande, men den faktor som tillmättes avgörande betydelse och som fick domsolen att göra bedömningen att det rörde sig om ett självständigt uppdragstagande var att konstnären haft åtta uppdragsgivare för sammanlagt nio utförda arbeten.²⁸⁶ Med andra ord var förekomsten av många olika uppdragsgivare något som talade för att Scenografen/rekvisitören var oberoende i förhållande till uppdragsgivaren. De omständigheter som

²⁸³ Lindvall Olsson, Anna, Debattartikel: *Vi små bokförlag måste få tid att växa*, Svensk bokhandel, 2011. [Tillgänglig: <http://www.svb.se/debatt/vi-sma-bokforlag-maste-fa-tid-att-vaxa>]. (Hämtad 2017-11-10).

²⁸⁴ Prop 1996/97:107 En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring. s. 109.

²⁸⁵ Kammarrätten i Stockholm mål nr 3054-14. s. 8-9.

²⁸⁶ Kammarrätten i Stockholm mål nr 3054-14. s. 3.

talade för osjälvständigt uppdragstagande, men som in casu tillmättes mindre betydelse var att konstnären inte hade registrerad firma eller verksamhetslokal, att uppdragsgivaren stått för material, utrustning och övriga utlägg samt att hon fått dagsgage per timme. Nu över till besvarandet av de teoretiska analysfrågorna.

I bilagan till förvaltningsrättens dom återfinns Unionens arbetslöshetskassas avslagsbeslut och i detta skriver a-kassan följande om vad konstnären anfört:

Du frilansar som scenograf/rekvisitör inom filmbranschen. Det finns ingen inom dessa yrken som har en fast anställning. Du letar själv upp dina jobb och har all kontakt med dina uppdragsgivare. Arrangemanget med fakturering via Frilans Finans beror på att majoriteten av dina uppdragsgivare föredrar att betala en faktura istället för att projektanställa dig de få dagar det oftast handlar om. Du vill helst vara anställd och fick under år 2012 din huvudsakliga inkomst som anställd. Enda anledningen till att du fakturerar via Frilans Finans är att du annars inte skulle få arbete inom reklamfilmsbranschen.²⁸⁷

I Kammarrättens dom skriver domstolen att konstnären anfört följande:

Reklam- och filmprojekt är dyra och tidskrävande projekt så det är ovanligt att samma produktionsbolag har flera produktioner under samma halvår eller ens samma år. Det är endast på grund av reklamfilmsföretagens önskan som hon använder en extern faktureringsjänst och det kan inte påverka bedömningen att hon ska ses som en osjälvständig uppdragstagare.²⁸⁸

Redan på a-kassans beslutsnivå sker en gestaltning av rättssubjektet som en konstnär, närmare bestämt som en scenograf/rekvisitör. Denna konkretisering av vad det är hon sysslar med är något som framkommer i alla instanser. Till skillnad från fallen med Trumpetaren och Bildkonstnären/författaren hade den klagande i detta mål ett rättsligt ombud och det rättsliga ombudet för Scenografen/rekvisitören var en förbundsjurist på Teaterförbundet. Detta ombud är en person som vi får anta har goda kunskaper om konstnärens arbetslivssituation och möjligen kan detta vara en bidragande orsak till att det i domen görs en artikulerad beskrivning av rättssubjektet utifrån den mikroklass som hon tillhör.

Vad säger den citerade texten ovan om fältet för kulturproduktion? För några år sedan var jag för skojs skull med som statist i en reklamfilmsinspelning och var mycket fascinerad över det bakomliggande kreativa och konstnärliga arbetet i att skapa en reklamfilm.²⁸⁹ Om man ser reklamfilmsproduktion som ett konstnärligt arbete, så är denna kulturproduktion tydligt kommersiellt inriktad och på så sätt kan den placeras vid den högra polen av Bourdieus horisontella axel. Det är en kulturproduktion med extremt kort produktionscykel. Citatet ovan som är från Kammarrättens dom beskriver de specifika kulturproduktionerna som ”dyra” vilket ytterligare befäster att det är fråga om en kulturproduktion där det ekonomiska kapitalet är av störst vikt. Även om kulturproduktionen är kommersiellt inriktad och det uttryckliga bakomliggande syftet är att generera ekonomiskt mervärde är detta inte liktydligt med att den enskilde konstnären får del av detta. Det hade därför varit intressant att studera rättsfallet närmare ur ett exploateringsperspektiv, men eftersom det faller utanför uppsatsens omfång väljer jag att stanna där.

Uttrycken att ”det finns ingen inom dessa yrken som har en fast anställning”, ”de få dagar det oftast handlar om” och ”det är ovanligt att samma produktionsbolag har flera produktioner under samma halvår eller ens samma år” är en tydlig beskrivning av den specifika gruppen konstnärers livschanser eller med andra ord arbetsmarknadssituationen för scenografer/rekvisitörer. Som tidigare refererat visar Konstnärsnämnden rapport från 2011 att det är vanligt bland konstnärer över lag att ha flera olika

²⁸⁷ Kammarrätten i Stockholm mål nr 3054-14. s. 4.

²⁸⁸ Kammarrätten i Stockholm mål nr 3054-14. s. 8.

²⁸⁹ Det ska som en anekdotisk detalj läggas till att filmen som gjordes var reklam för ett göteborgsbaserat bilföretag hade ett konstnärligt tema – den handlade om en dirigent och en orkester.

uppdragsgivare under loppet av ett år. Vidare konstaterar Konstnärskommittén att det har blivit mindre vanligt med tillsvidareanställningar. När det aktuella rättsfallet läses och tolkas mot bakgrund av Konstnärskommitténs undersökningsresultat är det för mig tydligt att konstnärens livschanser är begränsade. I a-kassans och domstolens (Förvaltningsrättens och Kammarrättens) klassificering av henne som en uppdragstagare används antalet uppdragsgivare som ett argument för att hon är att betrakta som självständig uppdragstagare. Marknadssituationen innebär att konstnären har en begränsad kontrollsituation över källan till inkomster, antalet uppdragsgivare är inte självvalt och detta i kombination med domstolens tolkning av arbetslöshetsförsäkringen innebär att konstnären stängs ute från arbetslöshetsförsäkringen.

Fraserna från citaten ovan ”majoriteten av dina uppdragsgivare föredrar att betala en faktura istället för att projektanställa dig” och ”Det är endast på grund av reklamfilmsföretagens önskan som hon använder en extern faktureringsfirma” berättar mer om konstnärens livschanser. Att det är uppdragsgivaren som kräver att betalningen ska ske mot faktura är något som konstnärskommittén lyfter fram som en tänkbar förklaring till att fler och fler konstnärer blir näringsidkare. Denna förklaring bekräftas av detta rättsfall men även i fallet med Trumpetaren i vilket Trumpetaren säger att han valt att ha en F-skattsedel för att slippa tacka nej till seriösa uppdrag där det krävdes att han kunde fakturera kunden.²⁹⁰ För den som tycker att det är krångligt med ekonomi, skatteregler och liknande är egenanställningsföretag ett sätt för konstnären att fortsatt vara attraktiv på marknaden och på så sätt slippa tacka nej till uppdrag. På sätt och vis är det bra att egenanställningsföretagen finns eftersom bolagen gör det möjligt för konstnärer som inte gärna antar rollen som entreprenör att vara verksamma, men framväxten av faktureringsföretag kan också vara ett symptom på en dåligt fungerande marknad och en uppluckrad arbetsrätt med uppdragsgivare som försöker slippa undan fullt arbetsgivaransvar. Jag vill dock understryka att jag är medveten om att det inte endast är den enskilde konstnärens livschanser som är begränsade, livschanserna för större enheter för kulturproduktion kan också vara begränsade och jag vill därför inte peka ut uppdragsgivarna och arbetsgivarna som de enda skurkarna i dramat. Inte bara från den enskilde uppdragstagarens synvinkel är det problematiskt med egenanställningsföretag, men även från ett konkurrenshänseende är det problematiskt att uppdragsgivarna inte tar ansvar för att anställa. I samband med att jag läste om det aktuella rättsfallet med Scenografen/rekvisitören läste jag en del andra rättsfall som behandlar en liknande problematik. Ett av dessa rättsfall är från Förvaltningsrätten i Stockholm och den berörda a-kassan använde konkurrensproblematiken som ett argument för hävda att den enskilde uppdragstagaren var att betrakta som självständig.²⁹¹ I denna dom anförde a-kassan följande:

Genom att bortse från det formellt inskjutna företaget förhindras att konkurrensen snedvrids i förhållande till de uppdragstagare som valt att öppet verka som egenföretagare.²⁹²

Jag menar att detta *inte* är ett argument som talar för självständigt uppdragstagande, utan istället ett påstående som belyser den marknadsmässiga problematiken och den rättsligt komplexa och svårhanterliga situationen som egenanställningsföretag skapar. Ofrivilligt företagande är som tidigare nämnt något som lyfts fram i SOU: n *Konstnärerna och trygghetssystemen* och en jämbördig tveksamhet till entreprenörskap hos två olika konstnärer kan leda till olika vägval. Den ene kanske vänder sig till ett egenanställningsföretag och den andre skaffar sig kanske motvilligt en F-skattsedel. En tredje väljer kanske att inte bedriva näringsverksamhet alls och går på så sätt miste om arbetstillfällen. Den konstnär som öppet verkar som egenföretagare är då enligt min bedömning mer definitivt utestängd från arbetslöshetsförsäkringen jämfört med den som fakturerar genom ett egenanställningsföretag. Att personer som använder sig av egenanställningsföretag kan komma att betraktas som osjälvständiga uppdragstagare snedvrider

²⁹⁰ Jämför citatet från Förvaltningsrätten i Linköping dom 2015-07-08 mål nr 169-15. s. Bilaga 1. ”Din begäran om omprövning”.

²⁹¹ Förvaltningsrätten i Stockholm mål nr 5662-15. s. 2.

²⁹² Förvaltningsrätten i Stockholm mål nr 5662-15. s. 2.

konkurrensen vilket är problematiskt med tanke på lagens bakomliggande motiv om att arbetslöshetsförsäkringen inte ska snedvrída konkurrensen.

Vid en närmare betraktelse är egenanställningsföretag inte helt oproblematiskt med tanke på vilka konsekvenser det kan få för den enskilde i händelse av arbetslöshet. Det är viktigt att den som vänder sig till ett egenanställningsföretag får korrekt information om vilka konsekvenser det kan få i fråga om tillgången till arbetslöshetsförsäkringen. Utan att svartmåla egenanställningsföretagen är det möjligt att tänka sig att dessa företag inte alla gånger är experter på arbetslöshetsförsäkringen. Detta i kombination med egenanställningsföretagens egenintresse av att få kunder innebär att det inte är helt orimligt att tänka sig att det kan uppstå konfliktsituationer och tvetydig information. Även om man kan tycka att var och en får se till att informera sig själv så har vi som beslutsfattare sällan fullständig överblick och tillgång till all information som vi behöver för att kunna fatta ett rationellt beslut. *Homo economicus* är en illusion och en fiktion. Tipset till den som funderar på att anlita ett egenanställningsföretag är att kontakta sin a-kassa för mer information om hur de kan tänkas bedöma ditt uppdragstagande.

Även om det finns vägledande praxis är min bedömning att det i dagsläget är ganska svårt för den enskilde att göra en prognos för hur domstolen kan komma att döma och detta är problematiskt ur ett förutsebarhetsperspektiv. Å andra sidan innebär det något oklara rättsläget en öppenhet för domstolen att kunna komma till en bedömning som är till den enskilde konstnärens fördel. Detta kan vi exempelvis se i rättsfallet Kammarrätten i Stockholm mål nr 3157-11 då domstolen gjorde bedömningen att den enskilde var att betrakta som osjälvständig.

Pippilångstrump-skådespelaren. Kammarrätten i Stockholm dom 2012-04-12 mål nr 7036-11

Rättsfallet handlar om en skådespelare som ingått ett tidsbegränsat anställningskontrakt med ett produktionsbolag för att spela huvudrollen i en teateruppsättning av pjäsen Pippis Jul på en teater på ett nöjesfält. Vid det här laget är läsaren säkert ganska trött och för att väcka läsarens läslust till liv har jag därför valt att hädanefter kalla den aktuella skådespelaren för Pippi Långstrump eller Långstrump.

Repetitionsperioderna var enligt kontraktet förlagda från 5 oktober t.o.m. 2 november och 14 december t.o.m. 18 december. Föreställningsperioden var från 19 december – 10 januari. Kontraktet innebar alltså en paus på sex veckor mellan sista repetitionsdag och premiären och det var under denna period som Pippi Långstrump hade ansökt om arbetslöshetsersättning eftersom hon enligt kontraktet stod utan lön. A-kassan avslög ansökan eftersom de ansåg att Långstrump inte stått till arbetsmarknadens förfogande under pausen. Det fanns bara en person som repeterat in rollen och a-kassan gjorde därför bedömningen att Långstrump inte var utbyttbar. Avslagsbeslutet motiverades också med hänvisning till a-kassans branschtillämpningspraxis och gällande kollektivavtal på området. Ett av teaterförbundets kollektivavtal tillämpligt på teaterbranschen säger att för pjäskontrakt ska man anses vara bunden på heltid från anställningens första repetitionsdag till sista föreställning och syftet med detta avtalsvillkor är det ska vara till trygghet för den enskilde arbetstagaren som då får en sammanhängande anställning.²⁹³ I det specifika rättsfallet var arbetsgivaren inte bunden av Teaterförbundets kollektivavtal, men a-kassan och domstolen hade då enligt branschpraxis att betrakta skådespelaren som anställd från första repetitionsdag till sista föreställningsdag trots att hon inte omfattades av kollektivavtalet som sådant. Långstrump begärde omprövning, men a-kassan stod fast vid sitt beslut. I omprövningsbeslutet skriver a-kassan att de enligt sin branschtillämpning alltid anser att konstnärlig personal är anställd på heltid under ett pågående

²⁹³ Riksavtal mellan Svensk Scenkonst samt Teaterförbundet och Akademikerförbunden avseende anställda vid offentligt finansierade teaterinstitutioner. (2017-04-01 – 2020-03-31). [Tillgänglig: <http://teaterforbundet.se/wp-content/uploads/2016/02/riksavtal-institutionsteater-2017-2020-slutoriginal-170727.pdf>]. (Hämtad 2017-11-17). S. 34.

arrangemang och att denna branschtillämpning är baserad på kollektivavtalsregler om repetitionstid och ”bygger på vilken arbetsinsats som krävs för konstnärligt arbete”²⁹⁴. Målet överklagades till förvaltningsrätten som ändrade a-kassans beslut med motiveringen att a-kassans tolkning av branschpraxis var allt för vidlyftig. Långstrump hade ju under perioden varken bidragit med någon arbetsinsats eller fått ersättning från arbetsgivaren. A-kassan överklagade beslutet till Kammarrätten och Kammarrätten återställde a-kassans beslut med hänvisning till samma motivering och med stöd av ett inhämtat utlåtande från IAF. Målet ska enligt IAF: s regelsamling ses som prejudicerande.²⁹⁵ Slutsatsen av Kammarrättens domslut är att a-kassans tillämpning av branschpraxis var riktig.

Rättsfallet är inte bara intressant av den orsaken att det ”handlar om” min stora barndomsförebild Pippi Långstrump, men också för att det berättar något om konstnärens livschanser och om fältet för kulturproduktion. Med utgångspunkt i samma frågeställningar som tidigare följer här en analys av rättsfallet.

I rättsfallet gestaltas skådespelaren på ett tydligt sätt utifrån den mikroklass som hon tillhör. En textmässig gestaltning utifrån mikroklass är nästan ofrånkomlig med tanke på att hela den rättsliga problematiken kretsar kring teaterrollen, repetitionstiderna och föreställningarna för teaterproduktionen. Den branschspecifika praxisen och kollektivavtalet är centrala delar av det material som a-kassan och domstolen har att förhålla sig till och därför är det på sätt och vis svårt att osynliggöra att det handlar om en konstnär.

Vad säger texten om fältet för kulturproduktion? Det faktum att Pippis Jul satts upp på en teater på ett nöjesfält talar för att det är en produktion som enligt Bourdieus kartografi ska placeras på den högra delen av fältet. Karaktären Pippi Långstrump är vida känd och mycket omtyckt i Sverige och därför är min bedömning att produktionen är väl anpassad efter den rådande efterfrågan, vilket ytterligare talar för produktionens kommersiella prägel.²⁹⁶ På samma sätt som i fallet med Scenografen/rekvisitören är den kommersiella prägel inte liktydigt med att konstnären får del av det ekonomiska överskottet. Anställningskontraktet talar ytterligare för att så inte var fallet.

Vad säger texten om konstnärens livschanser? Med bakgrund av den svenska partsmodellen som bland annat bygger på att kollektivavtalen ska reglera arbetsmarknaden, är a-kassans och domstolens bedömning rimlig och konform med den svenska modellen. Facken ska ju enligt partsmodellen vara fria och självständiga i hur de träffar kollektivavtal och i tillämpningen av arbetslöshetsförsäkringen behöver a-kassorna och domstolarna alltid förhålla sig till denna kompetensfördelning. Även om de bakomliggande motiven till kollektivavtalets utformning är något som understödjer konstnärens trygghet på arbetsmarknaden innebar utfallet i det enskilda fallet att konstnären fick det otryggare. Utfallet i det enskilda fallet får stryka på foten till förmån för en rättstillämpning som uppfyller ett högre mål nämligen att stärka fackets självständiga roll och parternas avtalsfrihet. Frågan är i vilken mån den enskilde konstnären har råd att välja bort en potentiell arbetsgivare bara för att denna inte har kollektivavtal. Jag skulle tro att valmöjligheten är större bland etablerade konstnärer jämfört med konstnärer som ännu inte ”gjort sig ett namn” och förekomsten av kollektivavtalsanslutna arbetsgivare kan säkert variera från bransch till bransch. Det finns naturligtvis alltid en möjlighet för en fackligt ansluten arbetstagare att övertala arbetsgivaren att teckna kollektivavtal, men med bakgrund av att det är vanligt med korta kontrakt

²⁹⁴ Förvaltningsrätten i Stockholm dom 2011-11-24 mål nr 26179-10. Bilaga 1. (Bilagan fanns inte med i den publicerade domen som jag hittade på Karnov och därför vände jag mig till förvaltningsrätten i Stockholm för att få ut omprövningsbeslutet).

²⁹⁵ Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, IAF:s regelsamlingar, Avsnitt 2 - Grundvillkoren i 9 § för rätt till ersättning m.m. [Tillgänglig: <http://www.iaf.se/Lag-ratt/IAFs-regelsamlingar/Forsakringsbestammelser/Avsnitt-2/#tab-5>]. (Hämtad: 2017-12-14).

²⁹⁶ Och sorgens dag är den dag då Pippi Långstrump inte längre är efterfrågad på marknaden!

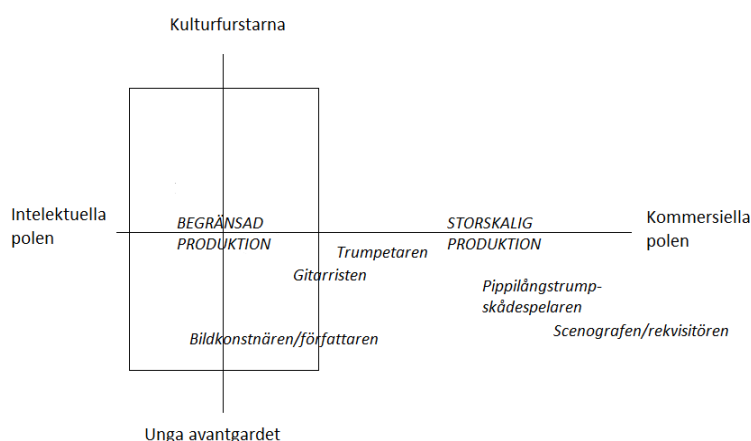
och att ha många olika uppdragsgivare/arbetsgivare gör jag bedömningen att förhandlingskapaciteten hos den enskilde konstnären är relativt begränsad.

Efter denna genomgång av analysen av rättsfallen Trumpetaren, Bildkonstnären/författaren, Scenografen/rekvisitören och Pippilångstrump-skådespelaren kommer nu en avslutande och sammanfattande reflektion.

6. Sammanfattande och avslutande ord

Syftet med uppsatsen har varit att studera hur konstnärens arbetslivs- och arbetsmarknadssituation förhåller sig till den svenska arbetslöshetsförsäkringen samt att visa på vilket sätt arbetslöshetsförsäkringen kan sägas bidra till att begränsa konstnärens livschanser. Genom det föregående kapitlets rättsfallsanalys har jag konkretiserat och försökt levandegöra denna problemformulering.

Kulturproducenterna i de fyra rättsfall som analyserats representerar olika typer av kulturproduktion och kan placeras in i Bourdieus modell enligt figuren nedan (se Figur 8). Som tidigare nämnt är rättsfallen inte tänkta att representera typfall och urvalet är inte heller gjort utifrån principer om generaliserbarhet. Rättsfallen är istället unika exempel från verkligheten som belyser några av de svårigheter som konstnärer kan ha i mötet med arbetslöshetsförsäkringen.

Figur 8. Kulturproducenterna i rättsfallen enligt Bourdieus modell.

I rättsfallsanalysen har jag visat att konstnärerna gestaltas i varierande grad utifrån den mikroklass som de tillhör, men att det i de flesta av de fyra fallen görs en relativt artikulera gestaltning. Rättsfallen ger oss kunskap om konstnärernas livschanser och denna kunskap bekräftar delar av det som jag tagit upp i uppsatsens tredje kapitel som bland annat handlar om konstnärernas arbetslivs- och arbetsmarknadssituation. De rättsfall som analyserats handlar om konstnärer som är kombinatorer (Trumpetaren och Bildkonstnären/författaren), uppdragstagare som anlitat egenanställningsföretag (Scenografen/rekvisitören) och icke-kollektivavtalsanslutna anställda (Pippilångstrump-skådespelaren). Kunskapen om konstnärernas livschanser förs i huvudsak fram genom konstnärens egna yrkanden och utveckling av talan. Rättsfallen visar att konstnärerna på grund av den arbetslivs- och arbetsmarknadssituation som präglar fältet för kulturproduktion har svårt att leva upp till några av de villkor som ställs upp i arbetslöshetsförsäkringen. Min slutsats är att arbetslöshetsförsäkringen på grund av hur vissa regler är konstruerade bidrar till att begränsa konstnärens livschanser och att dessa regelkonstruktioner riskerar att begränsa den diversifierade och politiskt obundna kulturproduktionen. Detta är mycket problematiskt ur ett demokratiskt perspektiv och inte minst för den enskilde konstnären.

Referenser

SOU:er

SOU 2011:52 Betänkande av Utredningen om uppdragstagare i arbetslöshetsförsäkringen.

SOU 2003:21 Konstnärerna och trygghetssystemen.

SOU 1997:183 Arbete åt konstnärer. Betänkande.

SOU 1990:39 Konstnärrens villkor. Betänkande.

Propositioner

Prop 2009/10:120 Trygghetssystemen för företagare.

Prop 2008/09:62 F-skatt åt fler.

Prop 2006/07:15 En arbetslöshetsförsäkring för arbete.

Prop 2006/07:89 Ytterligare reformer inom arbetsmarknadspolitiken, m.m.

Prop 2000/01:8 Ny socialavgiftslag.

Prop 1996/97:107 En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring.

Prop. 1993/94:209 Den fortsatta reformeringen av arbetslöshetsförsäkringen.

Rättsfall som studerats särskilt i den här uppsatsen

Kammarrätten i Stockholm dom 2015-02-06 mål nr 3054-14. [Scenografen/rekvisitören]

Kammarrätten i Stockholm dom 2012-04-12 mål nr 7036-11. [Pippilångstrump-skådespelaren]

Förvaltningsrätten i Umeå dom 2017-01-27 mål nr 1650-16. [Bildkonstnären/författaren]

Förvaltningsrätten i Linköping dom 2015-07-08 mål nr 169-15. [Trumpetaren]

Övriga referenser

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj, *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, Tredje upplagan, Lund, 2017. s. 145-147. [Cit. kortform: Alvesson & Sköldberg, 2017.]

Baekkevold, Arne. Inkomstskattelag (1999:1229) 13 kap 1 § meningen. Karnov kommentar uppdaterad per 2017-07-01. (Hämtad 2017-10-11).

Bengtsson, Mattias & Berglund, Tomas (red.), *Arbetslivet*, Tredje upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2017 s. 254. [Cit. kortform: Bengtsson & Berglund, 2017].

Bourdieu, Pierre, *Konstens regler: det litterära fältets uppkomst och struktur*, B. Östlings bokförl. Symposion, Stehag, 2000. s. 18. [Ursprunglig titel: *Les règles de l'art : Genèse et structure du champ littéraire* Les règles de l'art. (1992)]. [Cit. kortform: Bourdieu, Pierre, 1992].

Bourdieu, Pierre, *Kultursociologiska texter*, 4. uppl., B. Östlings bokförl. Symposion, Stockholm, 1993. [Cit. kortform: Bourdieu, Pierre, 1986].

- Bourdieu, Pierre, *The field of cultural production: essays on art and literature*, Polity, Cambridge, 1993. [Härefter Bourdieu, Pierre, 1993].
- Bruncevic, Merima & Käll, Jannice, *Modern immaterialrätt*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2016. [Härefter Bruncevic & Käll, 2016].
- Carlhed, Carina, *Fält, habitus och kapital som kompletterande redskap i professionsforskning*, Socialvetenskaplig tidskrift, Nr 4, 2011 (s. 283-300). s. 286. [Härefter: Carlhed, Carina, 2011].
- Delmar, Frédéric, Folta, Tim & Wennberg, Karl, *Dynamiken bland företagare, anställda och kombinatorer*, Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU), Uppsala, 2008. [Tillgänglig: <http://www.ifau.se/upload/pdf/se/2008/r08-22.pdf>].
- Eklund, Klas, *Vår ekonomi: en introduktion till samhällsekonomin*, 13., [rev. och utvidgade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013. [Cit. kortform: Eklund, Klas, 2013].
- Erici, Bernt & Roth, Nils, *Arbetslöshetsförsäkringen i Sverige 1935-1980*, Arbetslöshetskassornas samorganisation (SO), Stockholm, 1981. s. 13. [Cit. kortform: Erici & Roth, 1981].
- Europeiska Unionens domstol, dom den 30 mars 2000, Barry Banks m.fl. mot Théâtre Royal de la Monnaie, Cases C-178/97, ECLI:EU:C:2000:169.
- Flisbäck, Marita, *Att lära sig konstens regler: en sociologisk studie av osäkra framtidsinvesteringar*, Department of Sociology, Göteborg University, Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2006, Göteborg, 2006.
- Flisbäck, Marita, *Konstnärernas inkomster, arbetsmarknad och försörjningsmönster: med bilagan Konstnärernas sjukskrivningar, arbetsskador och pensioner*, Konstnärsnämnden, 2011. s. 7. [Cit. kortform: Konstnärsnämnden, 2011].
- Flisbäck, Marita, *Rapport om konstnärernas ekonomi, arbete och familjeliv ur ett jämställdhetsperspektiv*, Konstnärsnämnden, 2010. [Cit. kortform: Konstnärsnämnden, 2010].
- Flisbäck, Marita., Lund, Anna, *Konst- och kultursektorn – ett pionjärområde för ett arbetsliv i omvandling?* Arbetsliv i omvandling. Nr 04/2010. (s.1-13). s. 1. [Cit. kortform: Flisbäck & Lund, 2010].
- Fregert, Klas & Jonung, Lars, *Makroekonomi: teori, politik och institutioner*, 4. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2014. s. 196-198. [Cit. kortform: Fregert & Lars, 2004].
- Frilans Finans, *Fakturera utan företag: så här fungerar det*, 2017. [Tillgänglig: <https://www.frilansfinans.se/sa-har-fungerar-det/>]. (Hämtad: 2017-11-06).
- Författarförbundet, *Trygghet och försäkringar*. [Tillgänglig: <http://www.forfattarforbundet.se/radgivning/trygghet/>]. (Hämtad 2017-10-05).
- Grusky, David B. & Weeden, A. Kim, *Class Analysis and the Heavy Weight of Convention*, Acta Sociologica, Vol. 45, No. 3, 2002 (s. 229-236). s. 232. [Härefer: Grusky & Weeden, 2002].
- Grusky, David B. & Weeden, A. Kim, *The Case for a New Class Map*, American Journal of Sociology, Vol. 111, No. 1, 2005 (s. 141-212). [Cit. kortform: Grusky & Weeden, 2005].
- Gustafsson, Håkan, *Dissens: om det rättsliga vetandet*, [Ny utg.], Jure, Stockholm, 2014.

Handelsanställdas a-kassa, Musikernas a-kassa fusioneras med Handelsa-kassa. [Tillgänglig: <https://handels.se/akassan/arkiv/forslag-om-att-musikernas-a-kassa-fusioneras-med-handels-a-kassa/>]. (Hämtad: 2017-10-24).

Heggemann, Hans, *Konstnärernas inkomster*, Konstnärsnämnden & Statistiska Centralbyrån, 2009. [Cit. kortform: Konstnärsnämnden, 2009].

Helmstad, Astrid, *Effektivitetskravsbedingade missförhållanden på arbetsplatsen, visselblåsaren och lagen: En kritisk granskning av Lag 2016: 749*, 2017. [Cit. kortform: Helmstad, Astrid, Visselblåsaren, 2017.]

Hermerén, Göran, *Tolkningstyper och tolkningskriterier*. I Kungliga vitterhets-, historie- och antikvitets akademi, *Tolkning och tolkningsteorier: Föredrag och diskussionsinlägg vid Vitterhetsakademins symposium 17-19 november 1981 (Konferenser 7)*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International. s. 270. [Cit. kortform: Hermerén, Göran, 1982].

Hydén, Håkan, *Rättssociologi som rättsvetenskap*, Studentlitteratur, Lund, 2002. [Cit. kortform: Hydén, Håkan, 2002].

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Kartläggning initierad av IAF, 2016:3 Uppdragstagare i arbetslöshetsförsäkringen. [Tillgänglig: <http://www.iaf.se/Global/Tillsyn/Granskningsresultat/2016/2016-3-Uppdragstagare-i-arbetsloshetsforsakringen.pdf>]. s. 15-16. (Hämtad 2017-12-11).

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF), Vårt uppdrag, 2010. [Tillgänglig: <http://www.iaf.se/>]. (Hämtad: 2017-11-08).

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Beslut av Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Dnr:2017/78. [Tillgänglig: <http://www.iaf.se/Global/OmForsakringen/Hojning-av-timlonebeloppet-for-konstnarligt-arbete.pdf>]. (Hämtad 2017-11-24).

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Finansieringen av arbetslöshetsförsäkringen, sidan uppdaterad 2017-08-23. [Tillgänglig: <http://www.iaf.se/Fakta/Finansieringen-av-arbetsloshetsforsakringen/>]. (Hämtad 2017-09-26).

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, IAF:s regelsamlingar, Avsnitt 4 Finansieringsavgift. [Tillgänglig: <http://www.iaf.se/Lag-ratt/IAFs-regelsamlingar/Foreningsrattsliga-bestammelser/Avsnitt-4/>]. (Hämtad: 2017-10-24).

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, IAF:s regelsamlingar, Avsnitt 2 - Grundvillkoren i 9 § för rätt till ersättning m.m. [Tillgänglig: <http://www.iaf.se/Lag-ratt/IAFs-regelsamlingar/Forsakringsbestammelser/Avsnitt-2/#tab-5>]. (Hämtad: 2017-12-14).

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Rapport 2017:2 Översyn av branschspecifik specialreglering. [Tillgänglig: <http://www.iaf.se/Global/Tillsyn/Granskningsresultat/2017/2017-2-Oversyn-av-branschspecifik-specialreglering.pdf>]. s. 19. (Hämtad 2017-12-14). [Cit. kortform: IAF rapport 2017:2.]

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Föreskrifter (IAFFS 2016:3) om arbetslöshetsförsäkringen 2 kap 7 §. [Cit. kortform: IAFFS 2016:3].

Journalistförbundet, Journalistpodden avsnitt 133 (podcast). [Tillgänglig: http://hwcdn.libsyn.com/p/9/0/e/90e78ad0eef9fe4e/kulturskapare_170704.mp3?c_id=15885778&expiration=1509552131&hwt=269e6afb5641603bca3368c78bfca3e0]. (Hämtad 2017-11-01). [Härefter Journalistpodden avsnitt 133].

Konstnärssalliansen, Försäkring. [Tillgänglig: <http://wp.konstnarsalliansen.se/om-oss/forsakring/>]. (Hämtad 2017-10-05).

Konstnärsnämnden, Konstnärsnämndens uppgifter, uppdaterad 2016-03-03. [Tillgänglig: https://www.konstnarsnamnden.se/om_konstnarsnamnden]. (Hämtad: 2017-11-03).

Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013. s. 207.

Larsson, Ann, Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor – en rapport om konstnärer inom alla konstområden verksamma i Sverige 2014 utifrån kön, ålder, inkomst, näringsverksamhet, bosättning, utländsk bakgrund, utbildning och social bakgrund, Konstnärsnämnden, Stockholm, 2016. [Cit. kortform: Konstnärsnämnden, 2016].

Lindvall Olsson, Anna, Debattartikel: *Vi små bokförlag måste få tid att växa*, Svensk bokhandel, 2011. [Tillgänglig: <http://www.svb.se/debatt/vi-sma-bokforlag-maste-fa-tid-att-vaxa>]. (Hämtad 2017-11-10).

Magnusson, Lars, *Den svenska arbetslösheten i ett längre perspektiv*, Ekonomisk debatt., årg. 28, nr 1 s. 33-42, 22 ref., 2000.

Musikerförbundet, Företagsservice för medlemmar med enskild firma: [Tillgänglig: <https://www.musikerforbundet.se/for-medlemmar/foretagsservice/>]. (Hämtad 2017-10-05).

Nationalencyklopedin, arbetslinjen. [Tillgänglig: <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/upplagsverk/encyklopedi/lang/arbetslinjen>]. (hämtad 2017-09-30)

Philippopoulos-Mihalopoulos, Andreas, *Spatial justice: body, lanscape, atmosphere*, Abingdon, Oxon [UK], 2015. [Cit. kortform: Philippopoulos-Mihalopoulos, 2015].

Regeringen, Den konstnärspolitiska utredningen, Socialförsäkringssystemet och konstnärernas villkor. [Tillgänglig: <http://konstnarspolitiskautredningen.se/pa-gang/socialforsakringssystemet-och-konstnarers-villkor/>]. (Hämtad 2017-11-03).

Regeringen, Den konstnärspolitiska utredningen, utredningens uppdrag. [Tillgänglig: <http://konstnarspolitiskautredningen.se/utredningens-uppdrag/>]. (Hämtad 2017-11-03).

Regeringen, Dir 2016:93, Konstnärernas villkor, Kulturdepartementets kommittédirektiv, beslut vid regeringssammanträde. [Cit. kortform: Dir 2016:93 Konstnärernas villkor].

Regeringen, DS 2008:61, Finansiering av arbetslöshetsförsäkringen, Arbetsmarknadsdepartementet. [Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/49bb0a/contentassets/be2665a23d57485681d549815ac3f2c7/finansiering-av-arbetsloshetsforsakringen-ds-200861>]. (Hämtad 2017-12-14).

Regeringen, Lagrådsremiss: Avskaffande av arbetslöshetsavgiften, Arbetsmarknadsdepartementet, 2013. [Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/49bb0c/contentassets/b1f9d1f37ecf4043b0274f26366b83bd/avskaffande-av-arbetsloshetsavgiften>]. (Hämtad 2017-12-14).

Regeringskansliet, FN:s konventioner om mänskliga rättigheter (svensk översättning), 2006. [Tillgänglig: http://www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/060621/9649d2011fd4f5bb858acf1419189c67/konventionstexter_pdfversion.pdf]. (Hämtad 2017-11-17).

- Regeringskansliet, Mål för kultur, Regeringens politik, 2017. [Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/kultur/mal-for-kultur/>]. (Hämtad 2017-10-11).
- Riksavtal mellan Svensk Scenkonst samt Teaterförbundet och Akademikerförbunden avseende anställda vid offentligt finansierade teaterinstitutioner. (2017-04-01 – 2020-03-31). [Tillgänglig: <http://teaterforbundet.se/wp-content/uploads/2016/02/riksavtal-institutionsteater-2017-2020-slutoriginal-170727.pdf>]. (Hämtad 2017-11-17).
- Riksdagen, Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2009/10: AU13. Trygghetssystemen för företagare – Arbetslöshetsförsäkringen, Arbetsmarknadsutskottet. [Tillgänglig: <https://data.riksdagen.se/fil/F80C4B71-1974-4DE7-9D69-0E2192D25091>]. s. 16. [Cit. kortform: Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2009/10:AU13].
- Sejer, Lars. Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 34 §. Karnov kommentar uppdaterad per 2017-07-01. (Hämtad 2017-10-11).
- Sejer, Lars. Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring 39 §. Karnov kommentar uppdaterad per 2017-07-01. (Hämtad 2017-10-11).
- Smith, Adam, *Wealth of Nations*, Hoboken, N.J.: Generic NL Freebook Publisher, eBook Collection (EBSCOhost), EBSCOhost. (Hämtad 2017-10-21).
- Socialförsäkringsutredningen, Vad är arbetslinjen? Samtal om socialförsäkring, Nr.4, Socialförsäkringsutredningen, 2005. s. 6. [Tillgänglig: http://www.utbildning.gu.se/digitalAssets/1360/1360971_skrift_nr_4.pdf]. [Cit. kortform: Socialförsäkringsutredningen, 2005.]
- Sparbanksstiftelsen, Provocerande Umeåkonstnär är årets konstnärstipendiat. [Tillgänglig: <http://sparbanksstiftelsenorland.se/aktuellt/provocerande-umeakonstnar-ar-arets-konstnarstipendiat/>]. (Hämtad 2017-11-09).
- Standing, Guy, *The precariat: the new dangerous class*, Bloomsbury Academic, London, 2011.
- Teaterförbundet, Försäkringar och pensioner. [Tillgänglig: <http://teaterforbundet.se/faktabanken/anstallningar-uppdrag/medlemskap-for-egenforetagare/forsakringar-och-pensioner/>]. (Hämtad 2017-10-05).
- Tjänstemännens Central Organisation, Den svenska modellen. [Tillgänglig: https://www.tco.se/globalassets/den_svenska_modellen_sv.pdf]. (Hämtad: 2017-11-17).
- Tjänstemännens Centralorganisation, Ny arbetsmarknad kräver ny politik. TCOs Arbetsmarknadspolitiska program, 2017. [Tillgänglig: https://www.tco.se/globalassets/rapporter/2017/ny-arbetsmarknad-kraver-ny-politik_w_1.0.pdf]. s. 11. (Hämtad: 2017-11-06)
- Tjänstemännens Central Organisation (TCO), ”Like a Swede”. [Tillgänglig: <http://www.likeaswede.se/>]. (Hämtad: 2017-11-17).
- Trygghetsrådet, Trygghetsrådets omställningsavtal från 1 januari 2017. [Tillgänglig: https://www.trs.se/media/41066/trs_avtal_2017.pdf]. (Hämtad: 2017-11-17).
- Unionens Arbetslöshetskassa, Fusion, Unionens A-kassa och Teaterverksammas a-kassa. [Tillgänglig: <https://www.unionensakassa.se/aktuellt/fusion-unionens-a-kassa-och-teaterverksammas-a-kassa/>]. (Hämtad: 2017-10-24).

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), Resolutions. Records of the General Conference Twenty-first Session Belgrade, 23 September to 28 October 1980. Annex 1: The recommendation concerning the status of the artist. (s. 147-156). [Tillgänglig: <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001140/114029e.pdf#page=144>]. (Hämtad 2017-12-08).

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), Full Analytic Report (2015) on the implementation of the UNESCO 1980 Recommendation concerning the Status of the Artist, 2015. [Tillgänglig: http://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/analytic-report_g-neil_sept2015.pdf]. (hämtad 2017-12-13). [Cit. kortform: UNESCO, Analytic Report: Status of the Artist, 2015].

Weber, Max, *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*, Grahns, Lund, 1994. [Ursprunglig titel: Die protestantische Ethik unde der Geist der Kapitalismus. (1905)].

Weber, Max, *Ekonomi och sambälle: förståendesociologins grunder*. 3, [Politisk sociologi], Argos, Lund, 1987
Ursprunglig titel: Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der verstehenden Soziologie. (1922)]. s. 35-36.
[Cit. kortform: Weber, Max. Band 3, 1922].

Weber, Max, *Ekonomi och sambälle: förståendesociologins grunder*. 1, Sociologiska begrepp och definitioner. Ekonomi, samhällsordning och grupper, Argos, Lund, 1983.

Wright, Erik Olin, *Class counts: comparative studies in class analysis*, Cambridge University Press, Cambridge, 1997. s. 22. [Cit. kortform: Wright, Erik Olin, 1997].

Wright, Erik Olin, *Understanding class*, London, 2015. s. 21. [Cit. kortform: Wright, Erik Olin, 2015].